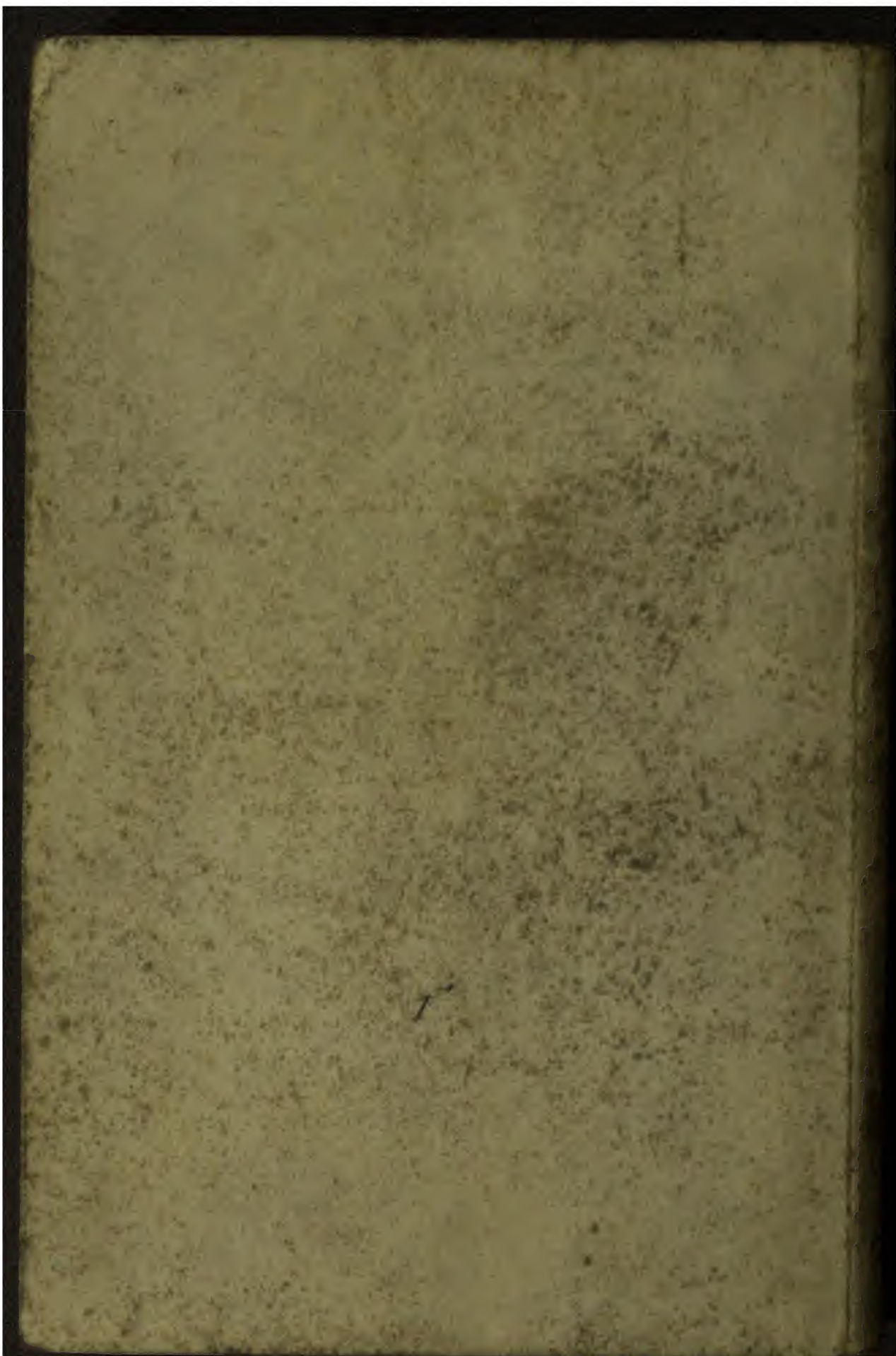
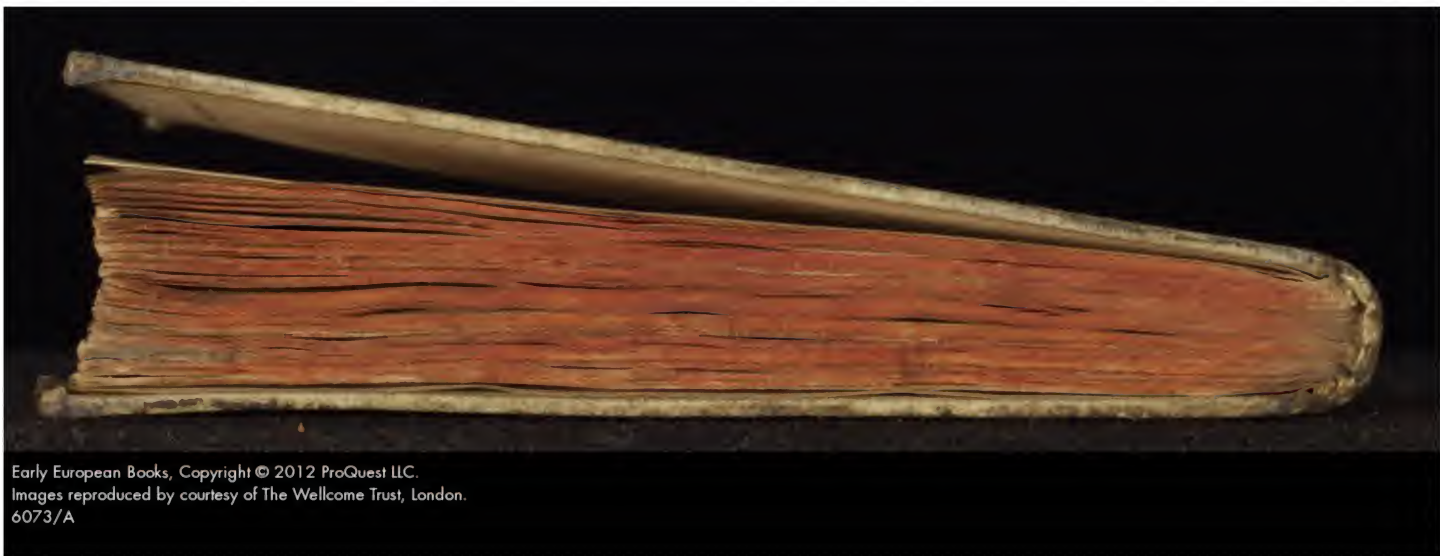

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
6073/A

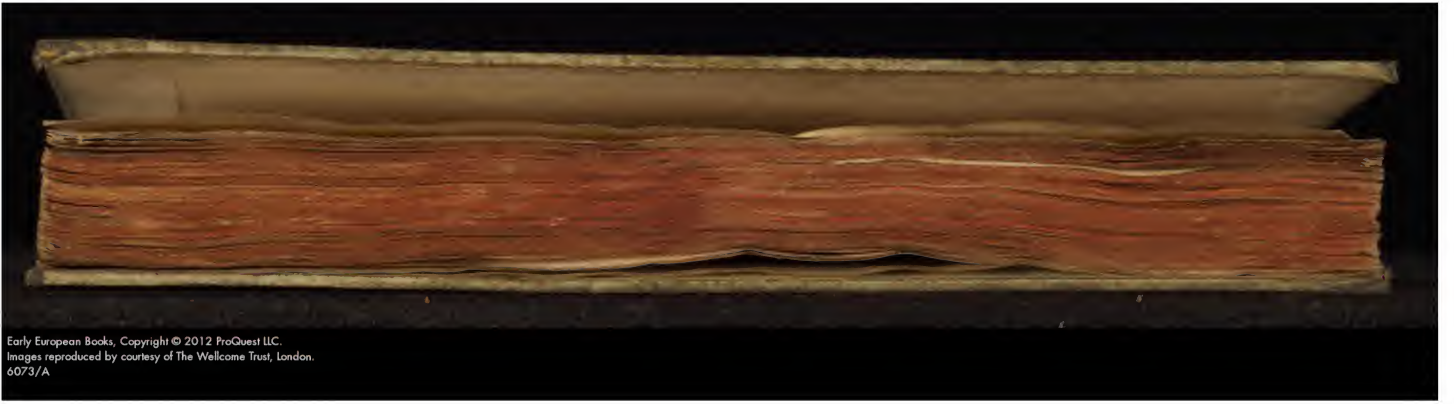

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
6073/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
6073/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
6073/A

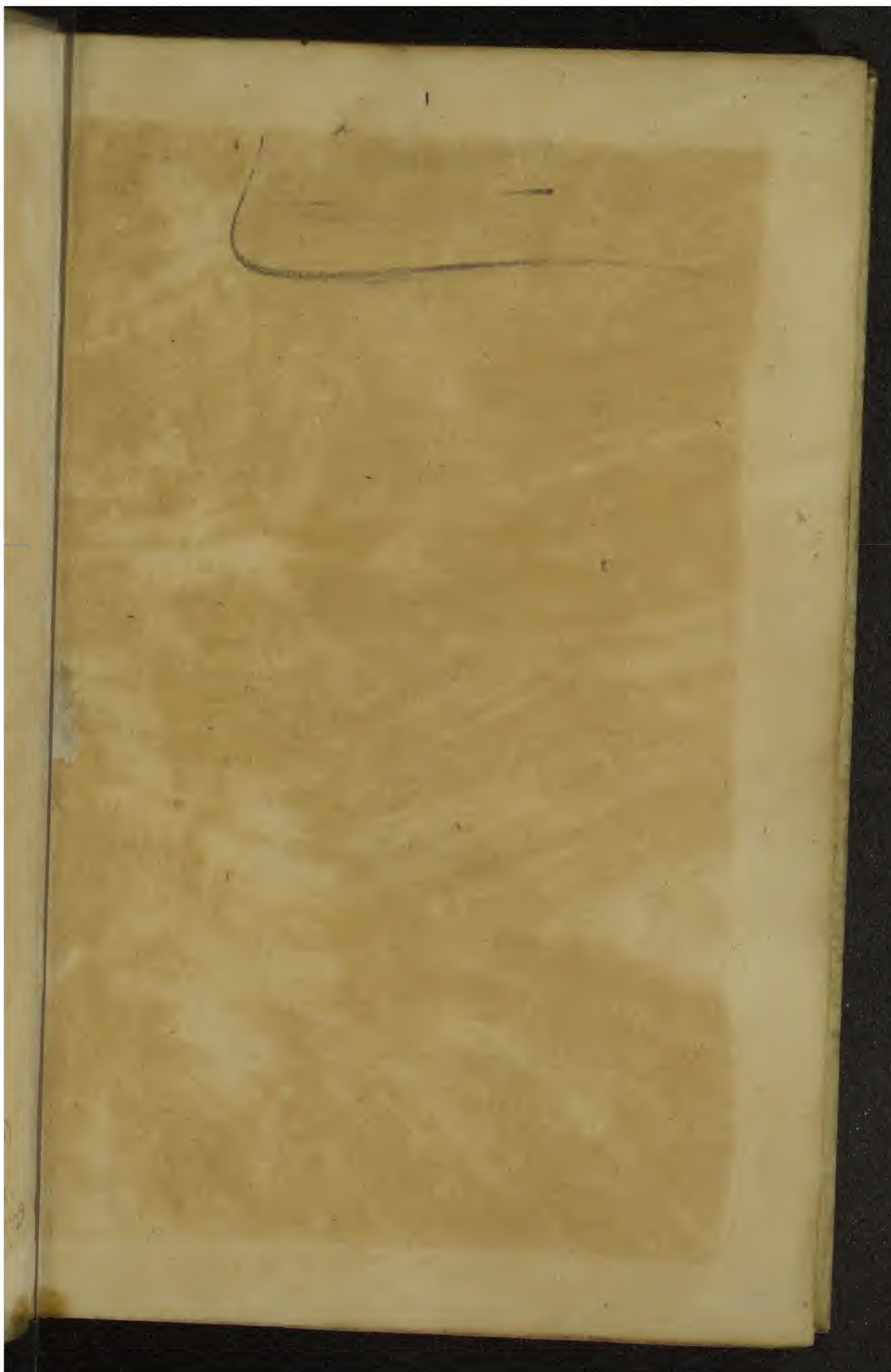
6073/A C36 .C819

chy
abe

N. XVII
16/s

ch 80

Hourly (219)
125 p. p.
22 Jan. 29

LENTIN
frut
po

Hic
bo
ca

En

SEMINARIUM, ET PLANTARIUM
fructiferarum præsertim arborum quæ
post hortos conseri solent,

Denuò auctum & locupletatum:

Huic accessit alter libellus de conserendis ar-
boribus in seminario : deque iis in plan-
tarium transferendis atque inserendis.

CV̄M PRIVILEGIO REGII.

PARISIIS.

Ex officina Roberti Stephani typographi Regii.

M. D. XL.

3
CAROLVS STEPHAN-
nus I. Iacobo Mesmao Parisiorū
Propratori ciuili s.

CVM multis antea argumentis,
tum verò postremo quo me ad insti-
tutū prosequendum impellebas sermo-
ne, animaduerti te nō solum vehemē-
ter amare bonas literas, sed etiam ea-
rum rerū esse studiosissimū, quæ lite-
ris quotidie describūtur. quo nomine
plurimā apud studiosos omnes iniūsti
gratiā. Quid enim animū iudicis ma-
gis commēdare potest, quā multarū
rerū diuersarūmq; artiū cognitio, vt de
quibusque acutē differere, singulas quæ
de variis rebus oriūtur cōtrouersias fa-
cilē dirimere possit? Nam si de agricul-
tura lis est (quod plerūque accidere vi-
demus) certe iudicē earum rerū exper-
tissimū esse decet quæ ad agrorū, vitiū,
syluarū, hortorū, seminariorū culturā
pertinent. Tu verò quantū in ea re sis
A. ii.

exercitatus (vt interim alia prætermittam) vel hoc maximum indicium est, quòd nullum ex libellis quos de huiusmodi rebus cōscripsimus, prætermiseris, non à te diligentissime perlustratum. nimirū cupiebas obseruare nunquid omnia recte se haberent ex antiquorū authorū, quos exactissime legeras, sentētia: interdum cōferens, & notula vel obelisco signās quod tibi in iis minus rectū videretur. Sed hoc vnum me torfit, quòd primo labore expoliti nō essent: præterea nihil tale ad vnguē pertractarēt quod tuo desyderio satisfaceret, essetque tua lectione atque animaduersione dignū. Adolescētulis in re grāmatica adhuc rudibus scribebamus, vt & vocabula ad rem rusticā pertinētia intelligerēt, & herbarū, fruticū, atque arborū nomina ad vnguē efferre condiscerēt, de culturæ præceptis alioqui minus solliciti. Vbi verò iā animū tuū cognoui, & quo desyderio

hæc à nobis quotidie expostules: volui
præter vocabula, etiam rem ipsam in
gratiam tuã paulo attentius interpre-
tari, vt tandẽ nõ herbarũ aut arborum
oblectationem modo, sed etiã culturæ
fructũ aliquem ex his nostris percipias:
ac tũ demũ intelligas qua cura, quã ve-
ratione ex antiquorũ sententia erit ex-
colẽdũ Roessianũ tuũ: etsi minime dubi-
tamus quin satis cõmode & ingeniose
sit excultũ. Verum haud parũ est anti-
quorũ præcepta interdũ reuoluere, &
ab iis aliquid obiter condiscere, quod
fortassis nũquã antea perceperis. Qua-
propter ab horto iã incepimus, in quo
videbĩs qua ratiõẽ sit cõponẽdus ex an-
tiquorũ sentẽtia. Nunc autẽ seminarii
culturæ rationẽ hoc libello persequi-
mur: quẽ tibi ob hoc præcipue dedica-
mus, quòd iã pridẽ nobis cõpertũ sit, te
mirũ in modũ arboribus delectari, &
omni sationũ atque insitionũ genere.
quæ cognitio, omniũ agriculturæ ra-

A.iii.

tionum longè nobilissima esse debet. Itaque perscruteris velim ex hoc libello, num antiquorum in ea re sententia plurimū valeat: cui etiā recentiorum, quos de hac re quāoptime sensisse, atque in ea multū exercitatos fuisse iudicauim⁹, præcepta quædā nō omnino fortasse improba subiūximus: vt ex his intelligeres, nos antiquorū soli sententiæ nō tantū insistere, sed præterea aliquam habere nostri seculi, nostræque ætatis rationem. Hæc nostra dum per otiiū euolues, tibi noua quædā apparabimus, in quibus de satiatione & cultu agrorū, omniumque leguminū ac granorū naturis quædā proponētur: post quæ etiam pratū adornabimus, atque in eo lacum, qui postremus erit de his rebus labor, quē primū in adulescentulorū gratiam moliebamur. Interea valebis Proprætor amplissime, & nos perpetuò amabis.

CAROLI STEPHANI SEMINARIUM,
earum in primis arborū, quas post hortos vul-
gus nostrum fructuum gratia conferere solet.

Q VOD nō potuimus eadem opera præ-
stare statim post absolutā hortuli no-
stri descriptionē, tum propter varias,
quibus auocabamur ac distraheba-
mur, occupationes: tum multò ma-
gis quia res videbatur nobis difficilior, quàm vt te-
merè, & tā cito sine aliquo iudicio prodire deberet:
id nūc iuuenibus nostris bonarum literarū studiosis
damus: quorū precibus, (vt sunt sanè quam iustissi-
mæ, & ingenuis ac liberis animis dignissimæ) om-
nino obtemperare in mentem induximus: præsertim
in iis rebus quibus nostra ope ac diligentia, eorum
studia non parum ali atque augeri cognoscemus.

Haberis itaque candidissimi iuuenes, hoc in libel-
lo variarum arborum seminarium, seu mauultis ap-
pellare, plantariū: quod post ipsam hortorum ac re-
rum hortensium cognitionē iure quodam consequi
videtur. Iis enim vel antiquis mos fuit, vt post hor-
tulum, atque adeò oblectamēta hortensia, seminaria
ob oculos proponerēt, in quibus & vineas, & varias
arbores disponebāt. Vnde & vitiaria & arbusiua se-
minaria appellare licuit, pro vinetis & arbutis in
hortorum oblectationibus inclusis: de quibus statim
abundè, & breuiter differemus.

Sed prius quàm quicquā aggrediamur, vt omnia
quæ hīc explicaturi sumus, certum ordinē teneāt, ne
quid cōfusum, aut inordinatū relinquamus: prima
omniū nobis explicanda est seminarii & arbusi si-

A.iiii.

gnificatio : & quo pacto ab antiquis fieri solebant
 teminaria, quaque ratione nostris respondeant: post
 quam explicationem, arborum omnium partes, etiam
 pueris aperiemus: ab his, ad earum culturam digre-
 diemur. Quo in loco permulta eius rei vocabula à
 probatissimis authoribus usurpata declarabimus, &
 in nostrum utendi modum conuertemus. Postrema
 omnium erit nominum eorum explicatio, quæ tum
 arboribus variis, tum etiam fruticibus imposita sunt:
 quæ etiam vulgaria faciemus, puerorum causa. Ne-
 que verò hac in parte omitemus varia fructuum
 vocabula pueris tam necessaria, quam quæ omnium
 maxime esse debent. Itaque, ne longiores simus, ad
 rem ipsam accingamur: prius tamen admonito Le-
 ctore, ne sibi imponi putet, nihil hinc esse quod non à
 probatissimis authoribus desumptum sit, quorum
 etiam nomina non tacebimus: & quibus intelligē-
 dis haud minorem operam adhibere debebūt iuue-
 culi, quam ipsis rebus. Nam & quæ ad antiquorum
 morem spectabant in arborum culturæ vocabulis, &
 ipsarum cognominibus, quæque ab antiquis sumi de-
 buerūt, ea me hercule à Plinio, Varrone, Columel-
 la, Theophrasto desumpta sunt: ut noster hic libellus
 velut breuē quandā eorum authorum interpretationē
 hac in re iuuenibus bonarum literarum studiosis præ-
 bere videatur. Quæ verò à recentioribus sumenda
 erāt, ea sanè (ut ingenue fatear, neque mihi alterius
 inuētum arrogem) partim ex Hermolai Barbari cō-
 mentariis in Dioscoridē, partim ab eruditissimi viri
 Ioannis Ruellii vigiliis, in hunc libellum transtuli.
 Fuit enim Ruellii nostri diligētia tam solers in pri-
 mo libro sui operis quod De natura stirpium in-

scripsit, ut vulgaria omnia arborum & fructuum nomina longe accuratiori stylo tractauerit, quam nostro labore factum fuisset in priori nostri Seminarii dispositione. Quapropter maluimus (non repugnante tamen authore) puerorum gratia institutum nostrum immutare, & grauem authorem in eius rei cognitione longe absolutissimum sequi: ac quod nobis ad hanc rem conducere visum est, in summulam quadam & facilem ordinem redigere, quam nostrum laborem tanti viri diligentiae anteferre. Id autem cum in aliis permultis, tum verò maxime factum videbitur in Pomario & Palmeto. Caterum quod de cultura & satione arborum subiunximus: id etsi paulo difficilius videbitur, quam quod priore libello descriptum fuerat: tamen non sine maxima ratione conscripsimus: & quod necessarium esset cognitu, & quod nonnullis id aliquando dixisse placuit, nos eius rei quam describeremus, calculos omnes non tenere. Quapropter hoc loco seminarii constituendi rationem docuimus non solum ex antiquorum, sed etiam recentiorum sententia: ut inde quidam intelligant nos non tanquam auiculas caueis inclusas, sed (quatum ætas ferre potest) expertos loqui.

SEMINARIUM.

Quando omnis, ut inquit Cicero, quæ de aliqua re suscipitur institutio, à definitione proficisci debet, ut intelligatur quid sit id de quo à nobis disputatur: æquum est ut prius quam aliud explicemus, quemadmodum supra polliciti sumus, ipsam seminarii & plantarii, atque etiã arbusi significationem aperiamus.

Seminariū(inquit Budaus, singulare totius Gal-
liæ ornamentum) locus est subactus, in quo semina
aut vitium, aut arborum panguntur: vt cū ad certā
quantitatem excreuerint, in vinetum, vel arbuſtum,
vel pomarium tranſſerantur. Ruſtici quidam hodie
vocat vulgo Vne baſtardiere. Columella lib.3, Qui
vineam vel arbuſtū cōſtituere volet, ſeminaria prius
facere debet. ſic enim ſciēt cuius generis vitē po-
ſiturus ſit. Nam quæ pretio parata diſponitur, cer-
tam generoſitatis fidem non habet: quoniam dubiū
eſt an is qui vendidit, legendis ſeminibus adhibue-
rit diligentiam.

Semina hoc loco, quemadmodum in aliis multis
intelligi debent, non quidem pro granis, ſed ſurcu-
lis depactis: qui cum radices egerunt, in ſeminariū
aut vinetum tranſſerūtur. vulgus noſtrū vocat Des
plātes, præſertim in vineis: in arboribus autē, Des
ſauuageaulx. Colum. lib.5. cap.10. de pomario, Semi-
na lege craſſa, non minus quā manubrium bidē-
tis, recta, læuia, procera, ſine vlcerib⁹, &c. Virg. neu
ferro læde reuſo Semina. Vnde elegāter dixit Colu-
mella, deponere ſemina ſcrobibus, Enterrer les ſau-
uageaulx es foffes: Cum(inquit) ſemina depones, de
xtra ſiniſtrāque vſque in inum ſcrobem faſciculos
ſarmentorū brachii craſſitudinis demittito. Quin-
etiam ſemina ipſa quando in ſeminario ordine ſere-
bātur, à Columella ordinaria ſemina appellata ſunt:
hoc eſt per ordines diſpoſita, lib.3. cap.13. Cōſitis(in-
quit) pluribus inter ordinaria ſemina malleolis.

Sed de conſirione ſeminū, quæ per ordinem fie-
bat, ſuo loco. Quin & huiuſmodi ſemina interdū
quidem plantæ dicuntur. Virg. Hic plantas tenero

abscindens de corpore matrum Deposuit sulcis.
Dicuntur & seminaria, plantaria. Virg. 2. Georg. Et
viua plantaria terra. Plin. lib. 13. de palmis loquens,
Ergo (inquit) plantaria instituūt, anniculāsque trās-
ferunt, & iterum bimas. Itaque & plantarium & se-
minarium pro eodem accipi nihil vetat.

Seminarium autem id in quo tenella adhuc semi-
na educanda (inquit Budæus) depangūtur deponū-
tūrque Plinius nutricem appellauit, lib. 17, Omnia
ea (inquit) statim opus est nutrici dari, atque in semi-
nariis adulescere, iterūque migrare. Idem alibi,
Quamobrem & seminarii curam antè conuenit di-
ci, quàm transeat in alia genera. Nā & huic prin-
cipio eligi solum refert: quoniam & nutricem indul-
gentiorē esse quàm matrē sape cōuenit. Vnde illud
Virgilii,

Mutata ignorent subito ne semina matrem.

Itaque arbores dum surculis seruntur per ordinē,
id est plantulis (quæ etiā Græcis τὰ σπέρματα vo-
cantur, hoc est semina) cōficiūt seminariū & quasi
surculariū quoddam. nam segetes fusim feri solent.

Iam & seminaria vlmorum dicere possumus pro
vlmario, hoc est loco vlmis confito, & in quo multa
vlmorum semina depacta sunt: Vng lieu auquel on
nourrit & eslieue des petis ormiers pour replanter
ailleurs. Colum lib. 5. cap. 5, Id autem facile cōsequi
poterit, si vlmorum seminarium paratum habuerit.
Atque eadem quoque ratione seminaria pomorū, pro
pomariis, aut locis pomorum seminibus aspersis su-
memus: cuiusmodi nonnulli nostratū instituere so-
lēt, vt Normani: appellāntque vulgo pepinaria, Des
pepinieres: præsertim cum ex granis pomorum aut

pyrorum cōsita sunt. nam etiam taleis terræ infixis
conferi solent: quēadmodū cerasorū seminaria, quæ
vulgus vocat Vne cerisaye: nos ceraseta vocare pote-
rimus, vt satis in sequētibus suo loco declarabitur.

Porro tandiu dicūtur seminaria, quandiu ipsæ ar-
borum plantæ, aut etiam ipsi surculi grandescere &
adolescere incipiunt, vt iam possint aliò transferri:
cuius rei rationem multis verbis explicat Columel-
la lib. 5. cap. 5.

Cum autem ita percreuerunt plantæ, vt iam non
amplius semina, sed arbores dici possint, aut arbu-
sculæ, ac suo ordine in vnum locum cōsitæ sunt: nō
tunc quidem seminarium, sed arbustum efficiūt, si
quidem locus ille varias arborum species contine-
at, veluti sunt ea loca quæ nostri vulgo appellant
vergeria, Des vergers: cuiusmodi quiddam post fru-
ctiferas arbores in hoc seminario explicatas subiun-
gemus, libello tamē seorsum edito cui Fonticuli &
Spineti nomen subnectemus. Arbusta etiam accipit
Virgilius pro nemusculis vel etiam sylvulis, quarū
arbores defectæ sunt, vt iam amplius nullā vmbra-
m præbeāt, & arbusculæ potius quam arbores dici pos-
sint: vulgus nostrū vocat Vng taillis, in quibus per
extremos æstus cicadæ maximū strepitum emittūt:
vnde Virgilius, Resonant arbusta cicadæ. Idem, Nō
omnes arbusta iuuant, humilēsque myricæ.

Quod si hæc quidem loca vel agrestia, vel etiam
hortensia vnam tantum arboris speciem recipiant,
vel amœnitatis gratia, vel etiam vtilitatis: ea quidem
ab eius arboris specie, cuius cōsita sunt, nomen ac-
cipient, neque generalius arbussti vocabulum habe-
bunt. Amœnitatis quidē gratia, ab ilice arbore (quæ

nobis satis est infrequens: cuius tamen folia aquifolia ferè similia sunt, quam vulgus vocat Du houx, nisi quòd nigriora & breuiora apparent) ilicetū appellabimus, locum ilicibus confitum. Martialis, Vicini strues iliceti.

Sic etiam à salicibus salictum, Vne saulsaye, de quo in Arbusto postea sumus acturi. Varro, Idoneus locus eligendus vbi facias salictum & arundinetum. Utilitatis autem gratia, vt ad olei prouētum, locū oleis arboribus confitum, oliuetum appellabimus (quod oletum antiquè Catoni dicitur, cuiusmodi multa loca videntur in Gallia Narbonēsi) ad pomorum prouētū, pomarium: simili quoque ratione castanetū, cerasetum, & cætera huiusmodi, quæ pro confitarū arborū nominibus sua etiā nomina sortiri possunt.

Sed vt nostri seminarii significationē absoluamus, hoc vnum addere libet puerorū causa, Seminarii significationem à Cicerone elegantissime trāsserri ad fomitem, fontem, & originem alicuius rei, vel locū in quo res aliqua incrementum cepit, tam in bonū quam in malum. Itaque ait in Pisonē, Ex illo fonte & seminario triumphorum, cum arida folia laureæ retulisses. Hoc est, ex eo loco, è quo maximi triūphi & coronæ laureæ reportari solent. Idem Off. lib. i, Id autem est (inquit) principium vr̄bis, & quasi seminarium Reip. Hoc est, hinc nostra Respu. duxit originem, & inde orta est. Idem oratione tertia in Catilinam, Qui nisi exeunt, nisi pereunt, etiam si Catilina perierit, scitote hoc in Rep. seminarium Catilinarium futurum. Hoc est, ab his pessimis nebulonibus scitote multos suborturos Catilinæ similes, nisi auferantur.

Quòd autē ad verba ipsius seminarii culturæ propria spectat, dicitur à Columella lib. 5. cap. 8. coli seminarium bidentibus aut sarculis: cum ipsa terra in qua arborū semina disponere cupimus, à nobis subigitur & exaratur, siue etiam complanatur. Dicitur etiam runcari, & fodi eidem auctori: cū ipsa semina expurgantur, & radices fouentur denuo. Quinetiam quam frequentissime seminarium sarriri, & rastris excoli iubet idem Columella, cum herbæ succrescentes, & inutiles rastris auferuntur: ne mitius terræ alimentū, quod tenellis adhuc radicibus educandis proprium esse debet, aliò transferatur. Multa alia vocabula sunt huic rei propria, quæ in eum locum differre melius est, in quo de arborum culturæ ratione, & nominibus singulatim disseremus. Superest nunc, vt nostrum ordinem sequamur: ac post explicatam seminarii significationem, arboris & fruticis nomina declaremus. Post hæc autem ad earum partes digrediemur.

ARBOR.

Arboris significationem ex Theophrasti capite quinto libri primi de historia plātarum ita desumemus: Arbor est, quod ab radice, caudice simplici, ramosum, nodosum, surculosum, haud facile dissolubile assurgit: vt olea, ficus, vitis. quæ omnia vocabula capite sequenti à nobis fusissime explicabuntur.

Arbores lætas appellauit Columella Beaulx arbres & bien cultiuez. quemadmodum Virgilius Lætæ segetes: hoc est opimas, elegantes, prosperas, & bene excultas: ne quis putet etiam feraces significare: So-

lent enim (inquit ille) etiam quantumvis lætæ arbores, fructum non afferre.

Arbor retorrída, quæ ita à sole torrefacta est, ut protinus arefcat, & sicca conspiciatur. Col. Si in olea vnus ramus aliquando cæteris lætior est, nisi eum recideris, arbor tota fiet retorrída.

Arbor pomifera, Arbore portant pōmes ou poires, arbre fruitier: quæ mala fert atque etiam pyra, quæ sub malorum & pomorum genere comprehenduntur: de quibus Columella lib. 5. cap. 9. Ita quoque & arbor nouella, & arbor vetula dicitur, pro ea arbore quæ paucorum aut multorum iam annorū est. Cic. 5. de fin. Arborēque & vetulam & nouellam, & vigere & senescere. Ieune ou vieil arbre.

Arbor quoque coliculum agere dicitur, Ieſter vne petite fouchette, cū attollitur, & veluti corpus facit, nequedum fructum profert: sed tantum ipsum alimentum è terra attrahit, ut grandescat. Columella, Cū subactus ager, consitus non est, arbor coliculum agit. Frondere etiam dicitur arbor, quemadmodū & florere, Faire branches, florir, cum ramescit, & ramos effundit, ac veluti brachia quædam in altū expandere videtur. Col. lib. 5. cap. 9, Quem ita ponere cōuenit, ut si non periculū à pecore habeat, exiguus admodū supra scrobē emineat: latius enim frondet.

Luxuriare præterea dicitur arbor, quæ vberiores & diffusiores ramos producit, quàm par est. Columella, Cacumina virgarum & arborum ne luxuri-ent, demutilato.

Arbusculæ eidem authori sunt tenellæ adhuc arborum plantæ, & translationi, aut si mauis depositio- ni, aut explātationi idoneæ: vulgus vocat Des plan-

tes, ou des arbreaulx. Colum. lib. 5. cap. 8, Excultæ quinquennio arbusculæ, habiles trāſlationi ſunt. Et paulo poſt, Ipſæ autem arbusculæ hoc modo poſſūt transferri. Antequam explātes arbusculam &c. Quo ex loco transferendarum & explantandarum arbuscularum rationem latius diſcito.

Arborescere dicuntur plantæ, vel etiā frutices (de quibus ſtatim dicemus) dum in arboris magnitudinem & formam aſſurgunt: vires tamen eaſdem neque robur tam validum habent, neque etiam interdū ligneſcūt: quemadmodū de malua refert Theophrastus, quæ menſibus ſenis aut ſeptenis ita grandæſcit cultura, vt ab herbacea natura, ac forma diſcedere videatur, & in arborem tranſire: vt longitudine craſſitudinēque inſtar haſtæ poſſit attolli. Quapropter cōmode ad vſum baculi venit, quo bubulci & paſtores vtebātur ad cōpellendos greges. Vnde Virg. Hædorūmque gregem viridi compellere hibifco. Quod enim ait Theophrastus, puto de althea ſiue biſmalua, vt vulgus vocat, intelligendū eſſe, quā Dioſcorides ebifcū ſiue hibifcū appellat cū Virgilio.

Quinetiam virgulta & olera quædam etiam arborescere videntur, præſertim ea, inquit Theophrastus, quæ caudice vno conſiſtunt: vt arboris quaſi naturam adipiſci ſpectentur, quemadmodum radix & ruta: & quidem fere omnia olerum genera, aut certe plurima, quaſi ramos quorſdam capeſſunt, totāque in arboris figurā mutantur. Quapropter oleriarbores à quibuſdam appellata ſunt, hoc eſt olera arborescentia: diu tamen durare nequeunt, neque hanc formam retinere.

Arbuſtius locus Columellæ lib. 3. cap. 13, dictus eſt

locus arboribus confitus, vtilitatis aut amœnitatis gratia, Vng lieu planté d'arbres. qui etiam locus ar-
 busti significatione intelligitur, vt prius dictum est.
 Col. lib. 5. cap. 5, Qui volet frequens & dispositū ar-
 bustum paribus spatiis, fructuosūque habere, ope-
 ram dabit, ne emortuis arboribus rare scat. Gellius
 arboretum vocat, lib. 17. cap. 2: Conualles (inquit) &
 arboreta magna erant. Arbusiuæ quoque vites ab
 arboribus dictæ sunt, quibus olim applicari & ma-
 ritari ac iungi solebant: vt etiam nunc solent apud
 Italos. Col. Arbusiuam vitem tam putare quàm al-
 ligare diligenter oportet. Quod nomen deductū pu-
 to à verbo arbusito arbusitas, significante agrum arbo-
 ribus cōserere ad maritandas vites. Plin. lib. 17. cap. 23,
 Trāspadana Italia præter supradicta, cornu, populo,
 tilia, acere, orno, carpino, quercu, arbusitat agros.

Arborator antiquis dictus est (quēadmodū vinitor)
 is qui arborū colendarum & conserēdarum curam
 & cognitionem habet. Col. lib. 11. cap. 1. Nam & ara-
 tor reperitur aliquis bonus, & optimus fossor aut
 foenisector, nec minus arborator aut vinitor.

Sed nequis verborum affinitate facile deludatur,
 prius quàm ad arboris partes descendamus, dicendū
 nobis videtur quid sit arbutus, quando simile quid-
 dam cum arbusito habere videtur. Est igitur arbu-
 tus, arboris agrestis genus, mala acerrima ferentis,
 quæ dum matura sunt, fragorum formam & colo-
 rem referunt. Græci mimecyala vocant: Narbonēses
 Galli Des farbouffes. Est autem fructus ceruis iucū
 dissimilis. Fruticosa quidem arbor est, & raram vm-
 bram præstans, potissimum in syluis. Vnde Virgi-
 lius, Et quæ vos rara viridis tegit arbutus umbra.

B. j.

Eius fructum Plinius vnedonē appellat, quòd asperitate sua & acerbitate, præsertim dum immaturi sunt fructus, plures edi non possint. Quidam etiam arbutum neutro genere pro fructu vsurpant, vt author est Valla. Sed & ipsam arborem Dioscorides, & Galenus comaron appellant. Quod nomen vulgus Italorum adhuc integrum retinuit: & fructum epimelida Græci vocauerunt: de quibus postea in forbis. Videto Pliniū lib.15. cap.24. Virgilius 2. Georg. Dant arbuta syluæ. Sed hæc obiter.

FRUTEX autem Theophrasto dicitur id quod ab radice, caudice multiplici, ramosūmque se attollit, vt rubus, paliurus: (quem tamen inter carduos coniunxisse videtur Virgilius) Vnde fruticosæ etiā plantæ dicuntur, quæ sua natura nūquam in arborem attolluntur, aut arboreescunt: sed statim ab ipsa radice sese in ramos diffindūt, & brachia attollunt: qualis est corylus, rhamnus, &c.

Suffrutices autē vocat Plinius, qui mediam quādam habent consistentiam inter arborem & fruticem, vel etiā inter herbam & fruticem: vt quatenus lignosi sunt, arbores aut frutices dici possint: quatenus autem altius non attolluntur, neque tam multos ramos habent, eosque tenellos & deciduos, herbarum naturam imitentur: qualis est matiana, ligustrum, &c.

Fruticare dicuntur quædam arbores, quæ nisi sæpius purgentur & amputentur, à sua natura & forma desciscunt, & ab arboribus in frutices degenerant: qualis est myrtus, inquit Theophrastus. Dicuntur præterea herbæ quædam fruticare, quæ in frutices aut suffrutices attolli videntur, & ramos multos

producunt: cuiusmodi est abrotonum vtrunque. Columel. Itaque cum trūco recisa, etiam lātius fruticat. Hoc est, vberius attollitur. Vnde frutetum Columella dicitur locus fruticibus conseptus, lib. 3. cap. 11, Quā ob causam (inquit) syluestris ager præcipue est eligendus, qui etiam si frutetis aut arboribus obfessus est, facile extricatur. Sed de arboris & fruticis significatione hætenus. Nunc ad ipsas partes veniendum.

PARTES ARBORIS.

Incipiemus à radice, atque adeò inferioribus & maioribus arborum & fruticum partibus: deinde verò ad superiores & minimas diuertemus.

Radix (inquit Theophrastus) tã in arbore quàm in alia quauis planta, est id quo alimentum à terra attrahitur. dicta, vt quibusdam placuit, quòd sæpe effossa terra parumper radatur, vt arbor fruticescat. vulg⁹ nostrum vocat Vne racine. cuius partes quædam circunquaque adhærentes, quibus veluti laceratis nititur, & terram vndique cõprehendit, capillamenta appellantur. Colu. lib. 4. cap. 11, Qui nō solū in eo errabant, quòd primi anni capillamenta feminum intacta, sed & post bienniū viua radix recidenda erat. Vides quemadmodum capillamēta, & viuā radicem separet. Appellat autē viuam radicem, ipsi⁹ radice corpus, & veluti caudicem ipsum, qui quædammodum arbor ipsa, ramos suos habere conspicitur, vocaturque à Columella lib. 4. cap. 8. mater, La maistresse racine. Caueto autē ne pro viua radice viuiradicē dicas: est enim aliud viuiradix, vt postea ex

B .ii.

plicabimus suo loco. Cæterum capillamēta, seu capillos radicis dictos puto, tum ab ipsa formæ similitudine, quam cum capillis nostris habent: tum etiā quòd quotannis attonderi soleant, vt arbor crassescat, & maior succi copia sursum attollatur, neque in ipsa radicis vsque adeò multiplicis substantia hæreat. Quinetiam hæc capillamenta Plinius fibras appellauit lib. 18, Frumenta, inquit, multa radicantur fibris. Vnde fibrosa herbarum potissimum radix, & capillata siue capillaris dicitur apud authores, ad differentiam radicis bulbosæ, hoc est rotundæ, & quæ bulbi similitudinē habet. In arboribus verò hæc capillamēta, ramorum nomen tenent: sunt enim crassiora quàm in ipsis herbis, vt iam nomen latius promereatur. Col. lib. 5. cap. 10, Cū ad scrobis solum radix peruenit, duritia humi coercita recuruatur, & ex summo duorum ramorum ambas radices emittit. Dicitur item radix limosa, quæ dum frangitur, succum quēdam limosum emittit: vel quòd terræ substantiam ita resoluit, vt semper limo obducta appareat. Est præterea cauernosa radix, quæ multas intus cauernulas habet, & quodāmodo foraminulenta est, neque solida & compacta apparet. Addendū est etiā, radicem geniculatam ab authoribus vocari quæ nodosa est, & multos veluti geniculos profert, qualis est polygonati radix, quod vocamus figillum Salomonis. Item etiam corticosam, quæ corticem habere videtur. Plin. lib. 20. cap. 19, Syluestrium vnū genus, ceratim vocant, nigrū, cubitali altitudine, radice crassa & corticosa. Quin & nomina radicū ab ipsa forma fingi possunt, vt crassam, lōgam, spissam, breuem radicem dicamus, quemadmodum à colore &

saporem potissimum sumi solent aliæ differentiæ.

Radicare autem dicuntur arbores vel etiam plantæ, cum ipsius radicis beneficio crescere videntur, ut est in priori exemplo Plinii. Eadem quoque ratione dicitur arbor capere radicem, Prendre racine: quando succum terræ sibi familiarem facit, & ipsum attrahit, atque in alimoniam conuertit. Plin. Cū pali defixi radices cepissent. Idem lib. 17. cap. 23, In terra non pauciores gemmæ quatuor obruuntur ad radicem capiendam. Qua etiam loquendi forma, dicitur arbor eidem authori lib. 16. cap. 31, agere radices in profundum: hoc est penitus radicare. Legi præterea apud Plinium, circumfodere radicem & subarare, pro circumfodiendo & subarando auellere & extrahere. Quod si radix rūpatur, & suo loco moueatur, propriè admodum luxata radix dicitur. Plinii locus sic habet lib. 17. cap. 24, Aut circumfossor, vel etiam subarator imprudens luxauit radices. Quinetiam mittere radicem, pro capere radicem, vel producere & exerere, Columella dixit lib. 3. cap. 18, Nam (inquit) & radices è capite, quæ recisum est, æque mittit.

Caudex siue codex (nam vtrunque antiqui protulerunt, quemadmodū faurex & forex) dicitur in arboribus & fruticibus id quod ab radice supra terram simplex assurgit: estque commune pariter annuis ac perpetuis arboribus, inquit Theophrastus. La souche. potestque dici caudex, ipsius arboris corpus, quemadmodum caulis ipsarum herbarum: dicunturque caudices aut caules, quandiu ipsa arbor aut herba recta stat. nam quod ex caule aut caudice defecatur, id quidem non caudex aut caulis, sed pars caulis aut cau-

B.iii.

dicis appellabitur. Quamquam tamen antiqui tabulas ligneas, in quibus inclusa cæra erat ad aliquid stylo describendum, vel etiam omnino caudiceas, & ex caudicum partibus lauigatis & tenuioribus factis compositas, codices siue codicillos appellauerunt: quòd ex arborum codicibus vel codicū partibus tenuioribus, nempe membranulis & tuniculis fieri solerent. Quod nomē apud nos quoque in eadē significatione remansit, frequētissimūque est apud aucthores. Est præterea animaduertēdum antiquos plurimum tabularum contextum, cuiusmodi in nauibus vel ædificiis cōspicimus, codicē appellauisse. Vnde Appium Claudium Caudicē primū cognominatum putant, quòd eiusmodi contextus rationem primus inuenisset. sed vereor ne sint hæc præter institutum.

Truncus autem (vt ad rem redeamus) Le tronc, dicitur pars codicis, vel etiam caudex ipse ramis truncatis superstans: nisi mauis interpretari truncū, partem caudicis, radici viciniorē, quæ crassior apparet. Colum. lib. 4. cap. 8, Quoniam si iuxta truncum radicem præcideris, ex cicatrice plures enascentur. Quinetiam truncum pro arbore quæ transfertur ex seminario, sumpsit idem author lib. 5. cap. 9: Truncus (inquit) aptior translationi est, qui brachii crassitudinem habet.

Si verò arbor inutili quadam fruticatione multos veluti caudices emittere videatur, cuiusmodi solent cerasus, prunus, corylus: tantum is caudex iustè appellabitur, qui est medius & robustior: alii autem vicini ab eadem radice prodeuntes, qui quidem defecari & transplantari solent, vt arbor crassior sit, & ne soboles luxurians parentem enecet, stolones ap-

pellatur: vulgus nostrū reiectos vocat, Des reiectons. à quibus inquit Varro lib. 1. de re Rust. cap. 2, Lici-
nius Stolo primus cognominatus est, quòd nullus in
eius fundo reperiri posset stolo: effodiebat enim cir-
cū arbores e radicibus, quæ nascerentur è solo, quos
stolones appellabant. Vocatur etiā huiuscemodi sto-
lones, soboles, ab olefendo. Col. lib. 5. cap. 8, Omnis
deinde soboles quæ ex vno stirpe nata est, quotannis
extirpanda. In vineis autem appellatur pampini: vnde
pampinare vites, superfluos stolones resicare, quod
etiam ad arbores conuenire posset: de quibus postea.

Pullos etiam arborum vocat Cato cap. 51, quos
reiectos vulgo vocamus, vel Des piōs: Ab arbore (in-
quit) abs terra pulli qui nascentur, eos in terram de-
primito. Pullulos quoque eosdem vocauit Plinius
lib. 17. Nullis verò tales pulluli proueniūt, nisi qua-
rum radices amore solis in summa tellure spatian-
tur. Atque inde pullulare verbum deductum, quasi
pullulos emittere, quod & pullulascere dixit Colu-
mella libro 4. cap. 21. Repionner.

Sed ne caudicis partes omittamus, prius quàm ad
ramos transeamus, sciendum est caudicem constare
ligno, cortice, tunica, & humore siue medulla inter-
na, quæ matrix dicitur.

Lignum, est pars arboris interna, præcipue in cau-
dice, quæ fissilis est & dura, Du bois: èsque veluti
caro ipsarū arborum: vnde lignescere dicūtur plan-
tæ quædam, atque adeò radices, quæ in ligni duri-
tiem concreescunt & siccantur: qualis est raphani ra-
dix, & caulis ferulæ, atque etiā thapsiæ, quæ ligno-
sum caulem proferre dicuntur.

Pectines à Plinio dicuntur in arboribus, & earum
B. iiii.

materia, per longitudinem rectæ pectinum modo lineæ & interualla, quæ Græcis *κτιστόνες* appellatur. In quibus autē arboribus variant pectinum illorum lineæ & interualla, adicere Plinius solet aliquid, quo varietas illa possit indicari, obliquos, crispas, nodosæve pectines appellans.

Cortex, pars superior & vltima, atque ab ipso subiecto corpore separabilis: estque veluti coriū & operculum, ac crusta quædam ipsarum arborum & plantarum. Virg. Ruptus de subere cortex. Vne escorce. vnde decorticare, & excorticare arborem dicimus. Atque hic quidem cortex quibusdam arboribus læuis, quibusdam rugosior apparet: cuius diminutiuo, corticula, vsus est Columella lib. 12. cap. 47.

Liber autem dicitur cortex interior, ipsi ligno adhærens. Col. lib. 5. cap. 10, Ita librū arboris inolescere finito. Vnde librum remittere dicitur arbor quando corticem sua sponte relinquit. Col. lib. 11. ca. 2, Possuntque si iā librum remittunt, inferi oleæ vel emplastrari. Virgilius tenuē tunicā appellat in Georg. Et tenues, inquit, rumpunt tunicas. Ac paulò post, Vdōque docent inolescere libro. Vnde libri appellati, qui ex tuniculis illis arborū interioribus primū confici solebant. Hinc etiā delibrare arborem, apud Columellam, hoc est, vsque ad corticem internam diffindere, vt crassior postea euadat.

Matrix Theophrasto dicitur, quod in medio ligni vel caudicis tertium à cortice continetur, quæ à nonnullis cor, ab aliis medulla appellatur. Le cœur de l'arbre. Quin & pulpā in arboribus id vocat Plinius lib. 16. cap. 38, quod nos in animalium corporib⁹ musculum appellamus.

Lachryma verò est is humor, qui statim defecto caudice vel ramo, aut aliquibus tantum, ipso ligno profiliit & apparet: vulgus vocat La feue. Vnde lachrymantes calamos, hoc est taleas quæ inferi solent, vocat Plinius lib. 17. cap. 14: & in præmio lib. 23, lachrymam vitis vocat, quæ veluti gummi est.

Muscus, Græcis bryon (quâquam etiam bryon populi candidæ vñâ significet) aliis splachnos, aliis ipnos dicitur: vulgus nostrum vocat De la mousse, est id quod in ipsa corticis arborum quarundam superficie lanuginosum apparet, ceu canis quidam ipsarum arborum villi.

Rami sunt (inquit Theophrastus) qui à caule vel caudice fissi, multiplices sparguntur, quos nonnullis placuit nodos appellare: suntque veluti quædam ipsarum arborum brachia, quibus sese latius diffundunt & expandunt, atque in altum attolluntur. Vnde Virgilius,

Tum fortes late ramos & brachia tendens.

Quod alibi dicit, frondes explicans, ipsas frondes pro ramis ponens: cum tamen frons propriè dicatur id quod ipse ramus circunquaque producit: multa interdum folia habens, & nonnihil corticis, ac veluti caudiculi. Vnde frondosus ramus dictus est Liuiio decimo ad urbem condita: & frondea corona, quæ multis frondibus laureis, vel hæderaceis foliosis contexta est: ramis enim contexti corona non dicitur.

Hinc etiam frondare arbores dicimus, pro frondes amputare & leuare: hoc est, ramos arborum expurgare, & inutile frondiū propagationē exsecare. Virg. -omne leuandum Fronde nemus. Hoc est, frondibus spoliandum. Quod munus qui exquebantur,

frondatores appellati sunt: & frondaria fiscina, in qua expurgatae & defectae frondes reponebantur. Colum. Cū frondere coeperunt cacumina fici, ferro summa prodest amputare. Idem lib. 5. cap. 8, Lætam frōdem olea nō inducet. Elegāter, pro vberē frondē non producet. Quod Cicero primo Tuscul. quæst. frondescere dixit: Cælum (inquit) nitescere, arbores frondescere. hoc est, in frondes abire, & frondibus vestiri. Caterum rami tandiu dicūtur in arboribus, quandiu ipsi corpori coniuncti sunt: cū verò ab ipso corpore defecti & exempti, ramalia appellātur proprie. Ouid. lib. 8. Meramor. Multifidāque faces, ramaliāque arida tecto. Persius Saty. 1, Vt ramale vetus vegrandi subere coctum.

Ramus autem arboris cum fructu decerptus, termes appellatur. Horat. Nunquam fallentis termes oliuæ. Vnde terminare verbum deductum, quoniam antiqui diuisiones agrorum, priusquā metæ inuētae essent, termitibus signabant. Gellius tamen lib. 2, spadicem vocauit, auulsum ē palma termitem cum ipso fructu. Itaque spadicis nomē proprium ipsi palmæ erit, quemadmodum palmes ipsarum vitium.

Tabulata dicūtur rami effusiores, & in plana tendentes, non in altiora crescentes: quales in platanis potissimum & vlmis conspiciuntur. Virg. Summāque sequi tabulata per vlmos.

Surculus, est id indiuiduum Theophrasto, & simplex, quod ex ramis vel caudice oritur, qui etiā frōdes gerit: nihil enim prohibet quin ramus & frondes & surculos producat. Græcis autem, κλάδος dicitur, quale præcipue (inquit Theophrastus) germē annotinum apparet. Vnde surculosi rami Plinio ap-

pellantur, furculis referti.

Malleolus, furculus est utrinque capitatus è duro. Cic. de Senect. Malleoli, plantæ, sarmenta, vites, truces, &c. Columella malleolarem virgam appellat, quam ait non amplius quàm sex gemmarum esse debere. gemma autem quid sit, quid item malleolus, draco, &c. in Vineto nostro latius docebimus: hæc enim ad vitem magis pertinent vocabula.

Oculi in arborum furculis dicuntur, unde germē producūt, siue germināt, Des oeilletons: atque hinc inoculatio quam propriè emplastrationē vocat Columella, cum oculus furculi aperitur, ut alterius arboris oculum intus inferamus: cuius rei ratio sequenti capite diffusius à nobis explicabitur.

Gemma, idem quod oculus. frequentius autem est apud rusticos: quod nomen ut formarent, translatione sumpta à lapillis pretiosis, necessitas coegit, inquit Quintilian⁹ lib. 8. & Cicero 3. de Oratore. Virg. Et læto turgent in palmitē gemmæ. Itaque gemma si in arboribus sit, vulgus nostrum vocabit Des boutons: & gemmare arbores dicet vulgus Boutonner: quod & gemmas agere dicit Columella lib. 6: & gemmascere lib. 5. cap. 10. Unde bigemmes & trigemmes palmites appellat. Si autem in vitibus fuerit gemma, vulgus nostrum appellabit Vng bourion: & gemmare vites dicet Bourionner, quod Virgilius dicit trudere gemmas, 2. Georgicorum, Sed trudit gemmas, & frondes explicat omnes.

Germen autem est id quod ex ipsis arborum furculis primo vere exit, ex quo deinde folium produci-
tur. nam gemma propriè floris est, quanquam utrumque confundatur. Plin. Densante se frondium ger-

mine. Vnde germinare dicuntur arbores primo vere, cum germina emittunt. Columella, Primo vere ante quàm germinent arbores, deponito: ac ne tineæ molesta sit seminibus ficulneis, in imum scrobem demittito.

Folium, est id in planta vel arbore, quod humore & carne constans, ipsam arborem vel plantam vestit atq; exornat: quod Græci φύλλον appellât, sine quo arbores ipsæ & plantæ propemodû nudæ apparent, vt cum folia deciderunt per autumnum. Vnde folia agere dicitur arbor, cum folia producit. Colum. Simulatque folia agere cœperint ficus. Quinetiam dicitur proprie Plinio lib. 15. cap. 29, folium patulum, minutum, densum: Large, menue, espefle fueille.

Pediculus verò, siue Petiolus, est id quo foliū, flos, vel fructus dependet. La queue. Plin. Tutiores sunt fungi cum carne cocti, aut cum pediculo pyri. Columella, Cum iam matura mala fuerint, antè quàm rumpantur, petiolos, quibus pendent, intorquero.

Flos, ipsarum arborum & plantarum gaudiū, vnde postea fructus oritur: estque id, inquit Theophrastus, quod ipsis plantis & arboribus à natura accommodatur ad fructum. La fleur. Vnde florere & florescere dicuntur ipsæ arbores, cum vere nouo flores emittunt, & conspicuè apparent.

Fructus quid sit omnes norunt, constatque carne & semine, arque etiā cute, quam vulgo appellamus Plure. Plinius putamen vocat lib. 15. cap. 22: Sola, inquit, differentia generum in putamine duro fragili & tenui, loculoso & simplici. Sed à fructu, fructificare & fructiferæ arbores dicuntur, quæ fructū emittunt, decidente prius flore. Quo in loco pueris

id obiter aperiam, eleganter & propriè dici, arbores fructu indui, cum fructum emittūt, & palmites fructibus onustos gerunt. Columella lib. 5. cap. 5, Quia quòd pars palmitis præcipitata est, fructu induitur. Qua ratione etiā terra segetibus indui dicitur apud Pliniū. Virg. 1. Georg. -cū se nux plurima syluis Induet in florem. Hoc est, florē emittet & florescet. Quin & ex arboribus ipsis, fructu onustis, colligere fructum & decerpere fructum, eleganter dicimus: atque etiā percipere fructum ex ipsis. Plinius lib. 15. cap. 1, Hesiodus negavit oleæ satorem, fructū ex ea percepisse quenquā. Item etiam fructu arborem spoliare, dicere possumus, & eleganter.

Sed quoniā quædā sunt peculiariora parturientis arboris indicia, quæ nec fruct⁹, nec floris nomē habere vidētur, de iis etiā cū fructibus nobis est dicēdū.

Cachrys Græcis, Latinis (inquit Barbarus) amen-tū. sunt autem cachryes, sublōga panicularū modo nucamēta, quæ squamatim compacta propendent è ramis. Crescunt autem potissimum hyeme, & vere dehiscunt in flavescentes squamulas, & prodeunte folio caduca pereunt. qualia in larice, picea, platano, iuglāde, tilia, abiete, & aliis permultis videre licet.

Gallæ autem à Græcis *κνύδης* dictæ, arboribus omnibus glandiferis communes tantum & propriæ sunt, cuiusmodi sunt quercus. Noix de galle.

Iulus, auellanae nuci vel corylo proprius. estque id quod, veluti prælongus vermis, singulari pediculo pensile nititur, & fructum præcedit. Plin. lib. 32. cap. 29, Ferunt & auellanae iulos suos compactili callo ad nihil vtilis.

Paniculae, inquit Barbarus, sunt veluti nucamenta

quædam quæ in ramis arborum, refinam fundenti-
riū, callo squamatim cōpactili depēdēt: vt in larice
& picea arbore: cui paniculæ vice floris insunt, eaf-
que Græci *χυψάρον*; appellant. Plin. lib. 10. cap. 10,
E ramis piccarū arborū, instar panicularum, nua-
menta squamatim compacta dependent. Paniculārū
enim nomine significantur ferè quæcunque sub-
longa vel subrotūda tumescunt effigie. Hinc comas
etiam milii, panici, arundinis quoque, paniculas ap-
pellat idem Plinius, quas Græci *antheles* vocant.

Nucamenta verò generalius quiddam sunt, quàm
paniculæ, & propria sunt arborum nuces ferentiū:
dicta nucamenta, vel quòd apertissime in nucibus
propendere videntur, inquit Ruellius: vel quòd sunt
ceu rudimenta quædam naturæ, pineam nucem fa-
cere condiscantis: ea etiam *χύψαρον* Græcis dicun-
tur. Cætera quæ ad fructus arborum pertinent, suo
loco, nempe post arborum nomina, declarabūtur, vt
instituiimus. Sed iam redeamus ad eas partes arborū
quæ supersunt declarandæ: quanquam tamen ne-
scio an tam iuste partes appellari debeant, quàm eæ
quæ superius explicatæ: nam hæ etiam interdum ar-
buscularum nomen promerentur.

Viuiradices, inquit Budæus, dicuntur plantulæ
arborū, cū sua radice translata, Græci *φυτενθήει*
vocant. Col. lib. 3. cap. 3, Vt nō inuiti HS DC num-
mis singulis, singula millia viuiradices à me rustici
mercentur. Plin. lib. 17. cap. 23, In arbusculo è prædictis
sola viuiradices ratio.

Tradux, traducis, viuiradix vel planta aut semen
arboris, vel etiam vitis, aliò inde tractum & propa-
gatum. Columel. lib. 5, Si tradux traducem non con-

tingit, media virga inter eas deligetur.

Talea, frustum ligni aut arboris, vt oleæ vel salicis, præcisum ex vtraque parte, vt in terram deponatur. Varro l. de re rust. cap. 40, Demum in oleagineis feminibus arbores videndum vt sit de tenero ramo ex vtraque parte æquabiliter præcisum, quas alij clauolas, alij taleas appellant. Ita enim quædam arbores conferi solent, nempe taleis cubitali vel pedali magnitudine vtrinque præcisus, quæ Græcis ξύλοι, vulgo plantalia dicuntur. vulgus nostrum vocat Vngtroncon. Et ferere taleis, Affier par troncs. Pli. lib. 17. cap. 17, Myrtus & taleis feritur: morus talea tantum, &c. Quo in loco multa de talearum satum videre poteris. Columel. lib. 5. cap. 9, Taleæ deinde sesquipedales ferra præcidantur, atque earum plagæ vtraque parte leuentur.

Calamus autem appellatur id quod ramo alicuius arboris inferere solemus, Vne greffe. Pli. lib. 17. cap. 14, Ideo lachrymantes calamos inferi non oportet. Vnde vulgare vocabulum apud Italos, incalmare, pro inferere, Enter. Calamus alioqui tessera siue tessella appellatur Plinio: Quidam, inquit, huic generi miscuere fissuram in vitibus exempta cortice tessella, furculo à latere plano adigendo. Columella insitum appellat lib. 4. cap. 29, Cum quod ex insito profundit, subligandum.

Virgulta appellat Virgilius, quæ quibusdam vulgò plantalia, aliis semina appellari placuit: nonnulli etiam palmites vocant: nempe furculos eos qui terre committuntur, vt in arborem insurgant. -quæcunq; (inquit ille) promes virgulta per agros, Sparge fimo pingui. Virgas interdum appellat Plinius

& Columella, interdum etiam virgas malleolares.

Stirpes arborum dicuntur quæ sua sponte proueniunt, inquit Columella lib. 3. cap. 17: sūntque veluti palmites solidiores & trunci. Virgilius, Inde ubi iam validis amplexæ stirpibus vltimos Exierint. Vnde stirpare & extirpare verba. Columel. Omnis deinde soboles, quæ ex vno stirpe nata est, quotannis extirpanda est. Et stirpitus aduerbiū, quasi radicitus.

Turiones Columellæ dicuntur, teneritates summitatum ipsarum arborum, quæ singulis annis crescunt. vulgus nostrum vocat Des fions.

Flagella verò dicuntur cymæ arborum, & ipsarū summæ partes, quæ ad cuiuscūque venti flatū mouentur: vnde etiam nomen traxerūt ab eo, quod flatribus petantur. Le menu bois du feste de l'arbre. Virg. -néve flagella Summa pete.

Sed hæc de partibus arborum, quæ potuimus adsequi, sint satis. plura qui volet, ab ipsis authoribus petat: difficillimum est enim vnius diligentiam id præstare posse, quod alioqui multorum labor confectui solet. Nunc ad vocabula, ipsarum arborum culturam & ornatum ac curam experientia, descendamus: ut pueri saltem dum probatos authores legent, omnia quæ de hac re tractabuntur, facilius intelligant. Post hæc autem ad ipsarum arborum nomina & fructus, sermonem transferemus.

VOCABVLA AD ARBORVM CULTURAM & INSITIONEM PERTINENTIA.

Fuerit & hæc quidem pars, nostro iudicio, pueris

admodum necessaria, tum ad probatos authores intelligendos, tum etiam ad faciliorem & magis absolutam eius rei, quæ de arboribus tractat, cognitionē. Neque enim id æquum nobis esse videtur, pueris arborum nomina tradere, prius quàm & quid sit arbor, & quæ sint arboris partes, quæ etiam sint vocabula arborum culturæ propria, compertissima habeant: perinde enim esset, ac si rei alicuius nomen probè tenerent, rei autem ipsius naturam & vsum propemodum ignorarent. Nam quid quæso esset ineptius, quàm rhetorices aut dialectices nomina cognoscere, ipsarum verò artiū vsum ac rationem incompertam habere? Id enim etiam vulgus imperitū nouit. Mallem utique, atque id quidem vtilius mihi videretur, rei alicuius vsum, vel vtendi rationē callere, ipso tamen nomine ignorato. Atqui non ita nobiscum agetur: nam etiam nomina ipsa arborū describemus. Sed præponenda est, vt dixi, ipsarum cōferendarum ratio: nō tamen res ipsa, ne puteris: nam agricolæ non sumus. Præterea multos habetis, qui id fusissime tractauerunt: sed tantum vocabula, quibus vtuntur ij qui rei ipsius rationē conscripserunt. Itaque rem aggrediamur, & ab ipsa arborum dispositione incipiamus, quam veteres obseruauerunt.

Serere arbores, Planter. Columella, Arbores raris interuallis serito. Has enim certo ordine ferebant antiqui, quemadmodum hodie quoque obseruari videmus, non solum oblectamenti gratia, sed vt liberius & æquale terræ alimentum recipiant: & rami se in vacuum non extendant. Vnde illud Virgilii 2. Georgicorum,

Omnia sint paribus numeris dimensa viarum:

C.i.

Non animum modo uti pascat prospectus inanem,
 Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
 Terra, nec in vacuum poterunt se extendere rami.
 Itaque per ordinē, & paribus mensuris disponeban-
 tur arbores in seminario, & certis intervallis ipsos
 ordines distinguebant, quæ illi interordinia appella-
 runt. Serere etiā plantare dicitur. Plin. lib. 17. cap.
 10, Hoc modo, inquit, plantantur punicæ. nam &
 planta eadem auctori pro viuiradice vel semine su-
 mitur, lib. 17. cap. 15, Satiuæ (inquit) plantæ, syluæ-
 strium radicibus inferuntur, natura ficcioribus. Syl-
 uestres plantas appellat, quas vulgus nostrum vocat
 Des sauageaulx. Satiuas autē, Des plâtes frâches.
 Sed & illud omittendū nō est, figere humo plantas
 feraces, apud Virgiliū quarto Georgicorū, eleganter
 id significare quod vulgus nostrum dicit Affier, ou
 afficher, ou piquer des plantes fertiles. Quod etiam
 ponere dixisse videtur Columella lib. 11. cap. 2: Plan-
 tāsque vlmorum (inquit) nunc ponere vtile est.

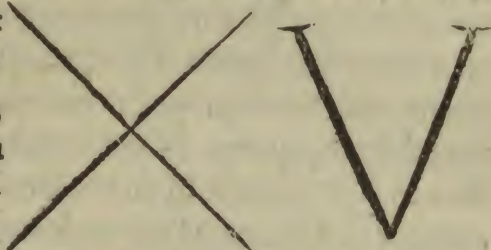
Metare arbores aut vineas, est disponere, & certis
 mensuris atque etiam ordinibus serere: vulgus no-
 strū vocat Reonner. nam ordines ipsos, appellat Des
 reons: & interordinia, Des reses: solū autem ipsum,
 Le guerret. Vnde metatores dicebātur ipsis antiquis
 qui arbores ita disponebāt, Des reonneurs. Plin. lib.
 18. cap. 33, Hunc oliueti metator vergiliarum quatri-
 duo, hūc caucat insitor calamis, gemmīsque inocu-
 lator. Quæ duo postrema vocabula nūc primū de-
 clarabimus. Vnde etiā vinearum metatio dicta Co-
 lumellæ lib. 4, Hæc (inquit) in quincuncem vinearū
 metatio expeditissima ratione conficitur.

Disponere autem arbores, vel etiam vites in quin-

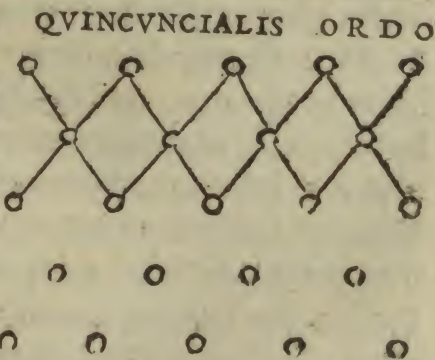
cuncem, Reconner les arbres ou sauuageaulx en ordre de cinq a cinq par bonne mesure, ou en eschiquier, est (inquit Baysius) quando secundi ordinis arbores ad primas paribus interuallis sic disponuntur, vt figuram quincuncialem seruare adinuicē videantur. Plin. lib. 17. cap. 11, In disponēdis arboribus arbutis que ac vineis, quincuncialis ordinum ratio vulgata & necessaria: non per flatu modo vtilis, verū & aspectu grata, quocunque modo intueare, in ordinem se porrigente versu.

Est autem figura quincuncialis, eius figuræ quæ decussim antiquis significabat, media: **DECUSSIS. QVINCUNX.** tiebat decussis ad X literæ figuram, quæ figura apud Latinos, decem significat. Colum. lib. 3.

cap. 13, Nam duas regulas eius latitudinis qua pastinator sulcum facturum est, in speciem Græcæ literæ X decussauimus, atque ita mediæ parti, qua regulæ committuntur, antiquam illam ciconiam infiximus.

Cæterū decussis figura si per mediū secetur, remanebit V nota: quæ quinariū numerū, atq; adeo quincuncem demonstrat. Sed hæc quidem multoties tū superius, tū etiam inferius multiplicata figurā facit quæ quincuncialis appellatur, vt in margine de-

scriptum vides. Itaque ordines in quincuncem dispositi, æqualium laterum trianguli rationem servant, & obliqui: non autem directi apparent. Cæsar libro septimo, Ante hos obliquis ordinibus in quincuncem dispositis, scrobes trium in altitudinem pedum fodiebantur. Scinditur enim terra (inquit Columella libro quarto) more noualium, trāsuersis aduersisque sulcis, dū vitis per denos pedes in quincuncem disponitur. Quo in loco multis verbis explicatam poteris legere disponendarum in quincuncem arborum rationem, & quo pacto spatia & interordinia fieri debeant: & creta, aut purpura, vel alio quouis colore conspicuo signari, ea propemodum forma quæ superiori figura descripta est. Itaque falli plurimum videntur qui quincuncem directis ordinibus fieri debere putant. Neque verò audiendi sunt, qui duo loca proferunt in suam sententiā: alterum Ciceronis in Catone Maiore: alterum Quintiliani lib. 8. cap. 3. nam ea quidem ita intelligi non debet, quæ admodum ipsi autumant, ut statim ostendemus. Locus Ciceronis sic habet, de Cyri regis Persarum deliciis: Cum, inquit, admiraretur Lyfander, & proceritates arborum, & directos in quincuncem ordines, &c. Hoc est, rectè dispositos: non autem ad rectam lineam ordinatos. Sed & Quintiliani locus sic etiā habet, ubi de orationis ornatu scribit, sumpta metaphora ab ipsarum arborum in quincuncem dispositione: Quid enim (inquit) illo quincunce speciosius, qui in quācūque partem spectaueris, rectus est? &c. Non ita sanè legunt antiquiores & emendati codices. Sed hoc pacto potius, Quid enim illo quincunce speciosius? Quid, in quācūque partem spe-

claueris, rectius, hoc est ordinatius, & magis recte dispositum: non autem, ad rectam lineam, ut illi putant: quanquā & obliqua & transuersa figura rectis lineis componantur. Non ibo tamen inficias quin quincuncis figura etiam alio pacto sumi & intelligi possit: cuius rei admonuit nos Lazarus Baysius, incredibilis eruditionis vir, atque id ex Volusii Metiani authoris antiquissimi sententia: cuius de quincunce opinio est, ut quinque punctis figuretur hoc pacto,

. . . Quod si verum est, profecto conferendarū in quincuncem arborum rationē ita intelligemus, ut plures huiusmodi quincunces in longum producti, vnum ordinem facerent: interordinium autem appellaretur, id quod inter ipsos ordines rectū vtrinque conspiciebatur, ut est in proxima figura.

Circunfodere arbores aut vites, est cum, aestate potissimum, aridam iam terrā, neque satis humidā, circumquaque effodimus vsque ad ipsas radices, atque huius ablatae terrae loco humidiorē & crassiorē iniicimus, praesertim in iis arboribus quae per hyemē ablaqueatae non fuerant. Vulgus rusticorum vocat *Bescher au pied*, ou *bescheter a l'entour des racines*. Colum. lib. ii. cap. 2, Arbores quoque tēpus est ablaqueatas circunfodere & operire. Plin. lib. 17. capite 18, Circunfodi autem omnibus annis à solstitio duūm cubitorū. Vnde circunfosfor apud eūdem, &

C. iii.

circūfossura: Cupressus, inquit eodem loco, cap. 26. aspernatur circūfossuram.

Circummunire plantas arborum caueis, est ipsas plantas vel spinis vel palis circumpositis munire, & sepire, ne à pecore corrodantur, & boues ipsas corrumpāt. Encaiger ou entourer les plantes d'espines, ou aultres choses de peur des bestes. Colum. lib. 5. cap. 8, Optimum est etiam constitutas plantas circummunire caueis: deinde constitutum iam & maturum oliuerū in duas partes diuidere, quæ alternis annis fructu induantur.

Ablaqueare arbores, Deschausser, est hyeme potissimum, terra defossa, superuacuas radices quæ per æstatem succreuerāt, abscindere, ne inutili propagatione succum ipsi matri necessarium eripiant: cuius rei rationem & modum latissime docet Columella lib. 4. cap. 8. Dicta ablaqueatio à lacubus siue lacusculis, qui fiunt dum ipsas radices amputamus. Col. loco superiori, Aut (inquit) hyemalis, quæ ex pluuiis cōsistit, in lacusculis ablaqueationis aqua, brumæ congelationibus noua vulnera peruret. Plinius, Myrrha gaudet rastris & ablaqueationibus. Caterū orbem ablaqueationis appellat Columella, fossuram siue fossionem illam, quæ circum ipsam arborem in orbē fieri solet, lib. 4. cap. 4. Nam dum exaltare (inquit) fortius orbē ablaqueationis fossor studet, obliquam vitem plerunque fauciat.

Aggerare arbores, vel etiam aggerare terram circa arbores, est quum post hyemem, in flāte iam æstate, terram circumfundimus, & veluti circummunimus ipsas arbores optima terra, ne calore nimio radices exarescant: vulgus nostrum vocat Rechausser. Colu.

Omnes arbores fructiferæ circumfossæ aggerari debent. Idem de arboribus, Stercoratam terrā circa aggerato. Idem lib. II. cap. 2, operire pro eodem sumere videtur: Arbores quoque (inquit) tēpus est ablaqueatas circumfodere & operire. Idem ibidem, adobruere pro eodem sumpsit: Omnes (inquit) arbores quæ fuerant in segete, circumfodere & adobruere oportet. Hoc est terra multa sepelire, vt non appareant trunci.

Facere scrobem, aut fodere, est foueas facere, in quibus arborum surculi depangantur, & demittantur in seminario. Faire les fosses pour planter & piquer des sauuageaulx. Columella lib. 5. cap. 9, At si eodem anno & scrobem facere, & arbores serere voles: minimum ante duos menses scrobes fodito. Virgilius subigere scrobes dixit. Cato autem cap. 27. dixit inuertere scrobes, pro eodem: Scrobes, inquit, inuertito oleis, vlmis, vitibus. Sunt autem scrobes, fossiones siue foueæ intra terrā manufactæ, ad vineas vel arbores conferendas. Vnde scrobiculi per diminutionē, Petites fossettes. Plin. lib. 21, Atque in scrobiculis feruntur, hominis facie circumfusus. Incilia verò (vt hoc etiam obiter dicamus, quando sese offert ipsa res) sunt fossæ ad deducendam circa ipsas arbores aquam factæ, quas ab elicienda aqua, dictas fuisse inciles fossas Festus autumat. Vnde incilia excitare, pro huiusmodi foueas facere, dixit Columella lib. 3. cap. 11, Si olea (inquit) in cliuo sit, incilia excitentur, quæ limosam aquā ad radicem deferant.

Delibrare arbores aut vites, dicuntur agricolæ, cū ipsum corticem aut exesum, aut aridum, & vermibus, aut alio quopiam vitio inquinatum, tollunt, vt

C. iiii.

melius ipsæ quasi sordibus liberatæ cōualescār. Colum.lib.4. cap.24, Cortex quoque aridus fissūsq̃ue per summa trunci dependēs, corpore tenuis delibrā-
dus est. Escorcer, oster la peleure.

Surculare plantas vel arbores, est furculos adna-
scentes ex ipsis arboribus adimere, & taleas præci-
dere ex nouellis ramis, quas seminario cōserere pos-
simus. Tailler des cions, ou des troncons pour plan-
ter, ou afficher ailleurs. Colu.lib.5. cap.9, Atque etiā
rigandæ sunt plantæ, cum siccitates inceslerunt, nec
nisi post biennium ferro tangendæ: ac primò surcu-
lari debent, ita vt simplex stylus altitudinem maxi-
mi scrobis excedat. Quo loco quidā, & fortassis re-
ctius, legunt farculari, hoc est farculo purgari, quod
est instrumentum rusticum. Idem tamen author lib.
12. cap.47, infecare pro surculare, sumpsisse videtur:
Quidam (inquit) oleas non contundunt, sed acuta
falce infecant. Ilz la taillent avec la sarpe. Nam fal-
cis rusticæ figura propemodum eadē est cum instru-
mento vinitorio, quod vulgus nostrum vocat Vne
sarpe. Cuius descriptionē & figuram Columella re-
censuit lib.4. cap.25.

Frondare arbores, Esbrancher: fitque interdū vti-
litatis gratia: nempe vt agricola ex frondibus arborū
superuacuis, manipulos faciat: interdum etiam vt ar-
bores ipsæ frondium multitudine non obruātur, &
fructum vberiore ferre possint. Virgilius fronde
leuare dixit: -omne (inquit) leuandū Fronde ne-
mus. Hoc est, frondibus superuacuis spoliādū. Hinc
frondator dictus, inquit Seruius, qui arbores ampu-
rat, & è frōdibus manipulos facit hyemis tempore,
animalibus ad pastum offerēdos. Plinius lib.18. cap.

31, Vnus frondator, quatuor frondarias fiscinas cōplere in diem iustū habet. Hinc etiā frondatio dicta, ipsa frondium amputatio. Columella, Atque in frōdatione (inquit) cauendum ne prolixiores pollices fiant qui ex amputatis virgis relinquuntur.

Attondere & interraderē arbores vel vites, est luxuriei comprimendæ causa, cacumina flagellorum confringere: sic enim loquitur Columella lib. 4. cap. 27, Qua ratione firmiores (inquit) arbores & feraciores fiūt. Plinius, Oleæ attondentur, sicut & vites, atque etiā interradi gaudent. Quod interlegere dixisse videtur Virgilius, & frondes manibus carpere: Ipsa acie (inquit) falcis nondum tentanda, sed vncis Carpendæ manibus frondes, intérque legendæ. Quod etiamnum interpurgare dixisse videtur Plinius lib. 18. cap. 26, Ficus interpurgari, seminaria fieri, &c. Decacuminare etiā dixit Columella lib. 5. ca. 6, Decacuminanda, inquit, est iuxta ramulum, qui videtur nitidissimus.

Castrare arbores, vel arundineta, aut vites, est, inquit Columella, intercidere & disrarare. Ait enim lib. 4. cap. 32, Sed illud de integro refodi debet, hoc potest intercidi & disrarari. quod opus rustici castrationem vocāt: Plinius deputationē videtur appellare lib. 17, & Cato cap. 50, interputationē. Vnde etiā putare arbusculas dixit Columella: Arbusculæque (inquit) ficorū in seminariis putari, & ad singulos stylos redigi debent. vulgus nostrum vocat Elmonder.

Exturbare arborem, est herbas quæ circunquaque adnascūtur, auellere: vt melius terræ alimentum capiat. Curer. Hoc verbo vtitur Columella lib. 4. cap. 31. Quod & farrire dixit Plinius lib. 17. cap. 10.

Interlucare ramos arborum, dixit Plinius lib. 17. cap. 23. pro eo quod est, ramos seu germina inutiliter pullulantia cum interuallo refecare, vt solem & lucem alii rami possint recipere: quod vulgus nostrum vocat Bailler iour, ou bailler sollarige. Et à luce deductū videtur vocabulum, quòd locus vnde cæduntur rami vacuus, lucē aliis ramis præbeat: vel quòd decidantur vel intercidantur rami lumini officiētes. Vnde interlucatio apud eundem cap. 27, Interlucatio (inquit) arboribus prodest, sed omniū annorum trucidatio inutilissima. Eadem etiam collucatio dicitur. Colu. lib. 2. cap. 22, Neque terram aperire, neque arborem collucare. Collucationem in syluis profanis fieri Varro refert, cū rami recidebantur officiētes lumini, vel etiā interdum ipsæ arbores. Esfarter. Cato cap. 139, Lucū collucare Romano more sic oportet. Sublucare quoque in eodē significatu posuerunt antiqui. Sublucare autē arbores (inquit Festus) est ramos earū supputare, ac veluti subtus lucē mittere.

Cædere arbores, Couper: hoc est refecare, eruere, præcidere, & ex iis detrahare quod nobis vtile futurum speramus cum percreuerunt, vel ad asseres ex pyris & nucibus aut quercubus faciendos, vel etiam ad materias domuum & ædificiorū. Columel. lib. 4. cap. 21, Si culta, quarto demum anno cæditur. Vnde titulus est apud Palladium, De materie cædenda. Id etiam Varroni detruncare dictum est: hoc est vsque ad truncum refecare.

Transfere arbores ex seminario in arbutum, est quod vulgus nostrum transplantare dicit. Trāsplanter. Plinius lib. 17. cap. 11, Plātas ex seminario transfere in aliud, prius quā suo loco ponantur, opero-

se præcipi arbitror. Ibidem, In arbuſtum quinquen-
nes ſub vrbe transferūt. Hinc traduces dictæ pro ſe-
minibus quæ traducuntur & transferuntur: de qui-
bus ſuperius in partibus arborum. Nunc ad inſitio-
nem veniendum.

Inſerere arbores, eſt ſurculo vnius arboris inge-
nioſe detracto, & in aliam commiſſo ac conglutina-
to, ipſarum arborum naturam ita immutare, vt eas
veluti cogere videamur tales fruct⁹ producere, qua-
les ſurculorū natura proferre ſolet: vulgus noſtrum
appellat Enter. Itali, vt prius diximus, à calamis qui
inſeruntur ſumpto vocabulo, incalmare dicunt. Pli-
nius, Semine quoque inſerere natura docuit, &c.
Vnde etiam inſitum appellat idem author, Vne en-
te. Quædam (inquit) in plantario inſita, eodem die
transferuntur. Fit autē hæc inſitio hodie duplici ra-
tione, quā etiā refert Plinius lib. 17. cap. 14, Aut enim
trūcus arboris leniter finditur, cuneo tenui fiſſuram
cuſtodiente admoto, donec cuſpidatim deciuſus de-
ſcēdat in rimam calamus. Atque hæc quidem inſe-
rendarum arborum ratio vulgo vocatur, Enter en
fente. aut etiam inter corticem lignūque ſurculus
inſerebatur, qui primus inſitionis mos fuit: qui ho-
die quoque dicitur Enter en eſcorce. Sed de variis ar-
borum inſitionibus videto Columellā lib. 5. cap. 11.

Alia eſt præterea inſerendarum arborum ratio,
quam Plinius & Columella inoculationem vocant:
nempe cum gemmam vel oculum vnius arboris in-
cludimus in ſinum & nodum gemmæ alterius, ex-
pulſo cortice. vulgus noſtrum vocat Enter en bou-
ton. Inoculatio, inquit Plinius, rores amat lenes.

Eſt & alia inſitio, quam emplaſtrationem vocant

superiores authores: atque hanc scutulatam insitionem appellare possumus ex Plinio. Vnde etiam vulgus vocat Enter en escussion: Exempta enim scutula, inquit ille, (sic enim vocat quod postea emplastrum dixit) cortici imprimitur ex alia cortex par, cum sui germinis mamma: sic compage densata, ut cicatrici locus non sit. Atque hæc quidem emplastri ratio, inquit idem, ex inoculatione nata videri potest: crasso tamen maxime cortici conuenit, neque paruis & minutis arboribus propria est, & æstate potissimum fieri solet: aliæ autem duæ insitiones, hyeme vel vere. Columella tamen lib. 5. cap. 11, eandem esse inoculationem cum emplastratione contendit: Plinius verò Fertilissima (inquit) omnium inoculatio, postea emplastratio: & inferere firmissimum, fecundiusque quam serere.

Neque verò omittenda est serendarum arborum ratio, quæ taleis fieri solet. Est igitur taleis serere, quod vulgus rusticorum dicit Picquer ou afficher. sunt enim arbores permultæ quæ ita feri gaudent: quemadmodum oliuæ, salices, & huiusmodi. Vnde inhumare taleas, Enterrer les plâtes: & demittere taleas, Coucher les cions, dixit Plinius. Præterea, muscum talearum radici circumdare, Mettre de la mousse autour de la racine. Atque hæc de arborum culturæ vocabulis sint satis. Plura qui volet, ex ipsis authoribus colligat. Nunc ad ipsa arborum & fructuum nomina veniendum.

POMARIUM.

Requirat etiam hæc pars suum ordinem, nequid

indistinctum aut indispositum sit, quapropter puerorum ingenia cōfundi atque etiam offendi possint. Ipsa igitur arborum & fructuum nomina explicaturis (quæ res ut est sane difficillima, ita facilem & benignum lectoris animum expostulat) dicendū erit nobis de arboribus fructiferis, quæ, ut inquit Plinius lib. 12. cap. 3. in incolarū numero esse cœpere: hoc est, cœperunt excoli & conseri apud nos, vtilitatis & fructuum gratia. Atque ut id quidem faciliori dicēdi ordine persequamur, faciemus primū pomarium, in quo per certos ordines, varias arborum fructiferarum species disponemus: quarum nominibus explicatis, statim etiā fructus ostēdētur. alienū enim esset fructus ipsos à suis arboribus secernere. Exinde verò poterimus Oliuetum ē pomario diuidere, quando rei difficultas & necessitas expostulat: cui tamen Ficetum cōiungemus prius quā de moris, cornis, & mēspilis à nobis dicatur. Veniendum postea erit ad nuces, post quarum explicationem, Seminarium nostrum claudendū erit. Nam Castanetum in Syluam differemus: post quam etiam Frutetum subnectemus. In eam verò Syluam maiorum arborum nomina referenda erunt, & quæ in syluis potissimum ac nemoribus crescere solent: quam statim absoluto Seminario, post Vinetum tamē, sumus vobis daturi. Salictum verò post Pratum vobis dabitur: nā is est salicto commodior locus.

Sed prius quā Pomarium nostrum aggrediamur, hoc vnum vos admonebo, æqui ut sitis & beneuoli. neque verò mihi id vitio detis, si quando vel per imprudentiam, vel fortassis ignorantiam (fatendum est enim quicquid in homine est) aberrauero:

aut si interdum Latinis Gallicæ dictiones non tam eleganter respondebunt, quàm fortassis cuiquam vestrū videbitur. Id si acciderit vt animaduertatis, faciles vos esse velim: neque tam cito obstrepere, vt calumniatorum potius quàm studiosorum nomē incurratis. Tam est enim difficile omnibus ingeniis in hac re satisfacere, quàm difficile & laboriosum esset velle incertissima quæque omnibus certissima facere. Audebimus tamen, neque quæque audiemus, qui dicat, ea nos à bonis authoribus desumpsisse, & doctorū diligentia plurimum adiutos, laudem ex aliorum laboribus & vigiliis captare velle. Eant illi, & sibi tantum inuideant, non etiā aliis. Quicquid enim à bonis authoribus desumpsimus, id quidem non fatebimur modo, verumetiam ipsos tãquam authores adducemus. Quicquid doctorum diligētia & labor nobis præstitit, ceu iis quibus per ætatem iudicium nondū est satis expurgatum: id ne tacebimus quidem, atque ipsis etiā inuitis gratiam referemus, adscripto dignitatis & honoris nomine. Quòd si fortassis tam rusticus tãmque syluanus, vt sic dicam, fuerit quispiam, vt etiam nominis sui & authoritatis grauitatem nolit omnibus prostitui, taceat per me licet, & sua veluti arcana quædam apud se contineat, aut ipse scribat, & suam sibi gloriam suis vigiliis paret. Quinetiam iis suo colloquio, sua eruditione, quantū volet, interdicat, quorum ingeniis plurimum prodesse putet. Qui tamē animus, vtinam in viro literato non esset, in quo nihil modestiæ desiderari alioqui deberet. Sed iam ad nostrū pomariū.

Pomarium quid sit, ferè omnes norunt: est enim locus pomis arboribus consitus, & in quo semina

pomorum depanguntur. Vne pommeraye. Columella lib. 5. cap. 10, Locum pomarii prius quam semina feras, circunuenire maceris oportet. Pomorum autem nomine, non solum arbores, mala dulcia ferentes, quas nostri vocant Des pommiers: neque tantum mala ipsa dulcia aut acerba comprehenduntur: sed etiam arbores omnes, fructus rotundos ferentes. item fructus ipsi, siue molli, siue etiam duriori putamine contecti fuerint. Plinius de nucibus, Solum hoc (inquit) pomum natura compactili operimento clausit. Ita que pomaria, non solum loca significabunt, malis dulcibus confita, & quibus mali nomen solis conuenit: sed etiam aliis fructibus, ut persicis, pyris, & id genus. Columella, Curandum est (inquit) ut quam generosissimis pyris pomaria cõseramus. Erunt igitur pomaria, loca amœnitatis gratia, variis arboribus, fructus etiam varios & orbiculatos ferentibus, confita: qualia erant Atlantis, de quibus Ouidius

4. Metamorphoseos,

Id metuens, solidis pomaria clauserat Atlas
Mœnibus. Quorum studiosissimus & diligentissimus cultor fuerat etiam Alcinous rex Phæacum. Vnde Alcinoi syluam, Virgilius in Georgicis pro pomariis dicit. Pomariorum insuper nomine, ut ipsam significationem absoluiamus, locus intelligitur in quo poma reponuntur. Le guernier aux pommes. Plinius, Pomaria in loco frigido ac sicco contabulari, septentrionalibus fenestris sereno die patere, &c. Græci oporothecam appellant. Varro 1. de re rustica, cap. 59, Et ideo oporothecas qui faciunt, ad aquilonem ut fenestras habeant, atque ut aere perflentur, curant.

Sed ne quis dictionum vicinitate, & veluti consonantia decipiatur, ut pro pomario pomœrium dicat: sciat ex Livio pomœrium, locum esse circa murum, quem in condendis urbibus quōdam Hetrusci quā murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato conscribebant. Vnde Festus pomœriū dictum putat, quasi promurum, id est proximum muro: Varro autem, quod esset post murū, dictū pomœriū autumat. In eadē sententia est & Livius, Nam & hoc (inquit iste) spatium quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod post murum esset, quā quod murus post id, pomœrium Romani appellarunt. Redeamus ad nostras arbores & fructus, quos nostra ætate in pomariis reperimus.

INCIPIAMVS à malo arbore, quæ Græcis melea dicitur, Vng pômier: cuius fructus, malum appellatur: Græcis melon, Vne pomme: sumitque varias secum appellationes tum à forma, tum etiam à sapore, & locis in quibus crescit, ut postea declarabimus.

Pomi autem nomen (inquit Barbarus) generalius est, complectiturque quicquid apud Græcos opora cōtinet: hoc est, quicquid nihil habet exterius lignosum: nam ea quæ exterius lignosa sunt, Græci acrodrya vocant: qualia sunt, malum punicum, pistacia, castaneæ, nuces, & id genus permulta. Vtrūque autem genus, salgami nomine complectuntur Latini, à quo salgamanus. Servio poma dicuntur quæcūque corio molliore tecta sunt, in quo à nucibus differunt, de quibus suo loco. Pomum autem dictum Varro putat, quia potu siccitatibus indigeat, ac de pomo arbore intelligit: nam fœminino genere si proferetur,

quemadmodū & malus & pyrus, arborem denotat: si autem neutro, fructum ipsum, vt hoc etiam puerorum causa dictū sit. Inordinata folia sunt pomis, inquit Plinius lib.16.

Malorum igitur nomine complectemur omnes illos fructus, quos vulgo vocamus Des pommes: hoc est, quicquid id quod esus est, foris habet: nisi quid aliud addatur, significationis gratia: vel à sapore desumptum, vel à loco, vel etiam à figura. de quibus differentiis proximum est vt dicamus, non tamen omnibus, ne quis decipiatur: nam omnes recensere infiniti propemodū esset laboris: præterea sua quæque lingua, propria malorum vocabula habet: quæ qui enumerare omnia conaretur, eadē opera & maris arenam & astra ipsa enumerauerit. Conabimur tamen, & in hoc diligentiam omnē adhibebimus, vt quæ ex Plinio & Columella animaduertimus in vsum nostrum cadere, hīc adscribamus, omissis tamē locorum differentiis: quod eæ & infinitæ sint, & omnium minus necessaria.

MALORVM GENERA ET DIFFERENTIA.

Malus arbor vulgo nota, quæ Græcis, vt prius iam dictum est, melea dicitur, Vng pommier, à pomis ferendis: cuius descriptionem ex Theophrasto, Plinio, & recentioribus doctissimis, vt Barbaro & Ruellio, desumito. Mihi satis fuerit, pueris explicasse, malum serotinam appellari, quam vulgus vocat Pommier tardif: item malum præcocem, quæ vulgò dicitur Pommier hastif: quæ etiam verna Latinis

D.i.

dicta est: hoc est, quæ ferè ipso vere fructus edit, & celerrimè omnium fructus profert. Item malus bifera dicta, quod bis ipso anno fructū ferat, Pommier de deux portees: malus agrestis, Pommier sauage: malus generosa, Pommier franc: malus insita, Pommier enté: & cætera id genus. Sed ad fructus.

Malorum antiquis plura fuerunt genera, tum à saporibus, tum etiam ab ipsis inuentoribus petita. Nobis autem pomorum differentiæ propemodū innumeræ. etsi enim veteres (inquit Ruellius) hæc genera malorū annotauerint, posteritas tamen miscella insitione antiquitatem longè vicit. Sed quia hæc res non parum conferre videtur nostris iuuenibus, quibus operam damus, commodum est vt primū aliquot antiqua pomorum nomina à Plinio, Columella, & aliis desumpta, explicemus: deinde verò vulgaria nostra describamus, prius quàm ad alias malorum differentias descendamus. quem ordinem in ipsis pyris postea sumus obseruaturi suo loco.

Poma serica, siue syrica, quæ & zizipha Columellæ & Galeno dicuntur, parui succi sunt, nec concoctionis facilis, itaque stomacho ingrata: sunt enim agrestia, & in spinosa arbore, albæ spinæ ferè similis nascentia: quæ quidem Narbonensibus Gallis vulgo dicitur Vng guindoulier: Græcis autē, seris. fructum verò ipsum, vulgus Narbonensium vocat Des guindoules. frequentissima sunt huiusmodi poma circa famatissimum pontem, quem S. Spiritus appellāt. Officinæ barbaros imitata, Iuiubas hodie nominant: sūntque ea poma (inquit Barbarus) baccis similia quàm malis: ac primū in castris, Augusti temporibus ex Africa allata.

Poma lanata peculiari nomine (inquit Plinius) dicta, quod obducta lanugine essent super ipso cortice, quæadmodum struthia & persica, de quibus postea nulla alia cōmédatione insignia: frequētissima in agro Veronensi. His fortassis nō erūt dissimilia, quæ etiā Græci à lanugine chnodia appellant. Virgilius, Ipse ego cana legam tenera lanugine mala.

Poma antiquitus quædam ab inuentoribus nomina traxerunt, ut à Manlio, Manliana: à Matio, Matiana: item etiā Claudiana, quibus color est rubens, à Claudio inuentore nomen sumpserunt: quæadmodum ab Appio Appiana, siue Melappia, quibus odor & magnitudo est cotoneorum, quod ea primus Appius è Claudia gente in cotoneam malum inferuit. Cætera apud Plinium videre poteris lib. 15. cap. 14. Melapia autem quidam à dulcedine, vel ab apibus nomen traxisse putāt: quemadmodum vuām apianam siue apiam, quod præ dulcedine & saporis iucunditate apes iis pomis & vuis frequenter insideant, & hinc sua mella captent. Huiuscemodi autem poma hodie vulgus Romanorum adhuc vocat Melapi: sūntque mediocri magnitudine cū calamillis, de quibus postea dicemus. Iaporem iucūdiissimū præ se ferunt etiam in cortice, ut execti corticis putaminibus prunis superpositis, Romani odorem cubiculis optimū conciliare & inducere soleant: quod sane tam eleganter non fit de calamilorum corticibus. Cæterum ipsa melapia carnem habent mellitæ dulcedinis, & succi dulcissimi plenam: qua ratione plurimum à matronis experuntur.

A patria & locis in quibus nascūtur, potissimum quædam poma nomen traxere, ut pelusiana, delphi-

D.ii.

ca, picena, tiburtina, quæ & tiburtia Horatio dicuntur: Picens (inquit) cedunt pomis tiburtia succo. Sunt & camerina, siue (vt Columella voluit) amerina, græcula: Græci corinthiaca à Sidonte vico celebrant, de quibus postea dicemus.

Cætera verò à causis ipsis germanitatis nomē habent, vt cohærentia, gemella, nunquam in fœtu singula. Pommes gemelles. Vel gemella etiam à foliis: folium enim vnum, aliquando & geminū erumpit è latere medio: quæ tamen quidam belgemela, siue melgemela vocant.

Poma conditiua vocat Cato, quæ doliis conduntur. Pommes de garde: quæ & scantiana eidem authori vocari videntur.

Poma orbiculata, à figura orbis in rotunditatem circūacti, inquit Varro & Columella: quemadmodum à mammæ effigie orthomastica. à cōditione castrati seminis spadonia: à corrugationis celeritate pannucea, quæ quamcitissime in rugas abeunt. ab importuno tumore pulmonea: stolide enim tumescunt. & mille alia id genus, quæ Plinius suprà scripto loco numerat.

Sunt & parua ingrati saporis, atque etiam odore acutiora, peculiari acerbitatis improbitatisque conuitio, inquit Barbarus. Quibus vis tanta, vt etiā aciē gladii perstringāt: vulgus nostrum vocat, Pommes d'estranguillon, pommes de bois: quæ eadem austera vocare possumus.

Poma lapidosa eadem ratione à Columella vocata, qua etiam pyra calculosa dicuntur: nempe in quorum parte interna, quidam veluti calculi & lapilli inueniuntur. Columel. lib. 10,

Lapidosis obruta pomis Terra. Pōmes pierreuses.

Mitia poma, matura, siue domestica & dulcia, atque in tēpore collecta. Pommes franches, ou pommes meures. Virgilius,

-sunt nobis mitia poma, Castaneæ molles, &c.

Mitescere enim poma dicuntur in arbore, siue etiam alibi, quæ maturescunt, & in tempore matura fiunt.

Plinius, Reliquorum pomorum maturitas cito mitescantium transuolat.

Sunt & parua quædam poma gratissimi saporis, quæ perisia nominantur, inquit Plinius. Fortassis iis proxima & similia, quæ vulgò Paradisiana dicta sunt, quasi cælitus missa: sunt enim præparua, mellea dulcedine, præcoci celeritate, quasi verna, concretu pauco.

Et quando iam ad nostratia & vulgaria nomina pomorum deuenimus, æquum est vt ea breui compendio percurramus, omissis antiquis nominibus: quæ vt infinita sunt, ita infinitam propemodum diligentiam requirunt.

POMORVM omnium quæ apud nos reperiuntur, longè commēdatissima sunt quæ vulgò Capenduta vocantur. De courpendu: fortassis curtipendia siue curtipenda appellanda, à pediculi, è quo dependent, breuitate: vt ipsi veluti arbori inharere videantur, & è ramis sine pediculo prodire. Itali Calamila appellāt, quasi omniū optima: præsertim circa Romam & Bononiam. Nam Veneti corrupte Calamania vocant. Saporis sunt admodum iucundi, & odoris gratissimi, in tāta suauitate minime fugacia, magnitudine media, colore, cum maturuerunt, luteo. Cætera petito apud Ruellium.

D.iii.

Proxima sunt illis & viribus & sapore, quæ vulgo ratelliana dicuntur, Pommes de rateau: præterquam quòd maculas rubiginosas tam frequentes non habent, & partem foli apertam ostendunt rubicundiorē.

Ad hæc etiam non parum accedere videntur quæ renetia vulgus vocat, Pommes de renette. sed carnem non habent eousque solidam, & paulo dulciorē sunt gustu.

Alia sunt iis nō inferiora sapore, sed prægrandia, rotunda, callo fragili, tenero, quæ in Ambianēsi municipio (inquit Ruellius) vulgus Rambura nominat. mira sunt & suauitate gustus, & teneritudine, ita vt in ore frusta liquecant.

Accedunt quæ passipoma vocantur, Des passepōmes: quæ cum reliquis omnibus de primatu certarent, nisi tam fugacia noscerētur: vnde vernaculum nomē deductū est. Sunt mediocri magnitudine, turbinatiore figura, carne suaui, prætenera. cætera petito ex Ruellii libro primo.

Ab his, in pretio sunt paradisiāna, de quibus paulo ante. Sunt autem ex paradisiānis quædam alia dulcia, callo corporis duriorē, rotunda, quæ ob sui dulcedinem nimiam à palato morosiorē laborātium fastidiuntur: quæ eadem esse putat Ruellius cum melimelis & musteis: Mustea enim (inquit) veteres appellarunt ea quæ nos præcocia.

Alia sunt poma, quæ ab insitione pyromela vocari possunt: vulgus vocat Pommepoires: quòd ea in arbore pyro insita sint, habentque pomorum tantum formam, neque enim sunt turbinata æque ac pyra ipsa: saporem verò & ferè colorem pyrorum, præter-

tim eorum quæ calculosa vocantur, retinent.

Poma acida, vulgus nostrum vocat malacria, Pomes de malingre, a saporis acrimonia: sunt oblongiora, dura carne, ex acerbo leniter acescente. Ruellius.

Poma sunt alia vulgo castinia appellata, Pomes de chastignier, austeriore gustu, dura veluti castaneæ cartilagine, mediocri magnitudine, oblonga. Ruellius.

Poma quæ vulgo francetura vocantur, Pommes de franceſtu, rotundum habent habitū & amplum, callum durius, gratam acerbiteratem, quæ tandem in dulcedinem degenerat. ea diu ſeruari poſſunt, & annicula reperiuntur. Ruellius.

Poma purpurea Columellæ, ea ſunt quæ nos vulgo rubelliana appellamus, Pommes de rouueau: ſanguineo enim ſunt cortice, carne intus friabili, ſapore non ingrato, & ex aſtero ſubdulci, nec cito fugientia.

Poma mirabilia vulgus etiamnum vocat quæ Hieroſolymitana Hetrulci, baſamina Ligures padani, & fruticē ipſum ſiue plantam ex qua prodeū, appellauere, quòd ea poma oleo prius imbuta, & per aliquot dies inſolata, deinde vel ſimo, vel terra tantisper obruta, dum intabuerint, baſami vires in glutinandis vulneribus adſciſcere polliceantur. Cætera ex Hortulo noſtro, & Ruellii libro 2. deſumito: nam potius hortenſis eſt planta, ex qua prodeunt, quàm quæ in ſeminario diſponi ſoleat.

Mala inſana, quæ Itali melenſana appellant, Barbaro ea ſunt, quæ nos vulgo vocamus, poma Cupidinis, ſiue amorum poma, Pommes d'amours: de

D.iii.

quibus vide Hortulum nostrum. nam à frutice vulgari sunt in hortis conseri solita. Plura etiam petito ex Ruellii libro 2. cap. 124.

Plura hîc pomorû nomina describeremus, & nominatim perlequeremur, nisi hoc superuacuum, & non omnibus vtile putarem. Cum & pomorum nomēclationes ferè nationibus omnibus sint variæ: vnde sit, vt in tantis tamque variis nominibus, atque etiam insitionû adulteriis (vt inquit Ruellius) per facile quis falli possit.

Veniamus ad reliquas arbores, sub malorum generibus cōtentas: tum quòd fructus orbiculatos ferant, tum quòd simile quiddam cum pomis habeāt: vnde etiam mali nomen retinent.

ARBORES QVAE SVB MALORVM
generibus continentur.

MALVS punica, Pomme de grenade, dicta quòd apud Carthaginēses olim fuerit laudatissima, à quibus ad nos translata, & in Cypro à Venere primum lata, vt testantur Græcorum fabulæ. Eius fructum hodie quidam malum granatum vocant, à granorû multitudine, quæ totidem esse numero in singulis pomis affirmant, etiam si magnitudo variet: modo ex eadem arbore legantur, inquit Barbarus. Quidam Græci ipsam arborem Rhoan & Rhœan, pomum quoque Rhoas, & Rhoidia, & Rhœdia vocare solent. Side porro Hippocrati arbor ipsa dicitur, à Bœotia regione, in qua frequēs est, quæ etiam Side appellatur.

Mala punica dulcia, Apyrina veteres dixere, Gre-

nades doulces:dictio tamē Græca sonat, quibus nulla est granorum durities, vel minor quā aliis. Nā acida granata, Grenades aigres, acinos habent du-
ros, & quodammodo lapidosos: qui in sole ficcati,
& obsoniis inspersi, inquit Dioscorides, fluentem
aluum fistunt.

Cytinus Dioscoridi & Galeno, flos est ille puni-
ceus mali granati, sed satiui: Balaustium autē, syl-
uestris, vulgò Des balustres. Plinius verò pomum
ipsum immaturum, & primum partum eius florere
incipientis, Cytinum appellat: flores autem ipsos
balaustia, in ipso erumpentes cytino, vestibis tin-
gendis idoneos, quarum color nomen inde accepit.
Ex Barbaro.

Malicorium, mali punici putamen illud asperum
dixerunt veteres. L'escorce d'une grenade. Græci si-
dion appellant: nam arbor ipsa, vt prædiximus, à
Bœotiis Sida vocabatur.

Cicum autem M. Varroni dicitur membranula
pratenuis, in malo punico discrimen faciens. Vnde
cicures animantes, quæ feræ non sunt, atque agre-
stes. A quo Veturii quoque nobiles, cognominati
Cicurii.

Malus medica, à Media regione, quæ est inter si-
num Persicum, & mare Hircanū, vnde primū allata.
Virg. Media fert tristes succos, tardūque sapore
Fœlicis mali, quo non præstantius vllum.

Qua etiā ratione malus persica dicitur à Persia.
Huius arboris fructus varii sunt, variisque coloris &
formæ: atque ob id nomina etiā diuersa sortita sunt.
Quædam enim aurea appellantur, à colore prope-
modū aureo. Vnde Virgilius, Aurea mala decē misi,

cras altera mittam. Atque ea quidem sunt rotundiora & maiora, ac corticis durioris & crassioris: qualia fortassis sunt quæ Venetiis audiui appellari poma Adami: vnde etiam fortassis nuptialia poma appellata, quod edita sint à Tellure, vt fabulantur, nūtiato Iouis & Iunonis connubio. De quibus etiā puto fabulatos poetas, cum Herculem dixerūt ex hortis Hesperidū poma aurea rapuisse: vnde ipsam arborem hesperida, & malum eius hesperinum vocāt, authore Iuba. Huius generis sunt & alia, minora tamen paulo, sed eiūdem prope coloris, quæ vulgò arantia appellamus: ab Arantio oppido, in quod primum ex insulis illis fortunatis aduecta sunt. Sed & medica ex ea arbore quā paulo ante retulimus, forma sunt & colore congeneri cum aliis, praterquam quod non vsque adeo rotunda sunt, neque coloris tā speciosi ac flauī, aut etiā aurei: sunt enim pallidiora. Quinetiā corticem dulciore paulo habēt ipsis arantiis: quarum cortex nisi ficcus, & faccario conditus, vix aut nunquam editur. Ea & citrea & citria mala Latinis, hodie citronia appellātur, Des citrons. vnde citrinus color, & citreæ mensæ, apud antiquos: quas tamen Barbarus multis argumentis contendit fieri nō fuisse solitas ex hac citro arbore, aut medica siue persica, quæ exigua est, vt potius fruticis quā arboris nomē promereatur. Apud Italos translatica & triualis, vt pluribus generibus citreta Liguria, Cāpaniæ, Benaco lacu, Italia ferè tota germinēt foelicit. Quin potius ait arborem, ex qua tam celebres mensæ ab antiquis, & Plinio ac Cicerone decantatæ fieri solebant, eam esse quā Strabo & Theophrastus, item etiam Plinius tegetem, & thyian, & thyon ap-

pellauere: quæ ramis, caudice, frondibus, syluestri cupresso propemodum similis est. De hac videto Theophrastum lib. 4. & 5. cap. 5. Caterum citrus nostras nihil commune cum cupresso habere videtur: cui folium est andrachnes vnedonisque, spinis intercurrentibus, ut in pyro & oxyacantha, sed læuibus, infestis mucrone & validis. Hæc Barbarus. Sed ut ad ipsa mala redeamus, certum est ex Athenæo mala citrea Plutarchi auorum memoria nunquam gustata fuisse: sed neque Plinii & Theophrasti seculis magnopere degustabantur, tantum odore commedato: nunc verò (inquit Hermolaus) à Palladii fere temporibus promiscuum experimus cœnis: qui & medullas eorum acris dulcibus mutare docuit. Hæc itaque mala ex insitione quoties proueniunt, citromela proprie dicuntur ab aliquibus. Aristophanes autem grammaticus à Lacedæmoniis oxymala persica nuncupari prodidit, à sapore acetoso, & quod ex Persia allata sint, quibus etiã deos coronari solitos suis temporibus refert. Diphilus author est, citria quandoque pruna Persica vocari solita. Sed hæc ferè ex Hermolai commentariis in Dioscoridem. Plura videto apud Ruellium libro primo De stirpium natura, quæ nunc summa diligetia, & incredibili pene elegatia, in studiosorum gratiam imprimendum curat. Opus me hercule, omni laude dignissimum, & longe omnium præstantissimum.

Est præterea aliud malorum genus eiusdem cum citrio speciei, sed colorem ut plurimum viridiorem habens, & formam oblongiorem: minus tamen est pomum, neque tanti aut succi, aut odoris: quin etiã læuiori cortice præditum est, & in superiore atque

etiam inferiore sui parte veluti pappulas quasdam
mammarum extruberantiis similes ostendens, longe
eminētiore quàm malum citrium. Hoc itaque po-
mi genus vulgò Limonium appellant, nescio qua
ratione. Vng limon.

MALVS cydonia, Vng coignier, à Sidonte Co-
rinthi vico dicta, inquit Athenæus, cum codymala
prius vocaretur. Alii cydoniam dictam putant, quo-
niam ex Creta primum allata fuerit, inquit Barba-
rus, nempe à Cydone, Cretæ oppido. Cotoneam pri-
mus Cato appellauit: fructus autem ipse vocatur
cydonium siue etiam cotoneum malum. Vne pom-
me de coing. Vltimum nomen adhuc Itali retinue-
runt, vt in Hortulo satis diximus: vocant enim illi
Melo codognio. Arque hac quidem mala cydonia,
siue cotonea appellarim mascula, ad struthiorū dif-
ferentiam, de quibus statim dicemus: sunt enim co-
tonea breuiora & rotūdiora, & minus lanuginis ha-
bentia, rugis quibusdam distincta & coactiora: quo-
rum succo fit optimum cydoniatum. Du codignac.
quod nostræ mulierculæ circa autumnum ita con-
ficiunt, cortice primum adempto: deinde exentera-
tis ipsis malis, & ex aqua coctis, & per cribrum fa-
tis densum percolatis: postea cum melle & faccaro
ad læuorem tritis. Si verò conspicuum & pellucidū
ac clarum, quod vocant, facere velint, id quidem cū
albuminibus ouorum & cinnamomo inter perco-
landum faciūt, atque inde colorem aureum acqui-
rit cydoniatum. Quinetiā Lugdunenses (quod for-
tassis ex Galeni documētis acceperunt) addito pau-
lulo scammonii in ipsa percolatione, cydoniatum
laxatiuum (vt vocant) facere consueuerunt: alioqui

ex se astringere aluum, nō autem soluere consuevit, præsertim si præsumatur. Hoc igitur cydoniatum cum scammonio factum, vulgus nostrum cydoniatum Lugdunense appellat. Du codignac de Lion.

Sunt præterea malorum cydoniorum alia oblongiora, læuiora, & minus rugarum habentia, colore tam intus quàm extra aureo, odorem non tam latè intactia, maiori etiam humiditate abundantia, quæ struthia mala, siue struthiomela appellantur. ego cydonia foemina vocauerim cū vulgo. Des coignesses: quorum succo fit optimū medicamentū, quod Diacydonion Galeno appellatur, ad prouocandā appetentiam ventriculi. Columella lib. 5. cap. 10, tria malorū genera facit: struthia quæ serotino prouentu odoratius vibrant: sub quibus neapolitana comprehenduntur, inquit Barbarus. quanquam Aetio struthia dicantur, vt prius descripsimus, quæ magna sunt & suauiora, minorique placent acerbitate: præterea chrysomeliana siue chrysomela, quod colore ad aurum sint inclinato: & mustea, quæ præcocia sunt, & celeriter mitescunt. Vnde etiam melimela appellātur ab Atheniensibus, hoc est mellita & dulcia mala. atque ea quidem etiam miscella appellantur: fiuntque ex insitione, cum mali dulcis & cōmunis furculus inseritur malo cydoniæ. Caterum cotonea mala, struthiis insita, muluiana à re ipsa nominātur, quæ sola omnium vel cruda manduntur: cætera enim non nisi cocta vescēdo sunt. Sunt præterea etiam cydonia syluestria parua, è struthiis odoratissima, in sepibus nata, quæ vulgus nostrū vocat Coings sauuages. Sed hæc de his satis. Plura videto apud Ruellium in libris De stirpium natura.

Malus armeniaca, siue armenia, in persicorum genere apud Galenum venit. vocant autem Itali tam arborem ipsam, quàm fructum, Diarmelini: quemadmodum bolum armenium, aut terram armeniacam dicimus, quæ primùm ex Armenia Asiæ regione ad nos venit, & inde adfertur. Vulgus nostrum malum armeniam vocat Vng abricotier: & fructū ipsum Vng abricot: qui hoc solū, inquit Galenus, à persico discrepat, quòd minus malum sit. Columella lib. 5. cap. 10, Sorbi quoque (inquit) & armeniaci, atque persici non minima est gratia. Armeniaca autē, inquit Ruellius, prunorum generis esse tradūt, sola è prunis odore commendantur: atque hinc fortassis nomen nostrum deductum, quòd ea Græci nō præcocia, sed bericoca nomenclant, vnde fit vt abricoca proferamus. Cuius opinioni facillime assenserim: vtrique enim & foris, & etiā intus in ipso nucleo pruni potius quàm persici, naturam & faciem referre videntur.

Malus præcox, siue præcoqua videtur ea dici arbor Columellæ, vel quæ celerrime omniū fructum producit, (quales sunt illæ arbores, quas, vt prius dixi, vocamus vulgo Hastiues) vel quæ mala præcoqua fert, de quibus mox dicturi sumus. Ait enim ille libro 5. cap. 10, Locis frigidis Autumni temporibus & aquosis, præcoquas ponito: vt ante pluuiam fructū deligas. Itaque videto quid præcoquas arbores vocet. Mala autē præcoqua, è persicorum genere esse nemo dubitat: suntque ea persica, quæ vulgus nostrū appellat Auantpêches: quidā Trecacina persica vocant, Pêches de Troyes: quòd ex vrbe quadam Lutetiæ vicina, cui Trecis nomen est, ad

nos adferantur. Ea ut cæteris sunt minora, ita iucundissimi sunt saporis, & gustus innocentissimi. dicta præcoqua, quod prius nascantur, & celerius maturescant quàm alia persica: sola enim proueniendi celeritate à cæteris dissident. Vnde Martialis,

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,

Nunc in adoptiuis persica sola sumus.

Et quia in persicorum sermonem incidimus, æquum est ut de iis etiam nunc dicamus.

MALVS persica, vulgò notissima, dicta quod è Persia siue Perside regione, ad nos primùm venerit, indeque aduecta sit. Columella persicū arborem vocat lib. 5. cap. 10, Siliquā Græcā & persicū ante brumā per Autumnū serito. Arbor ipsa tam nota est, ut descriptione nō egeat. Pomū autē gerit carnosum, succulentū, extrinsecus lanuginosum, duram intus & scabram nucem habēs, quæ Latinis ossis nomine explicatur. Columel. Persici ossa, in pastinatis areis sunt ponenda, &c. Ita quoque & prunorum & ceræforum ossa vocabimus, quæ in ipsis continentur: nō autem cum vulgo nucleum, Vng noyau: nā nucleus est id quod ipsum os continet. quem falsò amygdalum vocamus, à similitudine nuclei amygdalini.

Cæterum mali persici fructus multa sunt hodie apud nos genera, quemadmodum etiam apud antiquos fuerant. Est enim malum persicum popolare, quod nucleum dimittit: quorum persicorū optima omniū apud nos cōmendantur Corboliana, Pesches de Corbeil. Omittā præcoqua & armeniaca, de quibus paulo antè. Sūt & persica duracina, ex re dicta, quod corpus pertinacius hæreat ossi, quàm ut auelli queat, inquit Ruellius: nos vulgò pressum vocamus,

Vne presse:quòd caro apprimatur ligno interiori.co-
lorē habēt flauiorē huiusmodi persica quàm alia,&
vt plurimum crassiora sunt,& duriore carne prædi-
ta,vt non tam facile vnguem admittant.

Sunt & alterius generis persica, quæ ab insitione
nomen acceperunt: vocanturque nucipersica, Des-
peschenoix:quòd in nucem iuglandem insertus per-
sicae mali surculus, fructum ferat, inter iuglandem
& persicum communem. sed tamen colorem exter-
num tātum habere videtur iuglandis nucis cortici
similem: vnde fortassis sponte sua arbor huiuscemo-
di creuisse putanda est: est enim humilis, præcocius
persici proceritate, folio amygdalæ, sed maiori, flore
puniceo. Pomum emicat viride, carnosum, succulē-
tum: sed cuius caro dentes obtūdat, præsertim si im-
matura sit: cæterū nulla exterius lanugine pubescit:
medio inter iuglandem & persicum malum sapore.
scatent hac arbore Galliarum plerique tractus.

Quinetiam ex insitione nouum persicorum ge-
nus subortum est: vt ex amygdalo, seu nuce Græca,
& persico aliud arboris & fructus genus hodie vide-
amus, quod amygdalopersicum iure appellare pos-
sumus: malum enim ipsum foris persicum mētitur,
cuius etiam caro edi potest: intus autem nucem ha-
bet, amygdalæ propemodum similem, & facie & nu-
clei gustu. Adeò nihil est quod non quotidie homi-
num ingeniis nouum & varium fiat. Sed iam aquū
est vt ad pyrorum fructus & differentias veniamus,
quando inter mala cōnumerari licuit, & pomorum
nomine veniunt appellanda: quanquam è pyris sola
quæ libralia à pondere appellantur, mala dici con-
sueuerunt.

PYRORVM DIFFERENTIÆ
ET FRUCTVS.

Prius quàm pyrū arborē explicemus, succurrit, vt, quandò adhuc sermo integer est de persica arbo-
re, perseam etiā declaremus: ne quis vocū vicinitate
deludatur, vt vnā pro alia vsurpet. Est enim perseā
arbor longe à persica dissimilis, quam pyro per om-
nia similem fecit Theophrastus. pomum fert longi-
us pyro, inclusum amygdalæ putamine & corio, co-
lore herbido, cordis humani figuram referēs, inquit
Plutarchus: cuius etiam arboris folia linguæ hu-
manæ formam habent. Perseā dicta, quòd à Perseo
Memphi sata fuerit. Apud nos nulla est: neque enim
extra orientem nasci voluit. Plura ex Ruellio.

Pyrus arbor omnibus notissima, Græcis apios &
adipios dicta, præsertim quæ urbana & edomita erat:
vulgo Vng poirier: cuius descriptionem & inferen-
di rationem, ex bonis authoribus collectam tibi di-
cet Ruellius noster, libro primo De natura stirpiū.
Nobis illud fuerit satis, iuuenibus nostris bonarū li-
terarū studiosis, in hoc satisfecisse, vt vulgaria quæ
sunt, & magis necessaria, explicemus. Pyrorū igi-
tur arborum duo sunt genera: alia enim est satiuā,
quæ nomen suum retinet. Colum. Pyrum autumnō
ante brumā serito. Virg. -mutatāque insita mala
Ferre Pyrum.

Alia est syluestris, quæ Græcis achras, Latinis pyra-
ster dicitur, Poirier sauuage. Plinius syluaticā py-
rum appellat: Si in pyrū syluaticā inseueris, inquit,
pyrum quanuis bonā, &c. Fructus fert hæc arbor cū
primis acerbos, & gustu astringentes, Græci achra-
E.i.

des vocant, vulgus nostrum, Piores fauuaiges: quales passim in Rothomagensi & Normano agro reperiuntur: ex quibus succum exprimunt, & vinum faciunt, quod Pyream vocant, Du peré: quemadmodum è pomis etiam solent, quod vulgo Cidrea dicitur, Du cidre: fit autem prelo, & trusatilibus molis, tortium ius exprimuntibus. Deinde rursus (inquit Columella) secundarium vinum faciunt, fracibus & retrimētis aqua maceratis, ita vt pomea lora dici possit, non parui ad reslinguendā rusticorum sitim momenti. Sed iam ad fructus veniendum.

Pyrorum genera, quemadmodū & malorum quoque, tum apud nos, tum etiam apud antiquos sunt admodū multa, & quæ vix omnia recenseri possint, meo iudicio. Dabimus tamen operam, vt aliquot recenseamus, ne in hoc vobis defuisse videamur. Itaque ab antiquis pyrorum nominibus incipiemus: atque ea vobis proferemus quæ ex Plinio, Columella, Barbaro, & aliis animaduertimus.

Pyra (inquit Plinius) à pomis hoc differūt tātum, quòd vsque adeo orbiculata nō sunt, neque perfectæ rotunditatis, sed turbinatoris & oblongioris formæ ac figuræ, accipiuntque cognomina varia tū ab inuentoribus & personis quibusdam, tum à sapore & colore, tum etiā à prouinciis, vt mox dicturi sumus.

Pyra superba Plinio, parua erant, ocysissima, odoratissimaque, fortassis nostris moschetis similia.

Pyra crustumina eidem dicebantur ex parte rubētia, omnium gratissimi saporis.

Pyra falerna, quæ & lactea dicta sunt, à potu, & succi abundantia.

Pyra Syria, à regione Syriæ dicta, colore erāt nigro,

quæ etiã Tarentina Columellæ dicta sunt. Atque ita alia permulta à suis regionibus & locis, in quibus proueniebant vberius, cognomina accepere.

Authores suos nobilitauere (inquit Plinius) pyra Decumiana, à Decumio inuētore: vnde etiã Pseudodecumiana appellata, quæ falsò Decumii nomē mētiebātur. Ita quoque & Dolabelliana, longissimi pediculi: Pomponiana, cognomine Mammosa: & alia innumera ab authoribus, odore, tempore, colore, patriis petita, quærito ex Plinii libro 15. cap. 15. longū enim esset omnia recensere.

Pyra ferotina, quæ ad hyemem vsque in matre pendent, gelu maturescunt, quæ & libralibus pyris natura est, Poires tardiues. Cuius generis sunt quæ etiam Laurea appellantur.

Pyra volema à Virgilio dicta, quòd volam implēt: vnde inuolare dicimus, inquit Seruius. Eadem, fermentina & mustea vocauit Cato. Volemia appellat Macrobius lib. 3. cap. 19. Satur. Quo in loco, cirita, ceruifca, calculosa, lolliana, & permulta alia pyrorum cognomina legito. Nunc ad nostra vulgaria veniendū: quorum cū permulta iam adnotassimus, & in puerorum gratiam descripsissemus, factū est vt eādē operam præstitisse, & ferè eodem tempore nostrum Ruellium animaduernerim: cuius librum cum nondum adhuc omnino impressum legissem, & in hanc partem incidissem, quæ de re nostra diligentissime tractat: malui viro doctissimo, & in huiusce rei cognitione longè absolutissimo cedere, quàm mihi id attribuere, quod ille accuratiori inuestigatione multò ante me præuiderat. Itaque vulgariū cognominū interpretationem ex eo delu-

E. ii.

memus: quibus fortassis nonnulla à nobis præterea inuenta subnectemus.

P Y R A itaque omniū nobis gratissima sunt, quæ vulgo bonchrestiana cognominantur, Piores de bonchrestien: non ob hoc solū quòd in eximia suauitate librale pondus æquent: sed quia tantæ sunt teneritudinis, vt gustata vel ipso ore & tantum primoribus labris, statim eliquescant, & perennēt, gestatūque tolerant. Primum quidem Neapolim vsque delata Carolo octauo ibi res gerente, à foelici illa Cāpania.

Proxima magnitudine sunt iis mariana, vulgo diuæ Mariæ pyra dicta, Piores de nostre dame: aquosa dulcedine suauia, miraque teneritudine placent: sed fugaciora multo, quàm Bonchrestiana.

Minima omniū sunt muschata, Piores musquettes: quæ nomine alio Chia vulgo dicuntur, Piores de chiot, baccas corporis tuberculo non excedētia: quina senave, sæpe plura ab vna origine longis depēdēt pediculis: odorata moschi iucūditate: ab hoc nomē contraxerunt.

Media magnitudine sunt Calliona, Piores de caliot: quæ eadem calculosa dici posse, & elegāter quidem, nos docuit Iacobus Syluius, quòd exenterata, veluti calculorum quorūdam multitudinem ostendant, qui etiam inter edendum sentiuntur. carne sunt iucunda, dulci, odorata, friabili. à præstātia pyri (inquit Ruellius) Græcum nomen vulgus emendicauit, quasi dixeris meliora.

Pyra rosata, à sapore & odore dicta, quòd dū eduntur, rosas oleant. Idque fieri quidam putant si dum inferitur surculus, aqua rosacea humectatur: aut dū planta & semen in seminario ponitur, aqua rosacea

irrigatur.

Pyra bicipitia, quòd gemino capite visantur, Poires a deux testes: singulari sunt commédatione, corpore suavi, non lapidoso, succi grati, palatum etiam morosum recreantis.

Turbinatiora omnibus certoliana, Poires de cerreau: quæ Campanica alio nomine dicuntur, nō quidem ab illa Campania, quæ in Italia est: nam apud Italos sunt peregrina: sed à nostra Galliarum Campania, quæ Pertosienfis appellatur. Ea igitur pyra in metæ formam mucronantur, hyemem tolerant, durior corporis callo, mira suauitate, præsertim cocta inter cineres, & prunis tosta: ita enim saccharata videntur. Nōnulli, vt saporem augeant, saccharo condiunt, adiecta cinnamomi & caryophyllorum portiuncula, vt cœnas claudant.

Pyra Martiniana, Poires de saint Martin: quòd ad hyemem vsque durant, & in parente propendent: colligunturque circa Martinalia, aut D. Martini festum. suavi sunt gustu, firmisscula carne: quæ non nisi cocta ferè manduntur. Vbi gelicidia sensere, sunt multo teneriora: ea etiam hyernas mensas finiunt.

Finora vulgo appellata, Poires de fin or, quòd auri puti colorem referant. asperiores sunt carne, durioréque prædita: non prius quàm gelu experiantur, edomita duritie mitescunt. Ea diutissime durât: quanuis in eo genere æstiuâ inueniantur & præcocia.

Quæ autem eius generis præcocia inueniuntur, ea vulgus nostrum vocat, Poires de hastiueau: quòd celerius emergant & prodeant, quàm alia.

Magnopere commendantur Bergamota, Poires bergamotes: feri nostra memoria cœpta, & sapore

E.iii.

& succo præstantia.

Sunt & quæ strangulanea pyra appellantur, vulgo Piores d'estranguillon : quæ cum pulchritudine & rubro colore & luteo, quasi maturitatis indice prætereuntes inuitent ad carptum : mansa tamen tanta displicent acerbitate, vt deuorari nequeant: sed demorsa, protinus respuantur, vnde nomen habent.

Proxima his ferè sunt quæ angustiana, siue angustia pyra nominatur, vulgo Piores d'angoisse: quòd dū edūtur, acerbis & austero quodā sapore ita molesta sunt, vt angustiores fauces reddāt, & plurimū noceāt, nili matura admodū & emollitissima carpantur.

Pyra item tofacea, Piores de tuffé, dicta quòd intus scabra sint, & veluti tofos quosdā sentiamus, dum illa edimus: minus sunt turbinata, cærei coloris & aquosi, ac multi succi, præsertim dū maturuerunt. Atque hæc sufficiant de pyrorum generibus, quæ qui omnia (vt sunt innumera) referre vellet: vix integrum volumen huic operæ satisfaceret. Reliqua quisque apud se colligat & confingat. Nūc ad prunorum differentias.

Cæterū hic vnū addemus ex Palladio, antiquos ex pyris facere cōsueuisse vinū quod illi vinū de pyris pellabāt id Neustrii vocāt vulgo, Du peré. Fiebat apud autē id vel prelo contusis pyris, vel succo rarissimo conditis & cōpressis. Acerū quoque ex eisdē fiebat, cuius cōponendi rationē ostēdit Palladius. Liquamē item ex eisdē fiebat. Calcabantur autē integra cum sale, atque vbi eorū carnes erant resolutæ, vel in capellis vel vasculis fictilibus condiebantur. Post tertium deinde mēsem suspensæ eæ carnes liquore dimittebant saporis iucundi, sed coloris albiduli.

PRVNORVM ORDO.

Absolutis iam pomarii nostri duobus ordinibus, tertius nunc nobis est instituendus: in quo prunorum differentias & genera breui ratione describere nos oportet.

Prunus, Vng prunier: à Græcis coccomelea vel coccymelea dicta: arbor est procera, radicibus summo cespite vagantibus, paucis, &c. videto diligenter Plinium lib. 15. cap. 13. & Theophrastum lib. 3. ca. 16. Duplex autem est prunus arbor: alia enim est domestica, siue urbana & satiuæ, atque edomita, de qua nunc agitur. Alia agrestis & sylvestris, quam spinum vocasse videtur Virgilius eo versu, Spinos iam pruna ferentes. Pruni sylvestres, genera spinarum sunt Columellæ, quas Theophrastus cõtumacis vitæ tradidit. Sed iam ad fructus ipsos, vt breuiter agamus.

Fructus prunorum sylvestrium, Græci epimelidas vocant, nos vulgo Des prunelles: tracta dictione à Græcis, qui fortasse, vt inquit Galenus, prunum agrestem in Asia prumnum vocant: vulgus nostrum vocat, Vng prunellier. Cæterum prunorum sylvestrium succo hodie fit optima acacia apud pharmacopolas.

Prunorum domesticorum ingens turba, inquit Plinius, versicolor, nigra, candicans, &c.

Hordearia pruna, antiquis dicta, à comitatu eius frugis: suntque ea quæ carea vocamus.

Afinina pruna, eodem colore, sed seriora & maiora: à vilitate cognominata: quemadmodum nos etiam quædam pruna eiusdem propè speciei vocamus, vulgo, Des poitrons, ou Des dauesnes.

Sunt & pruna Armeniaca, inquit Plinius, ab ex-
E. iiii.

terna gente cognominata, atque hæc quidem solo odore cōmendantur: vulgo nos Apricota vocamus, Des apricotz: de quibus suprà in persicis.

Inferebantur etiamnum Plinii temporibus pruna ipsi nuci iuglandi: atque hæc quidem quæ ex tali infusione prodibant, nucipruna appellabatur, quæ faciem parentis, & succum adoptionis exhibet. Quinetiam eiusdem Plinii memoria, in Bethica regione, malis pruna inferi cœperant, atque amygdalis: quæ ob id malina & amygdalina vocabantur.

Pruna onychina Columellæ dicebantur, quæ & cerina: hæc vero onychis, id est vnguis formam habebant, vnde cognomen acceperunt.

Pruna damascena, Prunes de damas: à Syriæ Damasco cognominata, inquit Plinius: à peregrinis arboribus nomen acceperunt: nunc etiam apud nos familiaria: suntque nigra cute, carne suavi, rotundo ligno, exili nucleo: quæ digitis pressa internū os dimittunt.

Sunt autem alia eiusdem speciei, cute quidem nigra, & quodammodo lanuginosa (si quidem mucus aut flos ille lanugo appellari debeat) sed carne subacriore, & minus solida, quæque digitis pressa, internū os non dimittunt. Ea autem vulgus nostrum appellat, Prunes de lozas.

Popularia Damascenorum pruna, sorbis Romæ inferi solita, Plinius à Græcis myxa appellari contēdit. Quibus, inquit, similis est persicus AEgyptia, nisi quod poma AEgyptiæ rubescunt. Paulus myxon arboris esse fructum meminit, minorem pruno, & cōsimilis facultatis. Atqui Ruellii opinio hæc est, ut quæ Græcis myxa, & per diminutionē myxaria nūc

officinis dicuntur, Galenus serica appellauerit (quāquā serica ad nostras iuiubas retulerim) quæ inutilia stomacho, nec nisi fastidiosis pueris, aut malacia laborantibus mulierculis experita. Syrii Augusti, ut coniicio, honore sebastos hæc myxa vocauerunt: nunc ut interpretor, officinæ sebesten. Arboris eius ligno cortex albus, ramis virens, folio rotundo, amplo, fructus in racemo dulcis, candido lentore plenus, cum interiori nucleo quasi oliuæ ficcatur. Hactenus Ruellius. Idem tamen alio loco, ordine alphabetico de myxa loquens, ait esse arborem ex eorum conspectu quibus frequens est, procero caudice supra terram elatam, qui cortice candido vestiatur. Fundit ramos (inquit) viridi colore nitentes, folia habet in rotundum circinnata, poma auellanae nucis magnitudine, racematim collecta, per maturitatem cærulea, callo corporis dulci, intus albo, mucoso lentore: unde Græcis nomen usurpatum putauerim, qui myxon mucum nominare consueuerunt. Viscum fit in Syria ex arboris huius acinis, quod Damascenum vocant, commendatissimum aucupiiis, præterquam aquatilium volucrum. De la glu.

Est & sua prunus (ut Theophrasto placet) Aegyptio, magnitudine insigni, non dissimilis spinæ Syriæ, folio pruni, sed immortalis, pomo mespili, ligno intus grandi & rotundo. florere incipit mense Iulio, maturescit bruma, nec folia dimittit. Corpus ipsum pomi natura copiaque messium instar incolis: purgatum enim tundunt, seruantque eius offas qui Thebis habitant. Hæc Barbarus ex Theophrasto.

Cæterum hoc etiam sciendum est ex eodem Barbaro, in syluestribus satiuisque prunis, limum esse

arborum, quem Græci lichena vocant.

Pruna Iberica (inquit Aetius) dicta, quòd primū in Hispania venerunt: sūntque omnium dulcissimi succi, duriorisque carnis, gustu suavi. Ea, qua parte solem spectāt, purpureo nitent colore, aduersa parte candicant, vel subrubent: & pressa digitis internum os dimittunt, quemadmodum damascena: Ruellius perrigona cognomine appellata fuisse scripsit.

Alia sunt coloris cæræ, ex candido in luteum pallescentia, quæ cæreola vel carea apud nos etiam vocitantur, inquit Ruellius. Prunes blanches.

Alia maiuscula, mollia, purpurea, pedicularia, vulgo à vilitate dicta: quibus sues rure saginantur: quæ non ab re asinina appellari possint. Ruellius.

De purpureis autem sic Columella lib. 12. cap. 10, Pruna (inquit) purpurea cum immatura, non tamē percruda legeris, diligenter inspicito vt sint integra sine vitio, aut vermiculo.

Commendantur etiam summopere apud nos, quæ Prunidactyla vulgo appellantur, Prunes dattes: fortassis nō iis omnino dissimilia quæ Columella onychina appellauit à forma vnguis: nam & hæc quoque à dactyli, hoc est fructus palmæ arboris figura, nomen retinuerunt. Ruellius tamen à longitudine digiti appellari putat. sunt autē purpurea, suavi carne, ouata pomi specie, insitionis mangonio, nusquā nascentia.

Alia sunt, inquit Ruellius, quæ Noberdiana & Iuliana appellantur: aliquanto seriora, cæruleo colore, cumulatim in parente intorto furculo pendentia, dū passa contrahantur in rugas.

Cætera prunorum vulgarium genera persequi vt

longissimū esset, ita sane laboris prope infiniti. Quapropter vnusquisque apud se quæ supersunt, inquirat: & vulgarem cognominationē sequutus, iis nomina imponat: atque ea forma describat, quam in superioribus posuimus. Nūc ad cerasiorum ordines veniendum.

CERASETVM.

Cerasetum id appellare possumus, quod vulgo dicitur, Vne cerisaye: ea forma qua castanetum & oliuetum, de quibus postea. Itaque cerasetū locus erit cerasis arboribus, amœnitatis vel etiā vtilitatis gratia confitus.

Cerasus autem arbor est vulgo nota, Vng cerisier: cuius descriptionem ex Plinio lib. 15. cap. 25. & lib. 23. cap. 7. & 16, cap. 18. sumito: vel ex Theophrasti lib. 3. cap. 13. nam vulgarium arborum descriptiones pueris referre longissimum esset: Id tantum sit satis ex Athenæo & Plinio scire, Lucillum Romanorū Imperatorem, posteaquam debellato Mithridate, victoria potitus esset, primū arborem hanc à Cerasunte Pontico municipio in Italiam detulisse, fructūque eius gentilitio nomine cerasium appellasse. Etenim pomum ipsum non cerasum, sed cerasium vocari Seruius præcipit: quod sanè crediderim elegantius esse, & magis proprium. An verò eisdem credendum, qui cornū in Italia cerasium fuisse prodar, cum alia res omnino sit cornus, alia cerasus, satis ambigimus. Sed de cornis postea: nunc ad cerasiorum varia genera.

Cerasiorum genera, quæ Plinius retulit, ferè sunt hæc, vt primum ab antiquis vocabulis incipiamus.

Aproniana, quæ maxime rubent. Nigerrima sunt actia. Rotūda verò cæciliana. Iulianis gratus sapor, sed penè tantum sub arbore sua adeò teneris, vt gestatū non tolerēt. Principatus duracinis, quæ Campania, Pliniana nominat: in Belgica Lusitanis: in ripis etiam Rheni. Tertius iis colos è nigro ac rubēti viridique, similis maturefcentibus semper.

Sūt & laurea cerasia, in lauro primū infita, quæ minus quinquennio, ante quā Plinius commentaretur, prodierant, non ingrata amaritudinis: atque hinc amarasia vulgo apud Italos appellata, inquit Barbarus, quasi amara cerasia: quod amarorem non iniucundum resipiant.

Sunt & Macedonica cerasia, parvæ quidem arboris, rarōque (inquit Plinius) tria cubita excedentis: & minore etiamnum frutice chamæcerasi. Inter prima hoc è pomis colono annuā gratiam refert. Primum candidū, mox rubescit, deinde fugiens nigret. Hæc ex Plinio.

CERASIORVM autem apud nos varia etiam sunt genera, quæ optimum est vt explicemus.

Quædam (inquit Ruellius) mediocri arbore crescunt, interdum pumila, quasi frutice (quam chamæcerasum dici putat, hoc est, cerasum agrestem) pendent autem pediculo brevi, pomo rotundo, rubēte, carne multa, molli, succosa, osse intus duro, nucleo dulci, grato acore placentia: fortassis iis similia, quæ aproniana Plinius appellavit: atque hæc quidē apud nos tantū cerasii nomen meruerunt: vulgus enim vocat, Des cerises: etsi in Lugdunēsi agro Cerasia appellēt, quæ Franci Guinea: & ediuerso Guinea, quæ illi Cerasia: sed hoc linguæ varietas, & in-

certa quædã, atque inconstans vulgi opinio effecit.

Chamæcerasus autē arbor, & chamæcerasia forte appellanda erunt, quæ in syluis & nemoribus, nonnunquam in dumetis & cultis inueniuntur: baccis paruis: callo carnis rotundiore, ossibus appresso: parte soli obuersa rubescente, auersa candicante: sapore dulci quidē, sed dilutiore. ruri familiaria: spōte, nullo humano cultu, nascentia.

Sūt & insuper alia nigerrima, quibus succus inest sanguineus, vt vescentium manus & labra sanguine suo, modo mororum, inficiant: vtraque autē (inquit Ruellius) sessiana rura vocant. sed posterius hoc veteribus actianum dici putauerim, vt prius illud forsitan cæcilianū, curtato (vt in Gallia plærunque fieri solet) vetere vocabulo, cessianum pro cæciliano concisim prolatum. Hæc Ruellius.

Sunt & quædam cerasia (inquit idem) quæ pomo prodeunt proximo ex arbore grandiuscula, longiore petiolo, gustu multò acidiorè quàm superiora, & subacerbo, cætera apronianis similia. hæc autem vulgus merasia vocat, Des merises. Quorum quædam ob nimiam sui acrimoniam respuūtur: quædam nimia sui dulcedine fastidium pariūt. Multò sunt minora aliis: & quæ acida, rubicundum colorem præse ferunt: quæ verò dulcia, etiam nigerrimum: vt manus & os ipsum ac labra, haud secus ac mora intingant.

Alia cerasia procera ex arbore dependent: turbatiore & oblongiore pomi figura: pediculis lōgis, pluribus vnà coeuntibus: baccis partim rubentibus, partim candicantibus, nonnunquam in totum rubris: prædulci carne, ori iucunda, fragili intus osse,

nucleo nō insuavi. Sed hoc malum longè acidis fugacius, primúmque (inquit Ruellius) in cerasiorum genere maturitatem sentit, vulgus nostrū Guinea vocat, Des guynnes: fortassis ob id, vt quidam autumant, quòd ex ea parte Gallia primum allata, quæ Aquitania dicitur, vulgo Guyenne, vnde nomē tractum.

Sed inter ea habentur quædā crassiora, alta carne, prædura, magna ex parte albicantia, prædulci gustu, callo corporis nucleo pertinacius hærente: vnde putarim veteribus duracina cerasia nuncupari.

Sunt præterea etiam alia iis congenerem quandam formam habentia: sed tardissime omnium crescētia, crassioraque & nigriora: carne duriore & solidiore, admodum dulci, & in qua per maturitatem vermiculi albicantes generantur: omnium enim facillime putrescunt. Ea cerasia vulgo Cordia appellantur, Des cueurs: à cordis humani effigie, quam tum ipse fructus, tum etiā os ipsum quod intus cōtinetur, præ se ferunt. Quidam à galeri cuiusdā forma vocant, Des heaulmes, Des cerises heaulmees: & arborē ipsam, Vng heaulmier. Quæ nomina in agro Andegauenfi peculiaria sunt.

Cætera cerasiorum quæ in totum rubent, mollitia aliis cedunt: quæ partim albicant, partim rubeſcunt, cū vtrisque societatem ineunt. Celerius marcescunt quæ molliori constant carne.

Condiendorum autem & conseruandorum cerasiorum rationem hoc loco explicare superuacuū videretur: quando & id omnibus notum est, & institutum nostrum excedit: quemadmodum etiā si cōſcrendarū arborum formam præſcriberemus. Quæ

omnia fusissime doctissimus ille Ruellius pertractavit. Nunc ad cornos arbores.

Sed prius quàm de cornis dicamus, ne quis affinitate & consonantia dictionum decipiatur, ut ceratia pro cerasiis dicat: æquum videtur id quicquid est dubii solvere, & hoc loco de ceratiis dicere, quas filiquas Latini vocant.

CERATIA igitur (inquit Galenus lib. 2. de alimentis) per t litteram scripta, atque prolata tertia syllaba, nihil cum cerasiis per s scriptis habent similitudinis. Lignosus nanque est hic fructus, & in cibo pravi succi, necessario etiam concoctu difficilis. Hæc ille.

Idem lib. 7. Simplicium, arborem huiuscemodi filiquas ferentem, ceratoniam vocavit: Ceratoniam (inquit) exiccantis est & astringentis facultatis, sicut & fructus eius quæ ceratia vocant: nonnihil etiam dulcedinis continens. Accidit autem istis quiddam simile cerasiis, &c.

Columella filiquam Græcam appellavit ipsius arboris fructum, quem etiam à Græcis ceration vocari tradit: Siliquam Græcam (inquit ille lib. 5. ca. 10.) quam quidam ceration vocant, & persicum, ante brumam per Autumnum serito.

Ceration autem vocarunt Græci fructum, à corni similitudine: recentiores Græci xylocerata vocant, inquit Barbarus. Quidam etiā Latini filiquas dulces: Itali vulgo, Delle carobé. Siliquam etiamnum arborem ipsam, vel filiquam Græcam Latini appellarunt, ut in priore Columellæ exemplo visum est, propter nobilem filiquarum fertilitatem.

Arbor hæc in Italia, & apud nostros Vascones

frequens, filiquas ferens digitorum hominis longitudine, sed latiores, falcatas, pollicari latitudine: quæ lignosæ cum sint, eduntur tamen, & prædulces sentiuntur. Succo & semine cassiam fistulam referunt. Quælibet filiqua quatuor intus grana continet, quæ neque caro, neque lignum, neque cartilago dici possunt: atque hæc quidem etiam ceraria appellantur.

S E D est & alia filiqua arbor, quam Iones cerauniam appellant, ne quis decipiatur, quando ferè accedit ad ceratoniam: sed longe alia est, & à filiqua Græca omnino diuersa: quam Theophrastus describit, in Syria, Ionia, & circa Cnidum, Rhodumque nasci: trûco fertilem, filiquæ pomo, foliis semper comantibus, flore candido cû odoris vehementia, &c. Fructum anniculum simul & nouum continet: pomo antecedentis anni circa Canis ortû detracto, statim alterum concipit. Cætera ex Barbaro & Ruellio desumito. Mihi satis fuisse puto, quòd admonuerim lectorem eius rei, ne quid etiam desyderare possit.

Dicendum est hoc loco de loto arbore, quâdo fructum fert cerasi ferè naturæ: in sylua enim cômòde esse nequit, quâdoquidem domibus præcipue expectitur, ramorum petulantia, & latissima expatiâtium umbra: nullique arbori opacitas breuior, nec aufert solem hyeme decidentibus foliis. Nulli arbori cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius: nulli ramu longiores, validiorésque, aut plures.

L O T V M itaque arborem, Aphri celtim vocant, Latini fabam Græcam, quòd fructus eius tuberculo fabæ grâdescat, & sua grata dulcedine cibis placeat: vel fabam Syriacam, à nympa in arborem (vt fabu-

lantur) conuersa, quam Priapus fugientem compri-
mere quæsiisset: Græcū vulgus anacacabeam vocat,
vt Aetius author est: Italia hodie tum amarenū, tū
pongeracū, tum visciulum appellat. Macrobius acri-
foliū, alii ciceraginem: vulgus nostrū vocat Alisier:
& eius fructū Des alises: fortassis (inquit Ruellius)
propter eius lignum indissolubile, & ob id ad fistulas
natum. Arbor autem (quantum ad descriptionem
spectat) infra pyri magnitudinē subsidet, breui cau-
dice, cacumine ramoso, cortice aspectu grato, folio
ilicis, nisi dissectum esset: atra materie, & cuius co-
lor nigritia placet: ex qua ludicræ tibiæ fieri cœptæ
sunt: ad cātus enim tibiæ expetitur. Ex eius autē
radice, cultelli capuli, breuiāque huiusmodi negotia
fiunt: quemadmodū pugiones, glutinamenta, & alia
pleraque. est autem radix nigra magis quā lignū.

Fructus arboris (vt iam diximus) vulgo vocatur
Des alises: nascitur in ramis, densus, myrti modo,
fabæ amplitudine, lutei coloris, vel croci, dum ma-
turus est, sed ante maturitatē, alius atque alius, sicut
in vuis: iucundus odor fructui, cerasi ferè natura: sua
mira dulcedine opiparas regum mēsas exhilarat, os-
que mandentium odoris suauitate commēdat: Man-
ditur (vt author est Theophrastus) inter lotophagos,
innocua dulcedine, suauitatēque. Populi enim Pha-
ridis insulæ, propter arboris & fructus in ea copiam,
ob id lotophagi dicti sunt. Tanta autem est fructus
in ea regione copia, vt exercitum Ophelli Carthagi-
nem petentis, in com meatuum defectu pauerit.

Vinum ex baccis exprimitur, quod Cornelius Ne-
pos tradit simile mullo esse: atque id vltra denos di-
es inficitur: baccae autem cum filiqua, ad cibos, do-

F.i.

liis condi possunt.

CORNORVM ORDO.

Cornus arbor, crania vel cranias Theophrasto & Galeno appellatur: vulgo autem, Vng cornoillier. dicta fortassis quòd caudice sit ita solido & nodoso, vt cornibus spissitate non absimilis respondeat. Sexus in ea duplex. Est enim cornus foemina, quæ Theophrasto thelycrania, quasi foemini corn⁹ dicitur: caudice fungoso & inutili, virgulis instar amerinæ fruticat, autūnalibus baccis perquam acerbis: quæ difficillime manduntur, dumetis & nemoribus familiaris: sed (inquit Ruellius) quòd neglectas & ingustabiles ferat baccas, indignā quæ corni nomine vocaretur, rura putauerunt. Corna masculæ (inquit Plinius) materies robusta, solida, excorsque tota est: hoc est, sine medulla, & cornu instar prædensa & ossea (vnde optima venabula fieri videmus) duodecim ferè cubita excedit, folio amygdalæ, sed crassiori pinguiorique flore, & fructu oleæ, dulci, grato odoratu: pluribus cornis singulari pediculo dependentibus. In Ida sterilis: tamen apud nos multo feracior & fructuosior, præsertim si urbana est cornus mascula, quam vulgus nostrum corneliam, vt prius diximus, appellauit: nam foemina fruticosior est, & ferotinos fructus fert, nempe post autumnum: præcox autem cornus mascula, circa æstiuæ solstitia fructum reddit, primo cædidum, postea sanguineum: Dioscoridi, oliuæ similem, oblongum: per initia viridem: cum ematuruit, rufum: caræ æmulum, cibis idoneū. de quo mox dicemus.

Est & in India arbor (inquit Plinius) ferens fru-

Atus cornis similes, quæ merito cornus Indica nominari potest. Sed nunc ad fructus.

Corna, appellantur corni arboris fructus: vulgus nostrum cornellia vocat, Des corneilles: os intus lapidosum continent. Vnde est illud Virgilii, Lapidosa rubescere corna. Cæterum quo pacto condiantur, & cuius sint saporis, qui volet exactius scire, legat Ruellium. mihi tantum suffecerit hæc paucula pueris nostris prælibasse: nam cornorum, aut fructuum, aut arborum alias differentias non reperi. Nunc ad sorba & mespila:

SORBORVM ET MESPILO-
RVM ORDO.

Ambas has species ferè congeneres duobus quincuncialibus ordinibus, vno interordinio discretis, in nostro pomario conferemus, ac vicinas faciemus.

Sorbus arbor est procera, quam Græci oen & œien, fructumque oa & va vocāt: Galli, Vng cormier: cuius descriptionem longissimā videbis apud Theophrastum lib. 3. cap. 12. & Plinium lib. 15. cap. 21. Est autem duplex, mas & foemina: sed foemina sola fructificat, fertque à trimatu. Autumno foliis subinde amissis cacthrin suam fundit, eduraturam hyeme vt in robore. Plura petito apud Ruellium: nam hæc tantum puto esse magis necessaria.

Sorbi fructum, Columella mala sorba appellat lib. 5. cap. 10. Vulgus nostrum Des cormes. Hoc autem inter se discrepare videtur ipsi fructus: quod alii sunt figura orbis, alii oui similitudinem habent. Discrimen item est eorum in succo: alii enim odoratiores dulcioreſque sunt, vt orbiculati fere omnes: alii

F. ii:

acidiores, peiúsque olentes sentiuntur, ut ouales. Sed sorbo sylvarum, inquit Theophrastus, præstantior semper est quam urbana, fructus. Sorborum alia genera & differentias, item conditura ratione ex Hermolai corollariis, & Ruellii libro primo desumito. Nunc ad mespila.

MESPILVS arbor spinosa, mali vulgaris altitudine inferior, folio acuta spinæ, &c. quæ ex Theophrasto requires. Gallorum quidam meslierum, quidam neflierum vocant. Vng meslier, ou vng neflier. Itali priore litera tantum immutata pro mespilo nefpilum dicunt. Cæterum hæc arbor Catonis ævo in Italia non fuisse comperitur.

Theophrastus & Plinius locis superioribus tria mespilorum genera commemorant, anthedonam, Setanian, gallicam, quam degenerare tradit Plinius. Quarum descriptione apud ipsos authores videbis. Dioscorides duobus tantum generibus contentus est, altero quod mespilum appellat, & à quibusdam aro-niam vocatam tradit, cui folia acuta spinæ tribuit: altero quod aliqui setanium, aliqui epimelida vocant: Hippocrates autem hoc amamelida vocavit. Sed de epimelide varia authorum sententia. Tertium autem id genus, quod Theophrastus & Plinius connumerarunt, incertum est an cum sorbo connumerarint ac confuderint: quandoquidem inter altissimas ponunt gallicam illam mespilum: quod certe sorbo quam mespilo nunc vocatae magis convenit, nisi quis (inquit Ruellius) nostratam mespilum chamamespilum appellandum fortasse censeat. Galenus mespilum communi vocabulo tricoccum, quasi triossum, aut triganium ab aliquibus appellatum meminit: quo-

niam tria intus grana, siue ossa, seminis loco fructus contineat. Quid autem sit epimelis Galeno, in arbuto prius descripsimus.

Galli nostri (authore Ruellio) duo tantum obseruant mespilorum genera: vnum quod rarioribus horret spinis, in dumetis & nemoribus, neque non viuis sepibus, quasi syluestre nascens: pomo paruo & per initia tam acerbo, vt vix edendo sit, prius quàm per hyemis frigora mollescat. vocant autem id pomum, Vne neffle. Alterum grandiore pomo, ita vt mala reliqua magnitudine peræquet sine spinis: quod videtur crebro insitu in hortis commituisse, & feritatem cultu deposuisse. Poma per gelicidia acerbitate domita in passo vel mulso coquuntur, adiecta cinnamomi portiuncula, vt sint cibo gratiora. Hæc ex Ruellio.

Neque plura de hac re, ne prolixiores videamur quàm par sit, in re satis facili & explicata. Veniendum est ad Oliuetū, vt vno contextu, fructus omnes ossibus intus munitos describamus. Posthæc autem ad Ficetum, & nuces, ac castaneas descēdendū erit.

OLIVETVM QVOD ET OLETVM
CATONI DICTVM EST.

Relinquenda sane erat bona pars Seminarii nostri, in qua oliuetum deponeremus & confereremus. Quapropter etiam multi ordines ad olearum confitionem relicti, & vtilitatis gratia ipsis oleis destinati, nunc declarabuntur.

Oliuetum tantum Gallia Narbonensis nouit: in reliquis enim Galliarum partibus minus frequens est aut foelix olearū prouentus, qui apud Italos foeli

F.iii.

cissimus semper fuit: ut etiam ipsis vitibus oleas maritare solerent: atque hinc oliuas decerpere: quæ medii essent inter vinum & oleum saporis. Plurima oliueta visuntur hodie circa Padum & lacum Læmanum: item circa illud Tibur quondā nobile Romæ vicinum, vnde vestitum olea Tiburnum mōtem dixit Virgilius lib. 2. Georg. Quorum oliuetorum cura, & conferendi ratio haud est ipsis Italis minori in pretio quàm olim fuit: tantāque adhibent in oliuetorum cultura diligentiam, quantam in nostris vinetis adhibere solemus. Itaque quando id nobis non est vsque adeo frequens, cum tamen oleo quotidie vititemus: commodum videtur primum de oleis: deinde verò de ipsis oliuarum generibus: posthæc autem de ipso oleo pertractare: & pueris nostris hac in re dare operam, ut saltem ipsum Columellam, & alios authores Latinos facilius intelligere possint. Nam (ut iam sæpe diximus) non est id instituti nostri, agriculturæ rationem, & cætera id genus, percurrere: id enim maiori diligentia, & multò accuratiori dicendi ratione collegit noster Ruellius (vir omnium, sic enim loquar, qui hodie huic rei dant operam, longè peritissimus) quàm à quoquam dici possit. Nos verò tātum faciliora attingemus, & quæ scimus pueris nostris maximè esse vtilia, ad bonorum authorum cognitionem: relictis iis quæ altiora erunt, & ab ipsius Ruellii fonte petenda. Sed ad nostram oleam.

Olea, Græcis elæa, Latinis interdum termes, Gallis oliuerus, Vng oliuier: arbor est notior, quàm ut explicari debeat. est enim saligneis fere frondibus, ut eminus oliuetum si spectes, haud prius tibi

cognitum (quod mihi aliquādo accidit Italiam per-
agranti) facile pro salicto accipias, & salictum sine
controuersia iudices: nisi cominus inspicias oleæ
frondes esse angustiores. quæ tam breui innituntur
pediculo, vt quasi defixæ cohæreāt. flores præterea
gerit olea pusillos, sed foliatos, fructum ambientes:
qui cadiui, si perforati spectentur, probè flosculorum
iacturæ præbent augurium. Reliqua inuenies apud
Plinium.

Oleam Mineruæ sacram, Græci moriam vocabāt,
inquiūt Aristophanes & Pollux: quemadmodum in
Olympia nascentem oleastrum, callistephanon appel-
labant, quia Olympiæ victores ea coronarentur, vt
inquit Pausanias. Fructiferā verò oleam poetæ Græ-
ci secon appellarunt Phocioni.

Oleaster, Græcis cotinos dicitur, siue agriæta, hoc
est sylvestris olea, fœcundior satiuæ: quod fere sylue-
stres habēt, ceu cura fertilitatē minuente. Virg Indi-
cio est tractu surgens oleaster eodem Plurimus.
Cætera quæ ad culturam & descriptionem pertinēt,
ex longa authorum disceptatione inuenies.

Oleam Aethiopicam (inquit Dioscorides) vete-
res Græci oleastrum appellarunt, atque id ex simili-
tudine: est enim arbor in ea regione oleastro similis:
itaque nullum inuenit ob similitudinem aptius, cui
compararetur nomē & genus. Olea autem hæc (in-
quit Barbarus) in Arabia nascitur in maritimis &
fluctibus, æstūq; operitur Rubro mari, à qua destillat
lachryma quædā, scamimoneo aliquantulum similis,
russuscula tamen (inquit Ruellius) stillicidiis minu-
tis māmōsa, mordaci gustu, gūmi aspectu, & amma-
niaci similitudine nigricās. ex qua hodie fit medica-

F. iiii.

mentum ad multa vtile. Sunt qui putent id esse quod vulgo in officinis gummi Arabicum appellatur.

Chamæla Græcis, Latinis oleago siue oleastellū, vulgo Oliuella, officinis mezereon quasi lethalis, & viduifica: Frutex est surculosus, ramis palmaribus, foliis oleæ similibus, tenuibus, amaris, quæ gustata linguam acriter mordent, faucēsque ac guttur velli-
catu lacefiunt, vnde animalibus cunctis intactus est. baccas fert virides, per maturitatem ex parte rubescences.

Thymelæa, herbariis nostris, nunc oliuella, nunc leo terræ, modo etiam linum sylvestre dicitur, quoniam satiui lini similitudinē refert. Frutex est ramos emittēs speciosos, tenues, tripedaneos, foliis chamælaæ angustioribus, glutinosis, tactūque gummosis: flore candido, bacca myrti rotunda, quæ inter initia viret, & tandem rubescit, quam granum vel coccum gnidium vocant, Barbari granum al kermes, nucleo baccæ duro, foris nigro, intus albo.

Sed ne quis dictionum affinitate decipiatur, ut quo loco oleagnum inueniat, oleaginum legendum putet: quemadmodum baccam & radicem oleaginā Cato appellat, quæ ex olea arbore decerpitur: Sciendum est oleagnon siue elæagnon Theophrasto fruticem esse aquatilem, salicis amerinæ folio, sed molli, lanuginoso, flore populi albæ, verum minore, fructu nullo. Nascitur plurima super insulas fluitantes. Dicta forassus elæagnos, quasi olea casta, quod nullos fert fructus, vel quia frutici huic fere similis est, qui agnos à Græcis, hoc est castus, à Latinis vitex dicitur. Pharmacopolæ corrupte agnumcastum vno verbo nominant. Videtur enim esse viticis quædam

species, inquit Ruellius.

O L E A E fructus, oliua appellatur, Gallis Vne oliue: quanquā interdum apud authores licentia quadā confundantur: vt oleam conditaneam apud Varronem legas, pro conditiua oliua, & quæ facile condiri aut recondi & asseruari possit in amphoram, & spissamētis impositis ad vsus in cellam reponi Item oliuæ ramum, pro ipsius oleæ ramo apud Virgilium inuenies: sed tamen frequentior & vsitatissimus modus est, vt oleam pro arbore, oliuam pro fructu ponamus. Vnde stringere oliuas antiqui dicebant, pro decerpere in ipsa arbore: etiam legere, ac quaterere. Quæ tria vocabula sic inter se reuera differunt: Stringere enim est manu stricta decerpere: Vnde oliuam ita decerptam, strictiuam appellat Varro: eaque omnium melior est. Legere autem, est scalis admotis ipsi oleæ, & digitis nudis (inquit Varro) oliuam decerpere. Quaterere vero, est pertica eminus percutere, & ferire, quod arūidine magis quā pertica fieri debere censebant antiqui agricolæ: iubebāt item ne aduersam cæderent, dum quaterent: sæpe enim ita percussæ oleæ, secum deferunt de ramulo partem: quo factō fructum amittunt posterī anni. Hæc vero colligendæ oleæ ratio periculosissima, & minus utilis: nam quæ vapularūt oleæ, statim inarescunt, nec dāt tantum olei, quā quæ manu stricta leguntur. Legebantur præterea oliuæ interdum, non nudis quidē digitis, sed digitalibus opertis, ne oleo deuaftarentur. quem morem nō æque probat Varro. Durities enim digitalium (inquit) oliuis est noxia: non solum enim baccam stringit, sed etiā ramos glubit, ac relinquit ad gelicidium reiectos.

Oliuarum genera apud antiquos decem potissimum in agricolarum notitiam peruenisse scribit Plinius, quarum nomina ab earum forma & sapore potissimum desumpta sunt: nam quæ à locis & inuentoribus petuntur explicare, infiniti esset laboris.

Oliua pausia Catoni à puiendo dicta, id est tundendo: dum oleum exprimitur: aliter enim hæc oliua ex se oleum non faceret, inquit Seruius in eū locū Virgilii, Et amara pausia bacca. hoc est, inquit, viridi: nam ex pausia viridi, exprimitur oleum: alioqui bacca est iucundissima.

Orchites oliuæ dictæ maiores: & à similitudine testiculorum appellatæ, ut arbitror. Virgilius, Nec pingues vnā in faciem nascuntur oliuæ Orchites, & radii, &c.

Grandis tamen olea Varroni dicitur orchas siue orchitis, antiquis archemora, quæ melius ad escam quàm ad liquorem stringitur: nam omnis oliua maior ad escam: minor, oleo est aptior. Baccæ enim oliuarum nonnullis regionibus conuiuiorum epulis præparantur.

Radius vocata oliua, cibis gratissima est: vnde etiam à Virgilio loco superiore plurimum commendata. Tria enim hæc tantum genera oliuarum facit, atque his contentus est quæ descripsimus: nam ea ra-
stros, aut curam nullam desiderare tradit.

Oliuæ præterea colymbades ideo vocantur (inquit Barbarus) quoniam oleo suo puræ, hoc est sine accersita commendatione innatant, & veluti urinabundæ fluitant.

Halmades verò oliuæ dicuntur, quæ muria proprie condiuntur: etiam si Græci nonnunquam eiuscem-

di nomina confundere soleant.

Sunt & nebrides appellatæ Iulio Polluci, quoniam enatent.

Sunt & pityrides, hoc est furfuraceæ: quæ in usum hunc stringuntur antè quàm maturescant.

Oliuas autem, quæ inter copiâ bonitatémque incipiente bacca nigrescere colliguntur, nostri vulgò vocant drupas, Græci drypetas.

Possem hoc loco enumerare oliuam Liciniam, quæ omnium optima est, inquit Plinius: & maiorem olei copiam reddit: itè & syrias, fidicinas, cominias, sergias, regias, & mille alias huiusmodi oliuarum species: nisi hæc omnia Columella latissime libro 6, & Plinius libro 15, pertractassent: quæ loca quisque apud se legat.

Oliuæ, inquit Plinius, constant nucleo, carne, oleo, amurca. Nucleus à quibusdam fanfa, à quibusdam naucum appellatur: vnde prouerbium naucifacere.

Oleû, ipsius oliuæ succus est. Caro ipsa substantia. Amurca verò à Græcis amorge dicta, Latinis fæx oliuæ appellatur: estque ipsius oliuæ expressæ sanies, fidensque recrementum.

Veniamus ad oleum, & legendarum oliuarum, atque olei faciendi vocabula: quibus explicatis, olei quædam genera docebimus.

O L I V A R V M liquor oleum est, cuius in torculario conficiendi rationem, agriculturæ scriptores antiqui fusissime tibi aperient. Nobis sit satis ad eos intelligendos, vocabula ipsa exprimere, quæ huic rei commoda videbuntur, & quibus vtuntur ipsi authores.

Itaque ab oliuitate incipiemus. Oliuitatem autem

siue oleitatem, Cato & omnes agriculturæ scriptores appellarunt, legendarum oliuarum tempus: quæ admodum vindemiam, vini faciendi. Vindemia (inquit Cato) & oleitate facta, patibulo omnia in sua quæque loca reponēda. Est autem patibulum instrumentum huic rei aptum.

Oliuarius siue olearius, qui torculis, in quibus oleum fiebat, & ipsi oliuarum expressioni præerat. Le pressoirier.

Leguli ab iisdem authoribus appellati sunt, oliuarū lectores: legebantur enim manu oliuæ & distringebantur, siue stringebantur proprie apud eosdem, cū decerpebantur & colligebantur manu. Vnde strictiuæ oliuæ appellabantur, quæ manu lectæ erant: ad differentiam cadiuarum, hoc est quæ sponte sua, vel coactæ ex ipsa olea deciderant: & fracidarum, quæ emarcuerant, & iampridem collectæ fuerant. Fracescere enim dicuntur oliuæ, quæ collectæ, calore & vetustate putrescunt. Fraces vero oliuarū vocat Cato, ipsam oliuæ carnem, & corticulum vnde postea fæces exeunt.

Factores dicti, qui oleum faciebant, & torculum mouebant, vt ipsa expressio fieret: vnde factum olei appellarunt authores, quantum olei vna torculi expressione, & vno macinate, quod vocant, exprimi poterat.

Capulatores præterea dicti, qui capulis oleum deplebant, hoc est euacuabant: vnde decapulare oleum dictum est. Erant autem capulæ, vasa vtrinque ansata, ad oleum è lacu in dolia transferendum. Lacum vero appellabant cupam, in quam oleum defluebat ex torculo. Sed de vasis oleariis videto libellum no-

Arum De vasculis ex Bayfio.

Ostum insuper antiqui vocauerunt, quod ex vno facto olei reficitur: Factum verò dicebant, quod vno tempore conficerent, quē alii centum sexaginta modiorum, alii centum viginti faciebant.

OLEVM gleucinum antiquis dicebatur mustum & primarium, ac quod expressum erat antè quàm oliuæ calcarentur, & fortius premerentur: nam gleucos Græcis mustū significat: hoc suauissimū omniū, & idem tenuissimum protinus deplet capulator, & ab aliis secernit: appellaturque etiā id oleum postea cibarium, quod in cibis veniat.

Oleum deinde tortium appellatum, quod trusatili mola celerrime, & volubiliter in gyrum rotata, post primam expressionem deinde elicitur & exprimitur: inde secundarium etiam appellatum, & protinus in alia vasa transfunditur: estque cōmuni vsui commodum, non autem esui. Quod verò vltima cōculcatione elicitur, & tertiatione (sic enim vocabimur) multo deterius oleum euadit: ac combustioni & lychnis aptissimum.

Oleum omphacinum, quod ab acerba baccarum lanugine exprimebatur: baccas enim acerbis, quēadmodum vuas Græci oliuas omphacas appellant.

Alia præterea infinita nomina desumit oleum ab iis rebus cum quibus vel ad solem, vel ad ignem infunditur & incoquitur. Cuius generis infinitæ sunt species apud pharmacopolas: vt à ruta rutaceum, item rosaceum, violatum, iasminum, & cætera id genus: quæ quia potius medicorū esset persequi quàm grammaticorum, ipsis medicis relinquo. Sunt etiam

alia nomina ab vrribus petita & locis in quibus optimum oleum fiebat, vnde etiam facultatem & vires quasdam habere credebatur: vt Sabinum à Sabino agro, non autem herba Sabina. Erat autem Galeno & medicis antiquis summo in pretio propter dulcedinem, & facultatem simplicem, non mixtam: oleum Hispanum vel Hispaniense paulò calidius: & per multa huiusmodi, quæ diligens lector & eruditus ex Plinio & Dioscoride requirat, si volet.

FICETVM.

Absoluta earum arborum descriptione, quæ fructus intus ossibus munitos producunt, nunc ad alias trans-eamus, & ab ipsis ficorum differentiis incipiamus: prius quam ad morum & nuces sermo se conuertat.

Ficum arborem Græci sycen & sycada nominant: quanquam sycada nouellam ficum ferè intelligunt, vt Iulius Pollux inquit. Gallis dicitur vulgo, Vng figuier.

Ficus omnis tam vulgaris, quam peregrina & syluestris, breui est ferè nec procero caudice: quanquam amplissimæ quædam inueniuntur, vel pyris æmula magnitudine. Cortex ei læuis, laciniosa folia & cruciformia: hoc est, vt Theophrastus inquit, σχλοποειδὴ, nisi quis κορωνοποειδὴ magis legèdū putet: nā, inquit Hippocrates, verè sunt folia fico pedibus cornicis similia. Cætera quæ ad insitionem, & reliquam eius arboris descriptionem spectant, ex bonis authoribus habeto. Nos omnia referre non possumus.

Caprificus, inquit Plinius lib. 15. cap. 19, è syluestriū

genere ficus est, nunquam maturescens. Erinos à Græcis vocata, quòd in Erineo Thessaliæ oppido primùm apparuerit, vt Phocioni placet. Longe validior est quàm ficus, & nodosior: prouenitque è ficariis granis, quæ Græci *κεχραμίδες* vocant.

Sed & caprificari dicuntur arbores fici (inquit Palladius) cum suspenduntur fici ex caprifico, lino velut ferro pertusi. si hoc desit, abrotoni virga suspenditur: aut callum quod in ulmi foliis inuenitur, aut arietina cornua circa radices arboris obruuntur: vel truncus arboris quo loco turget scarificandus est, vt possit humor effluere. hoc quidem nostris caprificatio, à Græcis erinasmos siue sycasmos appellatur.

Ficus AEgyptia Athenæo, Theophrasto morus AEgyptia, Celsus morosycon aliquando etiam sycaminon appellat: Dioscorides & Galenus sycomorū. Mistæ naturæ arbor, quò modo si ex ficu & moro arborem seras: amplissima quidē, ficus similitudine, largo succo, foliis moro quamproximis: cui etiā magnitudine & conspectu proxima est. In Alexandria (inquit Galenus lib. 2. Alimentorū) sycomorū plantam vnā cum fructu prospexi, quæ parua candidæque ficui persimilis est. Nulla hic fructus acritudine constat, perexiguæ dulcedinis particeps, facultate ad humidius frigidiúsque nō nihil declinat, veluti mora. Quinimo inter mora & ficus, hunc non temerè medium quis ponat, atque hinc mihi nomen inuenisse videtur. Deridiculi nāque sunt, qui ex eo fructū hunc sycomorum appellatum dictitant, quòd paruis ficubus assimiletur. Haftenus Galenus. Itaque neque ii qui sycomoron, quasi ficum fatuam: neque ii qui quasi paruum ficum dictam putant, recte commen-

tati sunt: quando & ipsa ratio iudicet fructum medii cuiusdam esse saporis inter morum & ficum, & ipsa arbor moro cōueniat, cum ficus gerat: quos quidē non ē ramis dependēre videas, quēadmodū in reliquis arboribus, sed ex ipso arboris caudice. Nascitur (inquit Dioscorides) plurimum hęc arbor in Caria Rhodo, locis que non multi tritici feracibus, vbi prouentu fœcūdo iuuamentum adfert, cum annonæ caritas premit. hodie tamen Rhodo familiaris esse desit. Tradit autem Vlpianus hanc arborem in Niloticis aggeribus esse frequentem, grauitérque in eos animaduerti qui sycomorum exciderunt. Visa est nobis sycomorus Parisiis in horto Gotofredi cuiusdam pharmacopolæ, diligentissimi herbarum & arborum, quæ apud nos rariores sunt, indagatoris & cultoris: vt sua diligentia multis in hac re profuerit, qui id vnum desyderabant. Vnde non mediocri laude dignus videtur.

Sycomoro similis est, inquit Barbarus, quæ vocatur Cypria ficus, in Creta: nam & ipsa trunco pomū fert, & ramis, cum in crassitudinem adoleuere. distat autē à priore, quòd germina emittit sine vllis foliis, radiculæ similia, cui fructus quasi cuspidis accessu præpilatur, quoties germinat, nempe quater: suosque grossos non perficit, nisi imaturi pomi plaga emissio lacte. Arbor est, populi albæ caudice magno, folio vlmi, pomo magnitudine pruni, ficus dulcedine, grossorum callo: fructus quaternos fundit, toties & germinat. Plura ex Ruellii commentariis.

Ficus pelagica in mari nascitur sine folio, nec magnitudine præstanti, cortice puniceo.

Ficus aliud genus (inquit Barbarus) pomum super

folii dorsum ferentis, circa Idam ostenditur, & ob id opisthocarpion vocatum, Idæi cognomine. Ramosa, levis, enodisque, superius comosa in orbem. Color folio & cortici liuens ac viridis: folium tilia per omnia, sed molle: flos mespilaceus, & cū mespilo erumpens: ficus rubra, magnitudine oliuæ, rotundior, sapore mespili, Alexandrinam vocant.

Ficum Indicam Onsecritus apud Strabonem celebrat. Arbor est (inquit Barbarus) fronde superna luxurians, decora specie fornicatōque ambitu lasciuens, & pulchrè sepes hortorum aut arbuſtorū opacās, & quasi vallo muniens. foliorum latitudo Amazonicæ peltæ habet effigiem: ea causa fructum integens crescere prohibet, rarūque est fructus, nec ferè ciceris magnitudinem excedens, ficus similitudine atque sapore, cū per folia solibus excoquitur. Parcè admodum pro magnitudinis gestiente desyderio fructificat. Gigniturque circa Acesinam maxime amnē. Plura ex ipſo auctore petito. Nunc ad fructus veniendum.

Sed & hīc satius est de pala arbore dicere, quando ficum Indicarum forma fert fructum.

Pala igitur, arbor est Indica, ostentosa magnitudinis, folio longitudine trium cubitorū, duorum latitudine, nec absimili pennis struthiocamelorū, quibus conos bellicos adornant. Pomū ex cortice exit, Indicæ ficus specie: cæterum longe maius, & omnino suauius: vt quo gymnosophistæ viuant, vno quaternos satiāte. huic autem pomo nomen est arienæ. Veniamus ad ficus.

FRUCTVS ficorum arborum, fici etiam appellantur, sed alia declinatione: quemadmodum probe

G. i.

Valla libro eleg. primo descripsit. Itaque nunc ad eorum genera.

Grossuli siue grossi, Græcis olynthi, proprie dicuntur ficus primitiua, aut, vt vult Macrobius, nūquam maturescentes. Colum. lib. 5. cap. 10, Si voles ficum, quanuis non maturam, seram facere: tum grossulos, priorēme fructum decutito. Nonnulli autem (inquit Barbarus) sic distinguunt, vt ficus primò sit olynthos, deinde pheix, postea cycon, postremo ischas: nam ischades, aridæ fici sunt, quemadmodum & carycæ, Fiques de carefme. Inuenias tamen apud Græcos ischadas recentes & veteres quoque ficus vocari.

Ficum quædam à colore nomen habent, vt albæ: quales sunt serinæ omnium deliciores, vnde cognomē etiam habuerant, nostris Massiliensibus fortē cōferendæ: sunt & quæ nostris albiceratæ vocantur, etiam albæ: nigræ verò cum messe maturescentes & vindemia, quæ serotinæ appellatæ sunt, & duricoriæ Macrobio, à corio duro. Huius generis sunt & præcoces quædā nigræ, quales sunt Tiburtinæ & Rhodiæ. Præcoces autē à Græcis prodromi appellatur, hoc est præcoquæ & præcurrentes, quales sunt quæ ex Laconico ficorū genere producuntur. Plinius lib. 16. cap. 26, Ficus & præcoces habet, quas Athenis prodromos vocāt. Purpureas verò ficus fert Aegyptia arbor. Sūt & Lydiæ purpureæ, de quib⁹ suprà.

Infinita sunt alia ficum nomina ab inuētoribus, patriis, & forma, petita. quæ qui diligēter scire volet, habeat in promptu Plinii locum, & Hermolai commentaria.

Vnum hoc addā præterea, puerorum causa, folli-

culos ficuū à Græcis appellari *γραιῖας*, à Latinis grummas: semina autem & minuta grana, quæ in ipsis continentur, iidem Græci *κεγχραμίδας* vocāt. Ficorum autem decoctum plerique, inquit Paulus, Siræum appellauere, cui & defruto quoque nomē est. Hactenus de ficis. Nunc ad palmas.

PALMETVM.

Palmetum locus dicitur palmis arboribus vtilitatis & fructuum gratia cōsitus: quemadmodum & oliuetum. Post vites enim & oleā proxima erat antiquis palmæ nobilitas. fertiles agri, in Arabia (inquit Plinius) palmetis & arbutis. Nam nostræ regioni palmæ familiares non sunt, sed potius Iudææ, Cyrenaicæ, Africæ, Aegypto, Cipro, Syriæ, Seleuciæ & Assyriæ. In Gallia autem & Italia, certe palma sterilis est. Palmetum tamen hoc loco subiecimus, quòd antiqui plurimam eius mentionem faciant: & fructus palmarum in frequentissimo sint apud nos vsu: tum etiam magis quòd pulcherrima nobis visa est palmarum differentiæ explicatio: & dignissima quæ vel eruditis proponatur, nedum iuueniculis nostris.

PALMA, Græcis phoenix, Vne palme, ou dattier. arbor est tereti ac procero trūco, punicei coloris, corticum orbibus gradatim scansilibus. Ramos à cacumine tantum spargit, inter quos (non autē inter folia quemadmodū in cæteris arboribus) pomum inest palmitibus racemosum: fructus enim naturæ est vuæ atque pomi, de quo postea dicemus. Folio est arundinaceo, duplici, satis ad gladioli frondem accedente, nisi minus esset, & tenuius. In palmarum cacumine cerebrum inest (inquit Theophrastus) quod Diosco-

G. ii.

rides medullam vocat. Dulcis medulla (inquit Plinius) in palmarum cacumine, quod cerebrum appellant.

Palmam duplicem fecerunt antiqui. Marem, quā tantum florere quidam putant, & id in palmite. Fœminā, quæ citra florem germinat, & statim fructus oblongos à semine suo ostendit.

Oxyphœnix autem, sylvestris est palma, fronde saligna virēs: pomo pruni, osse duro, nucleo intus exili, carne foris copiosa, colore è nigro in luteum languescente. de quo fructu statim agemus.

Aliud ab ea genus est, quam Theophrastus chamæriphen appellat, hoc est abiectā & repentem humi palmā, in Creta & Sicilia copiosam, folio latiore atque molli, ad vitilia vtilissimo: Romanum vulgus ciphilionem vocat, mercatu eius frequēti: aliqui palmidium, Hispani margilion.

Chamæzelon Dioscorides vocat pumilam aliam palmam, fruticantem, ramis cubitalibus, folio latiore & molli, quo Itali sportulas tegetes, & capitis umbellas ingeniose contextunt, pomo rotundo, sed maiore quàm mali amplitudine, cycas vocant. ab radicibus succisa repullulat. ego putarim eādem penitus esse cum superiore.

Longe diuersa ab iis quam pelagicam Plinius vocat, fruticum generis, in alto nascens, fronde corrossa, breui caudice, virgis rectis, parte ima nō in orbē, sed in latitudinem sigillatim ambientibus, continēti serie, aliquando tamen interrupta.

Palma autem, quam modo elaten, modo spatthen appellant: inuolucrum est fructus è palma prodeūtis (inquit Dioscorides) vnguento nascens, quo spissa-

menti loco ad domandum oleum vnguentarii vtuntur. Elaton autem Galenus tenellum palmæ germen intelligit.

FRUCTVS palmæ, Græcis phœnices dicuntur, vnde compositio diaphœnicon apud pharmacopolas: Latini palmulas, vulgus dactylos appellat. Des dattes, alii ficus regias nomināt. Sunt autem hi fructus colore varii: quidam enim candidi, quidam nigri, alii herbacei coloris, alii purpurei conspiciuntur. Cæterum omnes, formā habent oblongam, substantiam carnosam, intus osseam, è palmarum ramis racematim dependent.

Caryotas palmulas antiqui plurimum celebrarūt: à caro, hoc est veterno, quòd manducata vel expressa, & confusa in liquorem, atque epotæ, carum inducant, & capiti sint iniquæ. Huiusmodi enim palmulæ inter cæteras, cibo præcipue celebrātur, & vberimo succo: ex quibus Orienti vina fiunt, capiti (vt diximus) iniqua, vnde pomo nomen. Ex his acetum, mel & farina etiam fiunt.

Nicolai palmulæ, vnum caryotarum genus est: ab Augusto ita primùm nominatæ, in honorem Nicolai peripatetici philosophi, crebrò eas ad illum missitantis, vt inquit Athenæus.

Alterum genus caryotarū, adelphides Græcis, hoc est sorores vocātur, quòd minus sint speciosæ, quàm caryotæ, sed tamen earundem sapore & suauitate, aut saltem proxima.

Pateton Græci vocāt tertium caryotarum genus, ob id quòd omnino liquore madidum sit, rumpente se pomo in ipsa parente, calcato simile.

Eunuchos palmulas appellari scribit Aristoteles

G.iii.

in libro de stirpibus, quasi testiculares & spadonias quas alii enorchos vocant.

Margarides palmulas vocat Plinius quæ breues sunt, candidæ, rotundæ, acinis quàm balanis similiores: quare à margaritis nomen accepere. Crescunt hæ (inquit ille) in orbe meridiano: & quidem vna solum arbore in Chora, vna & Syagrorum.

Palmulæ Thebaides appellatæ, in totum arentes sunt, quemadmodum & arabicæ, macro corpore exiles, & vapore assiduo: crusta quàm cute verius obductæ.

Phœnicobalanos Dioscorides appellat palmulas quæ solibus coquendæ relictæ aliquando maturefcunt.

Syluestris porro palmæ fructus existimatur ii esse à recentioribus (inquit Ruellius) quos officinæ tamarindos vocant, & nonnulli à saporis acore oxyphœnicas. algentis sunt naturæ: quapropter hodie in medicinæ vsum veniunt ad bilem flauam expurgandam.

De palmis satis diximus: veniamus ad mororum ordinem.

MORORVM ORDO.

Morum arborem Græci sycamineam & syceam, & sycen, Media Comoedia (inquit Barbarus) sycaminon vocat & pomum & arborem: sed pomum neutro, arborem masculino genere: vt apud Iulium Pollucem notatum legitur. Hippocrates interdum ipsam arborem sycen, interdum moreon appellat. Galli vulgo Vng meurier: cuius descriptionem longiorem in tam vulgari nobilitate, non est opus hoc

loco inferere. flos ei viriginei modo lanugineus: fructui toti, nec postremis tantum insidens, in mediis inculcatus: nec singulas partes ambit, fallens interdum propter lanuginem, ut concerni nequeat. Cæterum mororum foliis Itali atque adeò Galli bombyces enutriunt, sericeam illam texturam, quam vulgo setam vocamus, conficientes. huiusmodi enim foliis præsertim tenuioribus, & ex ipsius arboris cacumine desumptis summopere delectantur: qui ubi per aliquot dies depasti sunt, ut iam per totum corpus pellucere videantur, ac cibum fastidire, & super ipsis foliis fila quædam capite eleuato producere: tum corniculis ex charta nitidior concinnatis impositi, sese sua textura inuoluunt atque implicat, ut iam amplius non appareant, nisi post aliquot dies aqua tepida filo retexto, & arte diligenti explicato. Quod ubi factum est, iam non amplius apparent vermiculi, sed veluti corpus quoddam informe, oblongum, rufum, & theca turbinata, ac circulis quibusdam distincta, conuolutum: quibus motus quidam viuientis intus animalis sentitur. Tum demum ad solem positi vermiculi, tandem rugosam tunicam exuunt, & veluti in quosdam papiliones commutantur: qui inter se more suo commixti, infinitas ouorum myriades generant, ac super chartis aut foliis huiusmodi oua tenacissime inserunt: quæ primum flaua, deinde verò anno postero, & vere nouo ad solem posita nigrescere videtur: ex quibus nigerrimi primum vermiculi prodeunt, qui postea foliorum pastu albicantes conspiciuntur. Atque hæc quidem nos aliàs per ætatis delicias, & iuuentutis nostræ crepūdia sumus experti. Sed ad rem.

G.iiii.

FRUCTVS mororum cartilagineus, statim abortu candidus, cū pubescit, rubet: vbi maturuit, ater est. Sic & succus eius euariat, primū enim acerbus & aquosus, mox lenior & lentè rubens, deinde verò vinosus, sanguineo colore manus inficiens. Sy-caminon Græci pomum ipsum vocant: Galli vulgò Des meures.

Atque hæc tantum mihi videntur pueris dicenda super hac re: nam quæ supersunt mororū genera, in rubis crescere solita (vnde Virgilius ait, Hærentia mora rubetis) ea fusissimè in Hortuli nostri sepibus explicauimus, vt iam alia explicatione egere non videantur. Præterea, quemadmodum sæpe diximus, plura qui volet, desumat ex Ruellio. Iam verò ad nunc cum differentias veniamus. Nam castaneas in Syluam asseruabimus, quando sunt ex gladium genere.

NVCVM ORDINES AC DIFFERENTIAE.

Iuglans, dicta nux, arbor nobis vulgatissima & frequens, quasi Iouis glans literis intercisis, siue quasi dios balanos, pro diu glans: quanquā dios balanos castaneā Dioscoridi significet: de qua in Sylua suo loco dicturi sumus. vel potius à iuuādo dicta, vt quidā interpretatur: Græcis caryon basilicon vocata est, id est regia nux. Interdū Persica Euboicæque: Gallis noierus, Vng noyer. Sed caryon à Græcis dicta, à capitis grauedine, quæ caros Græcis, Latinis veterum appellatur: nam & arborum ipsarum foliorūque vires in cerebrum penetrant, hocque in cibis earum nuclei, præsertim ficci minori momento faciunt.

Dicta quoque regia, quòd eam reges è Perside trās-
tulerunt: qua etiam ratione persicæ nuces appellatæ.
Arbor est notior quàm vt repræsentari longa inter-
pretatione debeat. Itaque ad alias differentias venien-
dum prius, quàm fructus enumeremus.

Nux auellana, prius abellina, inquit Plinius, pa-
trio nomine vocata, ab Abella oppido, vnde primùm
allata, qua etiam ferè ratione appellata est nux pon-
tica: eadem est arbor quæ & corylus: vnde coryle-
tum, locus dicitur nucibus auellanis, & corylis con-
fusus, vulgò Vne couldroye: & frutex ipse, Vng coul-
dre: quibus fruticum generibus scatet nostra Gallia.
Itaque descriptione longiori non eget. Alia autem
nomina, in declaratione fructus, hoc est ipsius nu-
cis, aperiemus.

Nux Græca, ea est quæ & amygdalus arbor dici-
tur, siue nux amygdala: quod Columellæ & Plinii
locis collatis facile colligitur. Cato has nuces certè
Græcas nominauit: quare non ab re venit in dubiū,
an hæc arbor fuerit in Italia eius ætate. Quidam ta-
men eas in iuglandium genere seruant: omnes quo-
que Thasias nuces appellari volunt. Cæterum amyg-
dalam siue amygdalum (nam vtrunque pro arbore di-
xit Plinius) ideo Græcis nominari testis est Herodia-
nus Alexandrinus, quòd post viride putamen, fru-
ctus ipse multos scarificatus ostendat, & in rimu-
las dehiscat, quas Græci amychas vocant. Nomen
Græcum hodie apud nos retinet: sed paulum vul-
gus declinauit, amandas vocās, Des amandes: & ar-
borem ipsam, Vng amandier: cuius descriptionem
petito ex Ruellio.

Macer, quidam recentiores vocant corticem arbo-

ris magnæ, quæ ex India conuehitur : vnde & xylo-
macer eiusdem arboris lignū vocauit Plinius. Qua-
lis autem hac fuerit arbor, incertum habuit.
Nonnulli diuinarūt esse eius arboris lignum & cor-
ticem, quæ nuces odoratas fert: alii verò potius odo-
ratæ illius nucis, quam caryon myristicon, id est vn-
guentariam nucem, nominant, corticem esse dixe-
runt (inter quos est doctissimus ille Manardus, rei
medicæ peritissimus) qui in officinis sæpe ipsam nu-
cem conuestire visus est. Nucis autem huius, quam
myristicam, id est vnguētariam, vel moschatam, aut
odoratam appellari quotidie audimus, arbor vulga-
ri persica (inquit Ruellius) similis traditur: roseo flo-
re, & nuce, quā proxime in fructibus declarabimus:
eiusdem propè effectus, cuius & caryophyllon.

Est & palma quædam Indica, præmagnas ac pin-
gues nuces ferens, quas nuces Indicas recentioribus
appellari, Græcis carya Indica, quotidie audio: cuius
oleum butyro præfertur succi bonitate. huius etiam
veteres meminerunt. Nunc ad fructus.

FRUCTVS regiarum nucum variū sunt, variisque
particulis obtekti & cōmuniti, quas omnes Plinius
propriis suis vocabulis explicat. Vnde puluinatū nu-
cis calycē vulgus appellare poterit, L'escaille d'une
noix: quod in puluini quandam veluti formam fa-
ctus sit. putamen deinde ligneum nucis, id erit quod
vulgus vocat, La coquille de la noix. Postea autem
qui subsequitur nucleus, quodque tenerum & gustu
optimum in nucis duobus putaminibus, bifidis ve-
luti carinis opertum comprehenditur: id est quod
vulgo vocatum est, Le cerneau. Vnde etiam nucleum
acini vocat Plinius libro 23. cap. 1, quod vulgo pi-

pinum vocamus, Le pepin. Nucleorum autem (inquit idem) in nuce quadripartita distinctio, lignea intercurfante membrana. distinctionum autem illarum quolibet partem vulgus coxam appellat, La cuisse dune noix. Cæterū proprie satis vilus est mihi appellasse Suetonius ocellatas nuces, pro multis foraminibus distinctas: quod in ligneo putamine satis apparet. atque hæc puerorum causa dicta sint.

Sola huius pomi generum differentia (inquit Plinius) est in putamine duro, fragili, tenui, crasso, multiloco, simplici. Vnde Tarentinarum nucum (quæ à Tarento Neapolitano oppido dictæ sunt, quod in eo loco optimæ nascerentur) duo genera rursus aliis nominibus distincta inveniuntur. aliæ enim à corticis siue putaminis mollitie molluscæ appellatæ sūt, quod ex eo genere, hoc est ex Tarentinis, molliores sint, & nudæ cortice, vel molli vel fragili putamine prodeant. Aliæ verò quæ duro sunt cortice & amplissimæ, ac minime rotundæ: à frangendi mora, moraciæ & moracillæ appellatæ. Sunt tamen qui putent Tarentinas proprie de molluscis intelligi: atque ita dictas à Tarento, quod Sabinorum lingua molle significat: vnde Tarentinos dictos putat Varro: quod & Horatius confirmat, Molle Tarentum appellans: sic nux Tarentina dicitur, quæ ita mollis est, vt attrectata statim frangatur. plura collegit Ruellius. Sunt & Galbæ & Caluæ, & Thasiæ, & Albenfes nuces antiquis appellatæ: de quibus videto Plinium.

Nucis auellanae fructus hodie quoque nomen retinet: appellat enim vulgus nostrū nuces, quas corylus fert maiores & rotundiores, Des auelines: minores

autem & turbinatiores nucas, Des noifilles, ou Des noifettes. In Asiam Græciámque venerunt è Ponto, ideóque Ponticæ nuces appellátur, etiam Heracleoticæ, & leptocarya Græcis dicuntur: Latinis Prænestinæ, à Præneste nobili Italiæ oppido: quas cõditas ollis in terra virides seruari Cato tradit. Has mollis quædam integit barba & calyx summatim fimbriatus: sed putamini nucleis que solida rotûditas inest.

Amygdalæ, siue Græcæ nucis origo, in arbore iam dicta est. Fructus (inquit Plinius) gemino protegitur operimento, puluinati primû calycis, mox lignei putaminis, cui solidus subest nucleus, acriore etiamnû obductus callo. Cuius duo sunt genera: nempe amarum, & dulce: hoc autem suavius, illud verò salubrius esse creditur.

Amygdala Naxea, ex insula Naxo veteribus Græcis maxime commendabantur. Secundas partes sibi vendicauerât Cypria, quæ præter morem cæterorum quæ gignuntur alibi, repando cacumine prodeunt. Cætera nomina apud authores inter legendû reperies. Mirum hoc mihi videtur quòd hæc arbor inter cæteras apud Britannos nullum edere fructû conspicitur, aut posse illic crescere. Cæterum de noua progenie, quæ ex amygdalo seu nuce Græca & Persico inuisa prioribus seculis exorta est, dictum est à nobis satis in malo persica. Quo etiam in loco de nucepersica arbore & fructu, quem persiconucem, siue potius curtato nomine pesconucẽ vulgus vocat, abundè tractauimus.

Moschocaryon, quod & moschocarydion Græcis dicitur recetioribus, India mittit (inquit Ruellius:) nos ea imitatione nucem moschatam nominamus,

Noix muscade, ou noix muguet. Ea membranoso primū vestitur calyce, foliato, fissili, per extrema fimbriato, flauescēte: mox lignoso tegitur putamine, fragili: cui cōpactilis subest globus nuclei vice, abvmbilico lauibus quasi striis extrorsū virgatus, fungoso corpore, ceterarum nucū more minimè cauernoso: sed coalitu intus rariore, intercurfantibus venis rubris, candicantibus interueniis. Tota dum recēs est, succo pingui & oleoso madet, sic vt in vnguentū exteri possit: vnde multis myrepfica, id est vnguētaria nux dici cōepit: & si pungatur aculeo, aliquid remittit humoris. Ea iucundissimū spirat odorē, ita vt cum cinnamomo de odoris suauitate certet. Aetius caryon aromaticū, id est odoratā nucem vocat. Iam in ganeā & culinas descendit, vt opsonia suo sapore cōdiat, nullūmq; temerè cōdimentū sine hac moschata nucula struitur. Hæc omnia ferè ex Ruellii cōmentariis.

Caueto autem, ne cum quibusdā putes eandē esse moschatam, vel vnguētariā nucē cum balano myrepfica, hoc est glande vnguētaria: fructus enim est arboris magnæ, non rectæ, sed cōtortæ, folia habētis myrto similia, quā Theophrast⁹ à fructu balanū quasi glandē appellauit: Alii ægyptiā palmā, alii adipson: de qua, vnā cū suo fructu, in Sylua abunde dicemus.

Nucis Indicæ fructus vulgò vocatur, Noix D'inde: cuiusmodi plures ex officinarū ostiis depēdere apud seplasiarios conspiciūtur. Globum prægrandē gerūt, circumscriptæ rotunditatis, inuolucris intectū, calloso primum herbaceoq; cortice, intus villoso, tenui tunica exterius vestiente: qua extrita, solutus in capillamēta fatiscit, capaci subtus orbe, duro, lignoso: triplici foramine, concauo anfractu, grandi, nullis loculamētis

interstincto: dulci intus, cum recēs est, liquore: nucleo molli, cādido, carnofo: cum inueterauit, cartilaginoso. Ruell. Cæterū nucis Indicæ nucleo matronas Venetas nobiliores vti solitas audiuius, vt pinguiore & saginatiores suis viris appareant.

Restat pinca nux describenda, de qua cum sua arbore, in Sylua tractabimus.

PISTACIA etiam in nucum genere habentur: quæ L. Vitellus censor (inquit Plinius) in Italiā primus intulit è Syria. Nam ea in Syria propriè etiā hodie nascitur, & inde aduehuntur: crescunt in arbore omnino nuda præterquā ramorū cacuminibus. Hæc enim comatur dēfiore folio, angusto & subruffo, ex furculis dependētibus, pineæ nucis similitudine. Arbor est (inquit Barbarus) folio maiore quàm lētisci, in ordinem vtrinq; disposito, distensioribus frondiū interuallis. Marē in hoc genere accipiūt, cui sub corio velut ossei longiores latere videntur testiculi. Huiuscemodi arborē vidisse memini Venetiis, permultis in locis: itē etiā Parisiis in æde diuæ Mariæ sacra: atq; adeò in horto Renati Bellaii Cenomanēsis episcopi, nunquā satis in herbarū & arborū rariorū cultura laudati: ac suprā quàm dici possit, eius rei studiosi: quo nomine haud paruā cōmoditatē attulit nostris hominibus, quibus hætenus nō solum meliorū quarundā herbarum cultura & forma, sed etiā ipsarum vera nomina fuerant prorsus incognita. Porro pistacia Nicander Colophonius psittacia vocauit, & alius Nicāder pilistacia: sunt etiā qui listacia: vulgus pharmacopolarū barbarè vocat fistica, vel fisticorū grana, Venetis atq; adeò Italis communia, & post cibos in vltimis mensis expetita auellandarum loco.

Hæc sunt quæ iuuenibus nostris bonarum literarû studiosis pollicebamur, quæq; nostra (qualis esse potuit) diligentia, & doctorum virorû imitatione efficere potuit. Neq; verò id nobis attribui à quoquâ desyderamus, quòd hæc inuenerim⁹, quòd etiam priores descripserimus: nam & hæc omnia iampridē ab eruditissimis authoribus tractata fuerāt: quorû interpretationi & facilitati, qui deinde nostra ætate subsecuti sunt literatiores viri dederūt operā: inter quos Ruellius noster adscribendus venit, totius Galliæ in huius rei cognitione facile princeps. Ille vero, doctis & eruditis, doctè & eruditè scripsit: nos autē rudibus & puerulis, rudi Minerua, & quæ ipsos adhuc rudes maxime decebat. Erant enim obscuriora quædā facilius explicāda, facili etiā ordine describēda. Atq; hæc quidē si minus placebunt delicatioribus & morosis quibusdā ingeniis, sciāt nos sibi nō dedisse operā: sed si nostris iuueniculis grata erunt (vt sanè esse poterūt) futurum est vt post Arbustū, Vinetum ac Syluā, etiā Pratum: & si fieri poterit, Agrum excultū habeant. Quæ nisi puerorû studiis vtilissima esse crederemus, nunquam bonas horas in hisce puerilibus negotiis consumere, induceremus in animum.

Diuertendum est nunc ad seminarii culturā, & arborum in eo sationē atq; insitionē. Quæ disceptatio ob id à nobis Seminario nostro subiūcta est, ne fortassis earū rerū quas priori sermone attigeramus, omnino rudes atq; ignari videremur. Parū enim est arbores varias attigisse atq; enumerasse: nisi quo pacto ferendæ ac disponendæ sint intelligamus.

M
 fante vola
 quare d
 tranello
 alla m
 tonda, m
 ben qua
 quante o
 tutto in
 le mura
 ne & q
 mura
 tutto in
 quare
 nella pr
 fusi co
 le mura
 ben, m
 che m
 fante
 velle
 mura
 potera
 mura

DE CONSERENDIS ARBORIBVS IN
SEMINARIO: DEQVE IIS IN PLAN
TARIVM TRANSFERENDIS, INSE
RENDIS, ATQVE EXCOLENDIS LI
BELLVS.

MINIMUM esse existimabunt agriculturæ studiosi, Seminariū vidisse, eiúsque rudem quandam formulam sibi ante conspectum fuisse oblatam: nisi & quo pacto id excoli debeat, & quam operam ac diligentiam expostulet, eadē opera intelligant. Hoc nimirum ingenuis quibusdā animis innatum ac commune esse solet, vt non oculos modo, verum etiam mentem reficere cupiant iis rebus, quæ quotidie eorum oculis obiciuntur. Pascit quidem oculos mira rerum ac colorum in hortis varietas: mens verò tū demū reficitur, cū intelligimus & qua ratione proueniāt in hortis ac plātariis semina, & quam curam ac diligētiam expostulent. Quid autem existimari debet in homine præstantius earū rerū integra atque absoluta cognitione, quas videt, quæque sibi quotidie proponuntur? Nam si homo nulla præterea ducitur oblectatione, quā ipso visu, & colorum varietatis admiratione: quid in hoc à brutis animalibus differt? Etenim ipsas quoque belluas, rationis expertes, vario colorum admiratione duci certissimum est. Itaque ne etiam nos quiddam huiusmodi peculiare cū reliquis animātibus habere videamur, quòd nihil præter colores admiremur: aduertendum est nunquid animum quoque reficere poterimus earum rerum cognitione, quæ ad seminaria facienda ac disponenda, arborūque culturā,

H.i.

fossionem, & insitionem pertinent. Dicemus igitur primum de seminarii fossione, seminum electione, & transplantatione: deinde verò, quam culturam desiderent arbores iuniores, in passino aut plantario posita: postmodum, quo pacto inferi, inoculari, & emplastrari debeant: & quibus arboribus commodè id fiat. Denique, iam enatarum arborum culturam, & in excolendo diligentiam explicabimus: ut tandem ad fructuum conseruationem sermo recidat.

In quo describendo, siquid erit ab antiquis rei rusticae scriptoribus in rem nostram probè & eleganter dictum, id quidem audacter desumemus: quorū sententiæ postea quicquid à nostris agricolis etiam hodie rectè fieri iudicabimus, quòdque ipsi aliquando tum ex Egidio Valerio socero, agriculturæ in primis studioso, tum ex aliis permultis insitoriam artē gnauiter expertis didicimus: id antiquorum sententiæ subnectere non verebimur.

QVOD SOLVM SEMINARIIS ELIGENDVM, ET QVO MODO ID EXCOLENDVM.

Seminarium primo loco vocabimus (ut iam suo loco dictum est) quod vulgus nostrum appellat Pepiniere, nempe locum seminibus arborum suscipiendis destinatum atque dispositum. Eius verò solum, quod nostri vocāt Gueret, eligere oportet optimum, & longo antea tempore dispositum, præparatum atque excultum: matrem arborum vocat Plinius, quā minus indulgentē ipsa nutrice esse oportere, ac debere ait. nutricem autē vocat plantariū, in quod iam enata semina, post aliquot annos transferuntur.

Itaque locum quamoptimū, & apertissimū, & ster-
coratissimum poteris, eligito, & quamsimillimū ter-
ræ, in quā semina iam adulta transferre ac ponere vo-
les. Eum locū, bipalio vertito, dilapidatōque, & cir-
cunsepito maceriis, vel fossis, aut viua sepe (quemad-
modum dictū est in horto) ita vt non solum pecori,
sed ne homini quidē transitus sit nisi per ostiū, dum
adolescāt semina: nam si prius cacumina manu per-
fracta, aut à pecore prærosa fuerint quàm adolescāt,
in perpetuum corrūpentur. Sit ergo solū siccū suc-
cosūque, bipalio subactū, aduenis inhospitale (in-
quit Plinius) elapidatū, munitūque ad incurfū gal-
linacei generis: quāminimē rimosum, ne penetrans
sol exurat fibras. Præparandū erit, ac fimo cōmiscē-
dū, priore quàm semina cōmittas anno, vt probè ter-
ra fimum suscipiat, eoque pinguescat.

SEMINARIi DEFOSSI, PRÆPARA- TIO AD SEMENTEM.

Arborū quæ cura atque arte hominū proueniunt,
aliæ semine producūtur: aliæ plātis radicis: aliæ pro-
pagine, aut auulsione: aliæ furculo, aut cōsecto & in-
fiso arboris trunco. Seminū itaque sationē & culturā
primū docebim⁹, antequā alias ratione attingam⁹.

Semē arborū & aliarū plantarū ferere, naturā nos
docuisse certissimū est: nempe cū primū videremus
femen ex arbore decidens, cum ipso fructu exceptum
terra viuiscere. Ergo semina quæ subactō & præpara-
to solo cōmittere voles (si quidē pomorū aut pyrorū,
aut etiam vuarū, aut oliuarum erunt) Septembri aut
Octobri mense petenda sunt, accipiēdaq; cū primū
ex torculario (iam expresso fructuū succo) prodeūt,

H. ii.

aut paulo post, antequam deuascentur & corrumpantur. Accepta semina manibus diligenter confricato, & facito ut detergantur bene, & munda fient.

Soli, in quo seminarium facere voles, glebas putres diligenter confringito, ac comminuito: eò sterminus addito, & consarrito. Post hæc aream facito, æquatam cylindris, aut volgiolis: deinde verò in oblongos pulvinos aut porcas pedes quinos latas cōformato: itinera circumquaque efficito, ut sarculari & sarriri possint semina, falcemque experiri, eique iam à teneris consuescere. Caueto autem diligenter, ne dum id facies, semina paulatim emergentia pedibus conteras. Terram quam ademeris dum itinera conformabis, custodito, ut seminibus supericiias.

SEMINARIA EX VINACEIS ET ACINIS QVO MODO FIERI DEBEANT.

Vinacea, aut pomorum acinos super porcis planis, paululum concavis, ita serito, quasi pisa aut fabas fereres, aut tanquam linum. Terram asseruatam, si voles, cribris supercernito pollinis crassitudine, & sarculo leuiter conuoluito semina: caueas interim ne plus æquo commisceantur.

Sunt qui acinos in torculario electos, & diligenter emundatos, deficcare sinant in vmbra, eaque usque ad brumam adseruent: post brumam deinde serant, hoc est vere primo, quemadmodum dictum est: sed eo pacto nō sunt areolæ usque adeo altè effodiendæ, neque tam spisso solo operiendæ: tamen operiendæ sunt semina post sationem.

Seminibus in terram proiectis, & prima sarculatione, terræ commixtis, Cato furcis crates imponi

iubet, altitudine hominis, ad solem recipiendum, atque integri culmo ad frigora arcenda. Sic pyrorum maiorumque semina bene nutriri aiunt, sic vvas pineas nucas, sic cupressos semine satas & ipsas probe educari. Nostra atas virgulta sicca & spinas ac rubos superiicere consuevit, ad aues & gallinas arcendas à seminario: palisque circumsepire solet, ad pecoris iniuriam.

Post hyemem, semina putrefacta cum iam è terra profiliunt, vna cum herbis noxiis, tum saepius sarrienda sunt: ipsaeque herbae eximendae simul ac nasci coeperint. Nam timendum est, ne si herbam duram, & iam natu grandiore non vellas, semen simul euulseris. Itaque sarrii saepius debent semina, crebroque exherbari, ne praeter alia vitia, verminosa fiant.

Annicula semina, & iam fruticantia, supputari debent, ut discant falcem assuescere: utque succus in unum tantum caudicem prorumpat, validiorque fiat. Hyeme accelerante, eaque iam coepta, antequam alia germina aut oculos exerere inceperint: tum quidem transferenda sunt in alium locum, quemadmodum mox docebimus.

SEMINARIA EX BACCIS ET PILVLIS

Ita quoque de ulmis, lauris, & cupressis faciebant antiqui, quemadmodum paulo ante docebamus. Ulmorum seminaria sic fecerunt. Ulmorum, priusquam folia vestirentur, semen colligebant: (hoc autem samara dicitur) id autem colligendum erat Martiis Calendis, cum flauescere ulmus incipit: deinde bituo in umbra siccabatur, atque ita ferebatur densa in

H.iii.

refracto terra, super minutatim cribrata, pollicis crassitudine. pluuia si non adiuuarent, rigabantur semina. Post annū, in vlmaria deferebant ex arcarum venis, interuallo pedali in vnāquaque partē relicto. Populis eadem ratio fuit semine qua vlmōs ferendi.

Laurus quam augustā & baccalem vocarunt, baccis ferebatur hoc modo. Baccas mēse Ianuario aquilonis afflatu ficcante legebāt, expandebāntque raras, ne calefierent aceruo. Quidā fimo ad ferendum paratas, alii vrina madefaciunt. Alii in qualo pedibus in profluente deculcabant, donec auferretur cutis.

Myrti hoc modo feruntur.

E cupresso foemina (mas enim nō gignit) pillulas colligebāt antiqui eodē mēse quo & baccas lauri: eas sole ficcabant, donec ruptæ semen emitterent. id. vero mēse Aprili ferebant suo more qui suprà dict⁹ est.

NVCVM IN SEMINARIO PONENDARVM RATIO.

Nuces quoque seminibus feri gaudent, vt ex iis seminaria fieri possint, quorum plantæ deinde transferantur. Sed ex antiquorū præceptis, cauendum est vt amygdala in argilla molli ferātur, eo enim solo gaudent: in pingui & humida terra moriuntur ac sterilescent: durā calidāque terrā amant. Ternæ simul ferendæ, trianguli ratione, palmo inter se distantes, sed eligendæ falcatae quammaxime, & è nouella: fimoque diluto per triduū macerādæ: aut pridie quā ferantur, aqua mulsa denis diebus adaquandæ, donec grandescāt. Hoc in amygdalis ferendis antiqui Græci, atque adeò Romani obseruarunt, quòd eorū solū satis infœlix esset ad ea producenda.

Nuces iuglandes, porrectæ feruntur, cõmissuris iacentibus. Pineæ, nucleis septenis, ferè in ollas perforatas additis: aut vt laurus, baccis feritur pinea.

SATIO NVCLEORVM IN SEMINARIO.

Arbores nucleis procreatæ, nucleis etiam feri debent in seminario: quemadmodum erūt oliuæ, cerasifia, pruna, & id genus cætera. Itaque nucleos ex fructibus quos optimos comederis, asseruare licebit, & in vmbra per aliquot dies reficcare, ne solē paulo vehementiorē patiatur, néve ab ipso sole corrumpatur.

Nuclei, post autumnū, statim hyemis initio erunt cõserendi, vt per hyemē in terra asseruatur, & calore int⁹ retruso nutriatur: ac deinde cõfringatur, & vere nouo p̄siliat è terra germen. Alioqui periculū est ne quos nucleos, statim vbi fruct⁹ comederis, p̄tinus cõseras, eos ante hyemē enasci cõspicias, & per hyemis frigora corrūpi. At si post hyemē, cõserēdos nucleos distuleris, vel p̄pter negligentia, vel quia nō licuerit per tēporis opportunitatem, lacte macerari per quatuor, aut eo amplius, dies iubebis, atque ita conseres.

Stercoratū & altissime effossum, ac diligentissime subactū esse oportet solū, in quo nucleos cõseras, neque tribus digitis alti⁹ effodias in terra, efficitōq; vt semipede distet abinuicē. Quos voles eodē loco permanere in quo cõseueris, eos nūquam solos serito, sed facito vt quinos seras: cūmq; iā succreuerint, quem ex nucleis letiorem videbis, eum in seminario relinquito, alios in plantarium transferro.

Sūt nuclei, quos si in optimo solo primū cõseueris, eoque elaborato, & ad solem meridianum exposito, propè fimiles fructus adferant iis. à quibus exeunt:

H.iiii.

neque alia præterea indigent translatione . Eius generis sunt amygdala, iuglandes, persica, armeniaca, castaneæ: denique verò sylvarum omne genus. Alio-
qui si in vmbrosis hortis, aut agris huiusmodi nucleos conferas, quibus neque solis, neque aeris, aut terræ eadem fuerit libertas, fortassis æque magnos atque spectabiles adferent fructus, sed non æque dulces, aut amœnos gustu, quem ex soli bonitate, solisq; conspectu proficisci certissimum est.

Pineos nucleos si cōserere voles, eos Martio mense conferito, aut vbi ex arbore deciderint nuces. oco gaudent optime defosso, pingui, & aprico solo. Nam ex eo loco in quo primū sati fuerint, eximendi non erunt. neque enim, nisi ægerrime, translationem pariuntur: aut si id quidem, cauendum est imprimis ne radicem crassiorē & præcipuam offendas.

PLANTARIA QVO MODO FACIENDA,
TRANSFERENDIS EX SEMINARIO
NOVELLIS IDONEA.

Plantaria iure vocabimus ea quæ vulgus nostrum appellat Bastardieres, ipso vocabulo rē ipsam enun-
tiant: nēpe quod illuc plātæ ex feminibus, & in seminario natæ illuc transferantur. Natura etiā plantaria demonstravit (ait Plinius) ex multarum arborū radicibus pullulante sobole densa, & pariente matre quas enecet. Itaque semina prius nutrici dantur: nō enim moris est statim in sua locari: sed vbi in seminariis adoleuerint, iterū aliō migrāt. Qui transitus mirum in modū mitigat sylvestres arbores: fiunt enim translatione folia latiora, & fructus vberiores atque ampliores. Nam quæ ex feminibus aut acinis in se-

minario proiectis nascuntur arbores, eæ, quos fruct⁹ gerunt, nunquam similes videntur iis, à quibus acini desumpti sunt, quapropter translatione mitiores fiunt: sed nunquam tamen vsquequaque similes nisi post translationem inferas.

Plantarium in quod annicula, aut bima transsere voles semina (nam maiora transsere non licet) eodem pacto excultum esse debet, quo & seminarium docuimus. Optimūque fuerit, ante annum id excolere, vt solem, pluuiasque combibant glebæ. Debentque plātæ ante omnia, in simile transferri terrā, aut (si fieri potest) meliorem. Sitū quoque loci obseruare oportet: neq; ex tepidis aut præcocibus locis in frigidos aut serotinos, neq; ex iis in illos feri debent. Quinetiam scrobes ante præfodiendæ, quàm semina transferas, donec pingui cespite obducantur. Scrobes vulgus nostrū vocat Rayons. Possunt etiā in eodē seminari solo, sed eo iterū culto, transplantari semina.

PLANTAE IN SEMINARIO NATAE, QVAM
CVRAM DESYDERENT IN TRANSLA-
TIONE.

Ablatis ex seminario plātis, radices omnes abscindendæ, etiam omnium crassissima: nihilq; relinquendum, præter maiora radicum capita, quæ ligno vicina sint. Si iria fuerint semina, minus ex radicibus erit incidendum. Neque permitti debēt radices morainarefcere: terræque circa ipsas (ex autoritate Catonis) fistucato spissanda, plaga quoq; radices truncatæ, è trunco oblini, fimo & foliis præligari debet.

A septentrionibus vëto flante, aut ab ea parte cæli, vsque ad exortū brumalē effodiri nō debent arbo-

res: aut certe nō aduersa iis ventis radices præbeantur. nam propter id emoriuntur, ignaris causæ agricolis. atque hæc Cato.

Idem ait attinere plurimum, vt in seminibus quæ transferre voles, aëris regionem signes in cortice. Si enim ad meridiē porrecta sint in seminario, meridiana cæli partē signare debes in cortice seminū, vt trāslata in iisdem statuātur locis. quod sane iustum existimaui: alioqui incommodum est periculūque imminet ne aquiloniæ meridianis oppositæ solibus findantur, & algeāt meridianæ aquilonibus. Itaque qui arbores anniculas emūt, quas in hortis suis transferre cupiant, diligenter interrogare debent quod solum prius habuerint, & aduersus quem cæli regionē creuerint.

Planta secundum soli naturam, in suo plantario poni, & magis aut minus alte effodi debet. In argilloso aut duro solo, trium cubitorum in quaque partem alte fodere terram oportet. Si locus aquosus sit, lata & profunda ternos pedes scrobs fieri debet. Altius quoque demittantur ex plantæ, quæ summa tellure gaudent, vt fraxinus & olea. Cæteris satis est si altitudinis pedes ternos effecerint.

Interuallo sesquipedali feri gaudent acini siue nuclei in seminario, ne se mutuo contingant: in plantario autem, interualla ex loci natura sumuntur. Verum de dispositione ipsarum, certum est ex præcepto antiquorum, quincuncialis ordinis rationem nō modo necessariam, sed & perflatu vtilem, & aspectu gratissimam, quocunque modo intueare, in ordinem se porrigente versu. Huiusmodi dispositionem arborum in plātario vulgus nostrum vocat. Arbres plan-

tez en eschiquier. quòd eius tabulæ, in qua scachis ludimus, ordines versicolores sint eo pacto dispositi: cuius dispositionis rationē satis iam in Seminarii descriptione docuimus ex nostro Bayfio.

Positæ in alieno solo plantæ nouellæ, per annum excoli debent, sarriri: per æstatis siccitatem interdum irrigari, palo fulciri: & herba aut stramento ad paulum alligari, vt rectius crescant, nec ventis deturbentur. Paululum nonnunquam ablaqueandæ, vt tamen radices nondum confirmatas non attingas. Pullos & germina quæ produserint anno primo, falce eximito: vt vnum tantum ex iis quem validiorem videris, relinquas: alios vsque ad truncum erunces. Dum in altum attolluntur, superflua semper eximito germina: quod faciendum erit præsertim Martio & Aprilis mensibus. Post quintum aut sextum deinde annum, arbor iam fructum ferre incipiens, & fortassis iam insita, trãfferri aliò apta est. Sed quomodo arborum iam enatarum trãslatio fieri debeat, & quam curam desyderent, quòque tempore, atque aere fieri liceat, postea dicemus, vbi primum de arborum per taleas positione, deinde verò emplastratione & insitione pauca quædam docuerimus.

POSITIO AVT SATIO ARBORVM IN
PASTINO PER TALEAS, AVT SVR-
CVLOS.

Positionem & sationē arborum per taleas, aut furculos, vulgus nostrum vocat Affier. Excogitata autē est hæc ratio ab agricolis, ad celeriore arborū pro-

uentum . celerius enim quædam arbores taleis fatæ proueniunt,quàm nucleis,aut aliis seminibus.veluti sunt oleæ, cerasi, pruni, mori, ficus, mala cotonea, cormi, mala granata . præterea quidam frutices, vt rhamnus, rubus idæus,oxiacantha, corylus: quæ omnia ad hortorum & seminariorū lepes ornādas aptissima sunt, de quibus singulatim dicendum est, si prius quo pacto ea positio fieri debeat docuerimus.

Satio per taleas fit hoc pacto : Taleæ (vulgus nostrum vocat Siōs) ex arboribus præcidendæ, & scissæ, fatisque; oblōgæ, & humore copioso intus refertæ, ex arboris ramis, quorū ortus nō amplius sit quàm triū aut quatuor annorum, ab extremo crassiore, quod in terrā defigere voles, ita acuminandæ sunt, vt ab vno latere integriū corticē relinquant : alii ramuli circumquaque adnati, præcidendi sunt. atque ita infingendæ erunt taleæ in solo bene subactō, ad pedis vnus altitudinem. postquam deposueris, terra, pedibus valide conculcanda erit: palusque ad pedem taleæ infingendus, & vimine ad ipsam alligandus, ne ventorū impetu, aut alio quouis pacto offendatur.

Ex arboribus adimendæ sunt taleæ per hyemem: nā hoc pacto vberius renascuntur. neque refert quos ramos præcidas: omnes enim æque boni sunt.

OLIVETVM QVOMODO FACIAS.

Olearum satio taleis fit, tū in seminario primū, tum verò post trienniū, aut eo amplius, cū trāfferri debēt. Seminariū oliueto præparetur (ait Columella) cælo libero, terreno modice valido, sed succoso, neq; denso, neq; soluto. Aptissimū autē genus terræ est oleis, cui glarea subest, si superposita creta sabulo di-

uisa est, nō minus p̄babile est solū, vbi pinguis sabu-
lo est. Sed & dēior terra, si viuida & lata est, cōmo-
de recipit hāc arborem. Creta ex toto repudiāda est,
magis etiā scaturiginosa, in qua sēper vligo cōsistit.
Inimic⁹ est oleis ager sabulo macer, & nuda glarea.

Olearum taleæ sic eximendæ, & in seminario po-
nendæ. Ramos nouellos, proceros & nitidos, crassi-
tudine feracissimos ex arboribus adimito. Ex his
quām recentissimas taleas recidito, ita vt ne corti-
cem, aut vllam aliam partem, quām quæ serra præci-
derit, lēdas. Taleæ deinde sesquipedales terra præci-
dantur, atque earum plagæ vtraque parte falce leuē-
tur, & rubrica notentur: vt sic quemadmodum in ar-
bore steterat ramus, ita parte ima terram, & cacumi-
ne calum spectans deponatur. Nam si inuersa taleæ
mergatur, difficulter comprehendet: & cum validius
conualuerit, sterilis in perpetuum erit.

Quām frequētissime seminarium primo anno sar-
riri debet, & sequentibus: cum iam radiculae conua-
luerint, rastris excoli. Sed biennio à putatione absti-
neri, tertio anno singulis seminibus binos ramulos
relinqui, & frequenter sarriri seminarium cōueniet.
Quarto anno ex duobus ramis infirmior est amputā-
dus. Sic excultæ quinquennio arbusculæ, habiles trās-
lationi fiunt. de translatione autem postea dicemus.

**MALVS COTONEA, MORVS, FICVS
QVO MODO PONANTVR.**

Naturale est, cotoneæ malo, vt talcarum satione
proueniat.

Morus aliam habet positionis rationē, alióque pa-
cto, eoque commodissimo feri potest. Nempe siquā-

do per hyemem magnam morum præcidas, eiusque truncum aut maiores ramos ferra in plures partes confeces, quæ vno tantum pede longiores non sint. Itaque sulcus in optimo & bene subactò solo faciendus erit, & altissime effodiendus, vt partes quas præcideris, rectæ, non deuolutæ, in eo stare possint. Hæ verò sesquipede ab inuicem distantes ponendæ erunt, atque ita operiendæ, vt terra ipsos truncos excedat, tres aut amplius digitos. Per æstatem si videbitur, irrigabis, & sarculo diligenter excoles.

Pullos aut nouellas quas videbis ex truncorū partibus subactis emergere, nūquam incidas, priusquam tres aut quatuor simul emerisse videris. Quos pullos excideris per hyemem, in terram depones eo pacto, quo prius dictum est. Caueto autem ne truncum ipsum subactum auferas: nam iis quotannis novos tibi furculos suppeditabit.

De ficu ita faciendum erit, quemadmodum etiam de moro. Locum cretosum, & apricum desyderat, pusillum & album, hoc est subuiridem fructum proferentes, quales sunt Marsilianæ nostræ. Reliquæ verò crassiores, & ex purpura nigricantes, stercoreatum & crassum locum desyderant.

CORYLVM, CERASVM, PRVNVM, RHAM-
NVM ET HVIVSMODI FRVTICES VTI
CONSERAS.

Coryletum taleis ita feri debet. Pullos è corylis auellanas insignes producentibus sumito, bene viuidos, neque suis germinibus & ramulis viduatos, nisi proceriores fuerint. Eos in terram deprimito, se-

mipede effossam, in loco soli probe exposito. Post tertium aut quartum annum, si latiores tibi non videantur coryli: infirmiores pullos usque ad terram incidito, ut alii latius crescant qui primæ radici viciniore sunt, atque à primis plantis exeunt.

Cerasetum taleis ita conferendum erit in seminario. nam hoc pacto melius proueniunt cerasi, & fructus nobiliores adferunt. Ab arboribus cerasorum procerioribus & antiquioribus, pulli qui iuxta maiorem truncum enascuntur erunt desumendi, præsertim qui latiores videbuntur, neque prouectiores quàm duorum aut trium annorum: nam tres annos si excesserint, haud ita facile radicem agunt: suis ramis viduandi sunt huiusmodi pulli: quod alioqui iunioribus faciendum non est.

Prunorum seminariū taleis ita fiat, ut fructus nobiliores producant, atque iis arboribus propemodum similes à quibus desumuntur: quod alioqui non accideret, si nucleis essent confitæ. Ex arboribus igitur nondum insitis, sed optimum fructum producentibus: nouellas è trunco, atque adeò ipsius radice natas, easque latiores, neque prouectas, non etiam teneriores præcidito, relictis ramis integris, aut germi-nibus quæ prius prodixerant: deponito in suos sulcos, eo more qui prius dictus est in aliis arboribus.

Rhamni vtriusque speciei, rubi, oxiacanthæ, & id genus cæteri frutices, eo pacto feruntur ac subiguntur, quo diximus in Coryleto fieri debere. Sed quando arbores taleis satæ, nonnunquam propagantur, atque adeò ipsi pulli ex magnis radicibus enascentes: dicendum est de ipsa propagatione, antequam ad insitionem veniamus.

PROPAGATIO ARBORVM IN PASTINO
POSITARVM: VEL ETIAM PVLLO-
RVM EX MAIORIBVS ARBORIBVS
ENATORVM.

Propagationem agricolæ nostrates vocant Prouigner. Ea fit, cū pulli ex arborib⁹ enati, aut etiā taleæ in seminario positæ post vnū aut alterū annū depri-
muntur in terrā, excolūtūque, vti lætius proueniāt. Nam etiā Cato tradit, præter vitem, propagari posse ficum, oleam, punicam, malorum genera omnia, laurum, prunos, myrtos, nuces auellanas & prænestinas, atque adeò platanum.

Fiebat apud antiquos propagatio duplici ratione: ramo ab arbore depresso, in scrobē quatuor pedum quoquò: & post biennium amputato flexu, plārāque translata post trimatum. Alterum genus propagationis luxuriosius: radices in ipsa arbore sollicitando, traiectis per vasa fictilia, vel qualos ramis terrāque circumpactis (inquit Plinius.)

Propagatio autē nostratibus agricolis sic fit. Ablaqueāda est arbor circa hyemē aut brumā, & circūque diligēter effodiēda, vt radices semiopertas cōspicias. Qua parte incuruare voles taleā, aut surculos, ea scrobem in longum producito, atque effodito. Taleam aut surculum, leuiter in scrobem inflectito, vt quantum voles extrā promineat: cauetóque nequid violentius cōfringas. Terrā quam ex scrobe abstuleris, fimo & pingui solo commixtam superiniicito, pedibúsque bene calcato, ne talea exurgat. Plura si fuerint arboris aut taleæ, quàm propagaturus es mēbra, pluresve surculi, eos ita deponito quemadmodū

suprà diximus. summitatésque virgarū ex terra prominentes seorsum educito, facitōque vt quamaltissime fieri poterit exerantur.

Arbores eo pacto propagatæ, ante quadrienniū nō erunt attingēdæ, quousque radicem egerint: palis que fulcire ipsas decet, dum assurgūt, vti validiores fiant, néve ferarum aut alio quouis externo impetu cōfringantur. Exacto quadriēnio, quæ membra propagata videbis esse ad translationem apta, hoc est valida, & plurimum fruticantia: ea posteaquam inutili ramorum sobole nudaueris, in eum quem voles locum transponere licebit.

Siquid furculorum inter deponendū, aut incitruādum confregeris: id ne finito in scrobem permanere, sed confraçtos furculos attollito, præciditōque sub eo loco, in quo confraçtos videris, & in alterum annum crescere finito, donec alia virgula produxerint: arborēque aut taleam diligenter sua scrobe operito. Si verò ex pluribus furculis vnus supersit minime confraçtus, cum propagare licebit solum, aliis non propagatis: sed ita præcisus, vt dictum est, atque ex terra reductis.

Quas inseueris taleas aut arbores, præsertim prunorum, cerasiorum, aut armeniorum, eas vt plurimū propagare est opus, eo more quem tibi præscripsim⁹. Sunt enim quædam arbores insitæ, quæ nisi eo pacto propagentur, nunquam vberem fructum producent, neque in multos annos durabunt, quando succum ex terra multo vberiore desiderant, quàm pro natura taleæ in quam insitæ sint. veluti si dulcia cerasia & crassa super agresti ceraso, & qui acerbos producit fructus inseueris, quando cerasus agrestis nunquam in

multos annos durat, neque familiarem dulci ceraso succum attrahit: ob hoc commodè post vnum aut alterum annum ab insitione propagatur, vt foelicius proueniat, & vberiore ac nobiliorem fructum adferat. Sed ad insitionem veniendum. nam reliquas propagationis species in vineti cultura docebimus.

DE VARIIS INSITIONVM GENERIBVS.

Insitionē nostri vocāt Enteure, Itolorū vulgus Incalmationē: ea fortassis ratione, qua Plinius surculū, calamū appellat, Vne greffe. Inuenta casu magistro (ait idem) cum agricola sedulus, casam sepiis muni- mēto cingēs, quo minus putrescerēt sudes, limē subdidit ex edera: atq; illæ viuaci morfu apprehensæ, suā ex alieno fecere vitam: truncūsq; pro terra apparuit.

Insitionis multiplex ratio, tum apud Græcos, tum etiam apud nos. Quædam enim in cortice, vel sub cortice fit (hoc est inter librum & materiem) vel inter corticem & lignum: eaque insitio, Græcis encen- trismos appellatur: nostri dicunt Enter en escorce.

Alia fit in trunco, hoc est in fissura trunci, vel fis- so trunco: atque hæc insitio, emphyllismos Græcis dicta est: nostri vocant Enter en fente.

Alia fit, cum liber eius arboris quā inserere cupi- mus, scalpro inciditur: & ceu fistula quædā corticea, digitos tres semis longa, extrahitur, relicto ligno nu- do: vt tamen tuberculus, & nescio quid appareat aut extet circa eum locum ex quo nudauimus oculum. alter cortex ab alia arbore de qua fructum cupimus, eximitur, & lōgitudine & forma ac crassitudine pro- pmodū priori exēplo similis, oculo integro relicto: quem super ligno nudo e quo alterius arboris cortex atq; oculus déptus fuerat, situ ac positione respōdere

oportet, quemadmodum postea vberime docebitur. Eaq; insitionis forma ac figura, inoculatio antiquis dicta est, Græcis enophthalmismos: vulgus nostrū vocat Enter en fleuteau, à fistulæ similitudine deducto vocabulo. Antiqua inoculatio fiebat (præsertim in malis & ficis, ait Plinius) futoriæ simili fistula: aperiendo in arbore oculum, cortice exciso, semēque includendo, eadem fistula sublatum ex alia.

Alia est inferendi formula, ab antiquis & nostris quoq; agricolis celebrata: quæ & ipsa ex inoculatione nata videri potest: cortice enim tantū nititur. sitq; cū ex nitidissima corticis parte eius arboris quā inserere volum⁹, quāq; parte præcipua cernitur hilaritas, scutulam corticeā eximimus, lignū tamē nō offendētes (quāquā sunt qui corticē tātū in scutulæ formā aperiāt, nō eximāt, vt postea explicabimus) imprimiturque in eū locū, ex alia arbore cortex par, cū sui germinis mamma: sic cōpage dēfata, vt cicatrici locus nō sit, & statim vnitas fiat, nō humorē, nō afflatū recipiēs. Atq; hic inferēdi modus, Latinis emplastratio dicitur: quoniam id ipsum quod inferimus, veluti emplastrū quoddā est, nō solū ipsa forma, sed etiam positionis ratione: ob id etiam vulgus nostrum vocauit Enter en fente, quòd exemptra (vt ait Plinius) scutula fiat, vel (si voles) imposta scutula.

Præter has, sunt quædam aliæ insitionis species, partim antiquæ, partim ab vsu nostro remotæ. Quæadmodum ea fortassis fuerit, quæ fiebat terebra Gallica, atque in plaga quæ ex terebra facta fuerat, demissis surculis leuiter adrasis. Huius insitionis meminit Columella: eamque ad vites præcipuè pertinere ait. Nobis omnino recessit ab vsu.

I.ii.

Alia est insitio nouæ, quam quidam se aiūt expertos tuisse in persico, vt poma sine ossibus nascerentur: eamque se docuisse Hispanum quendam refert Palladius: fierique ait salicis ramo accepto, & per medium terebrato, atque in medio collocata persici plāta: quemadmodum vberime docet idem author in Februario.

Insitionem quæ fit semine, naturam docuisse ait Plinius: semine raptim auium fame deuorato, solidoque, & alui tepore madido, cum fœcundo fimi medicamine, abiecto in mollibus arborum lēcticis, & ventis sæpe trās lato in aliquas corticum rimas. Vnde vidimus (inquit) cerasum in salice, platanum in lauro, laurum in ceraso, & baccas simul discolorēs. Non opinor ipsū per semina aliud intelligere quàm ramulos arborum, qui veluti surculi, ex arboribus, post hyemē, à famelicis auibus dempti cum suis gēmis, & in rimas aliarum arborum decidentes, fortuna interdum prouenerūt. nam de acinis id ipsum intelligi non potest.

Insitio quædā est apud nos fieri solita in syluaticis arbutis, dū adhuc in seminario sunt, antequā transferantur in plātarium: vel super ramis arborū, paulo minus, aut magis digito crassus. Ea insitio fit diducto arboris trunco, & per mediū fissō, atque exempto eo quod interpretet, vt duo latera, veluti duo cornua appareāt, in id cauum surculū inferimus. appellaturq; huiusmodi insitio, vulgo, Enter en pied de cheure.

Infoliationem quam vocant quidam, dicuntque foliis insitis fieri, nūquam me legisse apud authores meminisse. n. que fieri posse ex ratione duxi: nunquam enim quid tale expertus sum. At sit ita quemadmodū

autumāt: nō tamē ea insitio, dicitur Græcorū emphyllimos: nā (vt iam diximus) potius ingermationē significat, vt insitionē quæ fit in trunco. Imò verò, miratur Plinius, Trogū credidisse, folia palmarum apud Babylonios feri, atq; ita arborē prouenire. Verum hæc de insitionū differētiis hætenus. Dicendū est, quo pacto tres insitionū species nobiliores fieri debeant, quotidieque fiant à nostræ tempestatis agricolis peritioribus: nam antiquorum de hac re sententias nihil moramur: quas nullo negotio condiscant, quibus boni authores sunt in promptu. Vobis autē abunde satisfactum existimabimus, si nostram inferendi rationem breuibus perstrinxerimus.

INSITIONES VARIAE QVO TEMPORE
ANNI FACIENDAE: EX ANTIQVO-
RVM, NOSTRORVMQVE AGRICOLA-
RVM SENTENTIA.

Primum omnium, opus est eum qui arbores inferere velit, consyderare cæli ac tempestatis clementiam: vel tum maxime, cum in cortice vel trunco inferere opus erit. nam reliqua inferendi genera, haud vsque adeò diligentem obseruationem expostulant: modo ne Octobri & Nouembri mense inoculationē aut emplastrationem moliare, surculósque reliquarū insitionum per hyemem præcidas.

Per imbres, insitionē quæ in trunco fit aggredi potes: & vsq; ad æquinoctiū autumnī producere. Sunt qui optimam in trunco prædicēt insitionē fieri, post Canis ortū: rursumq; astate, post restinctos Caniculæ feruores, austro maxime spirāte. In cortice, periculossimū fuerit per imbres inferere. Probe inferimus
l.iii.

in cortice, ab æquinoctio Autumni vsque ad brumã, & post Fauonii flatus, qui septima Februarii die spirare incipiunt, vsque ad solstitium. Omnino surculi Aquilonio flatu ruente nõ sunt inferendi. Cato præcipit inferi pyra & mala per ver, & post solstitium, diebus quinquaginta post vindemias. Oleas autem, & ficus, per ver, tantum Luna sitiente, hoc est sicca: præterea post meridiem, ac sine vëto Austro. Vulgus nostrum ante crescentem Lunam optimam insitionem fieri ait. Columella, omnes arbores, simulatque gemmas agere cœperint, Luna crescẽte inferi iubet: oliuam autẽ circa æquinoctium vernum vsque ad Idus Aprilis. Sunt præterea quidẽ anni multo magis præcipientes aliis, quod ad frigora & pluuias attinet, præsertim in nostra regione: cuius rei certius cognoscendæ ratio, ad astrologos maxime pertinet. Locis igitur frigidis serius, calidis maturius inferatur. Quapropter ab iis exquirendus est ortus Vergiliarum, Etesiarum occasus; item Arcturi, Orionis, & huiusmodi signorum ratio. Nam secundum Arcturi tempestatem, commode inferere potes in truncum & corticem: tum enim maxime arbores præcoces & celeres, promptæ sunt ad calamum suscipiẽdum: quod fieri solet circa Natalem Domini: eò tardius vel celerius, quò tempestas atque aeris salubritas, maturior aut commodior est. Ex re tua fuerit si quidem à primis Februarii Calendis incipias: neque amplius producas insitionis tempus quàm ad extremas Aprilis Calendas. Denique tum demum à colligendis surculis & inferendis eo more arboribus, abstinendum erit, cum germinare eas videbis: si præsertim cerasi,

pruni, mespili, amygdalæ, persicæ, & huiusmodi præcoces arbores fuerint. Omnium tardissima prunus: non enim ad germen producendum est celeris. In summa, præcoces arbores, præcocibus surculis sunt inferendæ, præcoci etiam tempestate, hoc est declinante hyeme, & ante brumam.

QVIBVS INSTRUMENTIS INSITOREM
MVNITVM ESSE OPORTEAT.

Instrumenta ad insitionem apparentur hoc pacto. Priusquam conseras (non enim imparatum esse insitorem oportet, sed promptum & expeditum) cistulam habeas, surculis aut calamis quos inferere voles, refertam. In eadem cistula, paleatam aut glareosam terram, & viscosam (qualis est figlina) gerito: neque desit muscus, vimen & vlmorum aut salicum cortex copiosus, ad intorquendas insitiones aptus. Serrulam in promptu habeto, ad arborum truncos præscindendos. Lupos vocat Palladius, ferrulas manubriatas minores, maiorésque ad mensuram cubiti, quibus facile est, quod per terrâ fieri non potest ressecando truncus arboris, aut vitis interferi. Cultrum maiorem ad findendum truncum: minorem & acutissimum, acieique admodum delicatæ, ad surculos excidendos, eosque præparandos quemadmodum decet. Eius loco, falcem à tergo acutam atque lunatâ, aut scalpellum gerere poteris. Cultellos curuos minores addit Palladius, per quos (inquit) nouellis arboribus, surculi aridi, aut extantes facilius amputantur.

I.iii.

cuneū osseum aut buxum, vnum atque alterum, ad fissuras cōtinēdas. carā ad summitatē furculorū recēter cōfectā obthurādā: ne vel pluuiis aut frigidiore aere corrūpatur: aut vt humor sursum elatus ad germina se conferre cogatur. Omnino nihil eorum tibi deesse oportet quæ ad insitionē pertinent: nam tū nō erit aliquid requirendum, cum opus aggressus fueris.

SURCVLI, AVT CALAMI QVANDO ET VNDE LEGENDI.

Ab humeris arborū orientē æstiuum spectantibus petendi furculi, ex antiquorū sentētia: & ex feracibus arboribus, & è germine nouello: nisi vetustæ arbori inserantur: hi enim robustiores esse debent. præterea prægnantes eligendi, hoc est germinatione turgentēs, & qui pârere illo sperauerint anno. Ex qua arbo-
re inferere voles (ait Columella) & furculos ad insitionem sumpturus es, videto vt sit tenera, & ferax, nodisq̃ue crebris: & cū primum germina tumbūt, de ramulis anniculis, qui solis ortum spectabunt, & integri erunt, eos legito. Crassitudine minimi digiti furculi sint, lati bisulci. Atque hæc sunt antiquorū præcepta de furculorum electiōe.

Nostri vero agricolæ sic autumāt. Arbores ex quib⁹ furculos desumpturus es, videto fructifera vt sint: & fructus nobiles atque insignes tū magnitudine, tum etiam succi bonitate producāt: animaduertito etiam, vt locus in quem arbores inferere voles, eos fructus facile, nullōque negotio producat, quos ex insitione expostulaueris. est enim quoddam solum nucleis inimicum, aliud acinis, aliud baccis.

Calamos circa brumam, aut Natalē Domini præ-

cidito: non autem maturius: tum enim arbores humeris benigni fecundæ sunt. At si maturius id fieri necesse sit, aut quia ex vna regione in aliam transferre voles, aut alia quauis ratione, saltem Octobrem expectes, dum folia ex arboribus deciderint.

Bimos esse calamos oportet, ex summo aut cacumine maiorum arboris brachiorum desumptos, versus eam arboris partem, quæ ad solem orientem inclinata sit. Tenuiores non sint digito minimo, aliquidque semper habeant ligni veteris, hoc est anno superiore producti, cum eo quod postremo natum est. Ante omnia gemmis onustos calamos esse cōueniet, gemmâtesque nitere: nihil vsquam in eis vlcerosum, aut retorridum. Nam qui calami gemmas habent raras, non frequētes, lignum item aridum, ii nunquam ad insitionem apti sunt: neque multum producunt fructum. Cauendum etiam est ne germina circa interiorem arborem succrescentia, & ex ramis maioribus exeuntia, aut ex trunco redundantia accipias: néve furculi sint ex arbore desumpti quæ multis annis cōsenuerit.

Iuniores adhuc si fuerint arbores, ex quibus furculos colligere desyderabis, neque dum sextum annum exceßerint, ex summis arboris brachiis sūmóque maiorum brachiorū cacumine nō erunt calami præcidiendi, sed ex aliquo ramo quod iudicabis esse non amplius quàm duorum annorū, quémque existimaues ad oculum ligno luxuriare.

Surculos exēctos si adseruare voles, præsertim eos quos in cortice inserere cupies (nam huiusmodi surculos nondū gemmâtes colligere poteris circa Octobrem, sed quorum multam spem conceperis) facito

vt in terram demergas, in scrobem semipede altam,
vt nihil ipsarum foris appareat . Locum in quo de-
merferis signato, vt cum infitionis tempus fuerit, in-
de accipias. Ne iuxta murum demergito, propter fo-
ricum periculum.

SURCVLI VTI EXCIDENDI.

Nihil attinet iterum hîc recensere, furculum etiâ
calamum appellari Plinio, vnde (quemadmodû iam
dictû est) incalmatione Itali dixerunt. Nostrû vul-
gus, furculû vocat Greffe, vel fortassis ab incidendo,
vel quod graphio incidatur, vel ob nescio quid simi-
le: nã de huiusmodi cõiecturis quæ ex vocabulorum
impositione nascuntur, minime sum sollicitus.

Surculorum incisio quo pacto fieri debeat (nam in
eo maxima adhibenda est diligentia) antiqui nõ do-
cuerunt: nos verò ex recentiorum sententia sic expli-
cabimus. Atque in primis id cõsiderandû est quod
paulo ante explicabamus: nempe quo ex loco calamos
desumas, quæve ex arbore, & cæli aspectu. Itaque post
hæc omnia, tandem eo loco conscindendus est fur-
culus in quo viuidos, & bonos, ac gemmantes ocel-
los conspicias: lignoque paulisper in summitate con-
fracto, viride quid subesse cernes, quod arborem
succum plenam esse denotet. Cæterum tutissimû fuerit,
eo loci furculû proscindere, in quo ligni veteris, hoc
est anno superiore aut præcedente nati quidpiã ap-
parebit: gemmâsque alterius anni conspicias, vt ca-
lamus præcisus duorum annorum lignum, oculôs-
que præ se ferat. Id verò facile cognosces ex cortice,
nodis que in ligno ab ipsa natura factis, secundum
singulorum annorum vbertatem. Nam cortex anni

superioris, semper nigrior ac rugosior apparet eo qui nuper natus est. Sunt tamen qui ad id præceptum haud magnopere attendant animum, vniûsque tantum anni ligno contēti sint in furculo. Fit enim interdum, vt vetus lignum haudquaquam reperiatur, vel tum maxime, cum ex ipso trunco furculus quē proscindis, postremo anno productus est. Sunt etiam qui ex vno eodēque furculo proscisso, plures furculos faciant, quorum singulos, non potes dicere vtroque ligno esse præditos. Tantum hoc curant, vt gemmis referti ac præditi sint: atque huiusmodi furculos æque germinare ac concipere aiunt, ac si etiam lignū vetus haberent. plerūque enim accidit vt gemmæ veteri ligno proximæ, tenuiores, minus turgidæ minūscule tumentes sint: quapropter haud vsque adeo feraces existimantur. Omnino veteres ex anniculis ramis furculos capiebant, qui Solis ortum spectarent, atque essent integri. nostra ætas probat furculos qui vetus & nouum lignum habeant, modo vetus inueniri, atque probari possit.

Surculos dum proscindis, facito vt rectē in circum id facias, non multoties iterata sectione: neque sursum ac deorsū ducta, quasi ferrula vtereris. opus est enim, cultrum (aut scalprum si maius appellare) acutissimæ esse aciei, & quæ delicatissima sit, atque optime ad cotem prius præparata fuerit. cuspide magis agendum est: in primisque cauendum, ne liber interior aut lædatur, aut confringatur, aut aliquo pacto corrumpatur, sitque in furculo proscisso, omnino integer ob eam causam quæ mox in præparatione docebitur.

**FURCVLOS PRAECISOS ITA ADSE-
RVATO, ET AD INSITIONEM PRAE-
PARATO, ATQVE EXACVITO.**

Quos voles furculos præcisos adseruare, vel qualis fictilibus reconditos aliò transferre, in aliàmque regionem mittere: eos sic adseruato quemadmodum pauloante docebamur: faciòque vt in terram còdas, ac sepelias: locúmque in quo sepulti fuerint, virgula designes, ne iuxta murum id fiat, propter hortèsiū animalium periculum. At si ex longinquo tibi missi fuerint furculi, eos vbi receperis, caue ne statim incidas aut inferas prius, quàm vnum aut alterum diē in aquam demeritos quiescere siueris: id enim succū reuocat, & vires quodammodo consopitas excitare videtur. Dicendum est, quo pacto præparandus ad insitionem calamus.

Ab vtraque parte, furculus in imo leuiter, & ramē vnita atque æquali forma præparāndus est eodē scalpro, quo vsus eras in proscindēdo ab arbore calamo. Sunt qui huiusmodi incisionē quadratā, & planā faciant in insitione quæ fit in ligno & cortice. alii in triangulum cōformata magis probant, atque ab imo mucronatā faciūt: neque æqualiter ab vtroque latere ductā, sed ab ea parte qua cortex foris cū gemma relinquendus est in furculi positione, spissiore relinquant, minúsque eo loci adimūt materie, quàm qua parte ad interiorē trunci medullam ingreditur furculus. itaque cuneoli formam efficit furculi extremitas præparata: & veluti quidam cuneus inseritur in ipso trunco, libro tamen haudquāquam execto, ab ea parte qua gemma foris eminet: sed integro reli-

cto, vt ad alium trunci librum æqualiter respōdeat.

In cortice tantum si voles inferere, furculus non est in triangulum efformandus, sed planus efficiendus ab imo, scissuræque ad imum etiā maior semper fiat. hoc fiet si plus ab imo materie adimas: veluti si latum cuneum proscinderes atque apparares.

Non est exacte apparādus furculus, donec truncū æquaaueris, atque in eo fissuram feceris, cuneosque intus deposueris. Eo facto, videbis quā sit profunda rima, imāque furculi partem longiorem relictā decurtabis ad eam quam voles altitudinem, & quā- tum licebit, vt nihil incisionis supergredi aut supereminere videatur. Sūmum exinde calamum detrūcabis, si voles: nam à summo non expetis germen, sed ab oculis relictis. Dicendum est quo pacto præparandus arboris truncus ad incisionē: deinde verò insitiones omnes vti fieri debeant explicabimus.

ARBOREM QVO PACTO DETRVNCA-
RE OPORTEAT ET AD INSITIONEM
PRAEPARARE.

Arbores quas inferere voles, summa diligentia præparandæ sunt ad calamos suscipiendos: dandæque est opera, vt ferrulam habeas tenuem (nam crassiores ferræ corticem vitiāt) bene exacuatam, nullis dentibus præfractam, sed tamē validam, & quæ aduersus ligni viridis contumaciam probe resistat. Tū etiam altera manu continenda, atque arctanda erit arbor quam secabis, præsertim si iunior & non vsque adeo crassa fuerit: altera manu ferrula ducenda, leuiter tamen atque æqualiter, neque cum tanto impetu vt arborem vsque ad radices identidem contre-

miscere facias: nam eo pacto truncus nonnunquam à suo solo dimouetur, & radices ipsa agitatione offenduntur. Sinistra igitur manus hoc molietur ut firmum contineas truncum, ne vacillet in confectione. Post confectionem, ramentis plagam detergito: deinde cultro quod nihil tetri odoris habeat, ipsam exaquo, ramentisque rursus detergito, nequid vitii ex ferro contrahat, quo possit arboris humor corrumpi. Atque ea demum est incidendi ac præparandi ad infitionem trunci vniuersa ratio.

Quod autem superest: id in primis obseruandum, ut quo tenuior ac minus crassa sit arbor quam inferre voles, eo truncum inferius confices, & proxime ad terram. Itaque si digiti crassitudinem non excedat arbuscula, facito ne amplius sesquipede truncus extet è terra: reliquum in obliquum confices, non secundum trunci rectitudinē in circulum, quemadmodum crassiores arbores solent. Id autem faciendum, quo vnum tantum surculum in truncum immittere possis. Huiusmodi confectio in arboribus minutis cultro crassiore bonæ aciei fieri poterit: nam ferra nihil opus est, dum in transversum aut obliquum paruulæ arbores inciduntur.

Arborem paulo crassiorē utroque pollice, in rotundum incidito, etiā ferrula si voles, eo pacto quē prius explicauimus: atque ea parte quæ maxime nitida, & sine cicatrice est. hoc vnum caueto, ne librū offendas. Truncus non excedat vnius pedis altitudinē è terra: tantumque duos surculos in huiusmodi arbore ponito.

Arbor si brachii crassitudinis fuerit, in rotundum vel orbem, secundum trunci rectitudinē abradi debet, ad duos aut tres ad summum pedes è terra. In ea tres surculos inferere poteris: duos in ligno & fissura,

tertium in ligno & cortice, circa maius quod extabit in arbore præcisa spatium.

Si coxæ crassitudinem, vel amplius excedat truncus arboris quam inferere cupies, relinquenda illi quatuor aut quinque pedum altitudo è terra. neque in eo amplius quàm quatuor furculi in crucem inferendi: quorū (si voles) duo in trunco vel ligno vt vocant, duo in ligno & cortice ponantur, veluti mox explicabimus. Tutius tamē fuerit, in ligno & cortice omnes furculos ponere tum tēporis maxime, cū arborē iudicabis succū ex humo suscipere atq; attrahere. Cæterū ne lignū huiusmodi arborū, nimis arcte cōstringat ac cōprimat furculos, in ipsa fissura cuneolū è ligno viridi factū relinquant impactū, ad continendam ligni contumaciam.

Crassissimæ arbores & quæ mēsuras superi⁹ explicatas excedūt, nō quidē in trūco, sed in maioribus brachiis, aut ramis inferi gaudent, quēadmodū in agro Carnutino, Aureliano, & Brixienfi passim videmus, etiā apud Neustros sapissime, quorū præcipuus vict⁹ est pomiferarū arborū: è quibus & cibū & potū queritant. Itaque veterē malū sic reuiuiscere, aut reiuuescere credunt. Agrestia quoq; & immitia mala maiorū arborū, ex insitione mitia dulciāque, adde etiā crassiora, atque ampliora & elegantiora fieri existimāt, ob insitionē brachiorū. At siquādo brachia humore destituta viderint, & veluti propter seniū arida, minúsque viuacia: præsecta fere vsque ad truncū, nō inserūt, sed ita post sectionē relinquūt, vsque ad quadrienniū, donec germina validiora produxerint. Ex his germinibus imbecilla magisq; inualida consueant atque eruncant post quadriennium. Super aliis

viuidioribus furculos ponunt. dùmque furculi etiam tenuiora germina producant, virgultis & vimineis qualiculis circummuniant, propter ventorum impetum. Neque verò solèt omnia vnius arboris brachia inferere, sed quadam non insita relinquere, vt vnius & alterius fructus benignitatem experiantur. Huiusmodi arbores in fissura, atque adeò in cortice inlere malunt, quàm per emplastrationem, nisi cortex admodum tenuis sit, & delicatus: qualis est pomorũ initium, & similium arborum.

IN CORTICE QVO MODO INSERERE
DEBEAS.

Diximus quæ ante insitionem facienda, tum in furculorum collectione ac præparatione, tum etiam in arborum inferendarum confectione: dicendum est nunc singulatim de quolibet insitionis genere. Ac primum de insitione quæ fit inter corticẽ & lignũ: qui mos antiquis (maxime Catonis, & Varronis tẽpore) fuit præcipue receptus. Optima omnium insitio, inter librum & matricẽ existimatur. Nam si crassior truncus inferatur, inter corticem & lignum inferi melius est, ait Plinius. Fit ea insitio tunc temporis maxime, cum arbores gemmare incipiunt, & humorem ex terra iam assumere atque haurire: quod potissimũ fieri solet apud nos, à Calendis Februarii ad Apriles, ac præsertim in iis arboribus, quas per medium vel in crucem, aut alio pacto recte findere difficillimum esset: quæque quatuor aut eò amplius furculos admittere possunt ob crassitudinem & vigorem: quos nimirum lōgo antea tempore collectos esse oportet, atq; ita adseruatos vt docuimus in fur-

culorum incisione. nisi fortassis serotinas arbores per id tempus reperiās, è quibus furculos adhuc desumere possis qui nondum germinauerint: quemadmodum ex pomo quam curtispendulum vocamus, & similibus.

Itaque ferrula diligenter secandus est huiusmodi arboris truncus, quem in cortice inferere voles, paulò altius, propter crassitudinem, ita vt quinque aut amplius pedes è terra extet. Cum deinde truncum recideris, acuto ferramento plagam leuato: deinde cuneum buxum, vel osseum inter corticem & materiem, ne minus digitos tres, leuiter demittito: cauetoque ne ladas aut rumpas corticem. postea (inquit Columella) furculos quos inferere voles, falce acuta ab vna parte eradito, tam altè, quàm cuneum demissisti: sed ita tamen, ne medullam, néve alterius partis corticem ladas. Spei enim maxime fauet medulla. Itaque calami exacutio, medullam nudare non debet. Nostri non vsqueadeo altè cuneum demittunt: validius enim demissi furculi, tardius ferunt, quam etiam fortius durant. præterea cultello retuso, aut etiam acuto interdum id moliuntur. quod certe minus probauerim, propter periculum. præstare autem arbitror, delicato cuneolo id efficere. Sunt qui manubrium osseum vel eburneum cultelli quo scriptorias pennas temperamus, ita compositum habeant in imo, vt ceu cuneus quidam, facile & innoxie diuidere possit corticem à ligno: atque ita cultri cuspide & acie vtuntur in legēdis furculis: manubrium autem, ceu quidam cuneus, præsto est, dum corticem à suo ligno separant. Quod aliquando plurimum probaui in Egidio Varleio socero, artis insitoriae præter cæte-

K.i.

ros quos vnquā me nouisse memini, admodum perito. Quidam vestigio fissuræ, falce, vel scalpello in truncis tacto, falice præligant marginem ipsum, postea cuneos figunt, continente vinculo libertatē dehiscendi. Cæterum, furculum in cuspidem sensim exacuunt nostri, ex æquo vtrinque incidentes, relinquuntque corticē à lateribus integrum, ab imo paulatim eximunt.

Trunco post sectionem diligenter exæquato, vt nihil ramenti supersit, æqualisque sit vndecunque cortex, atque omni ex parte integer, tum cuneum demittes: furculos, eo more qui dictus est, apparatus. Vbi furculos paratos habueris (ait antiquus agricola) cuneum vellito: statimque furculos leuiter demittito in ea foramina, quæ cuneo adactō inter corticem & materiā facta sunt. Ea autē fine qua adrasceris, furculos demittito, ita vt sex digitis de arbore extent. In vna autem arbore, duos aut tres ramulos figito, aut etiam plures, si velis: modo ne minus quaternum digitorum intersit spatium. Pro arboris magnitudine, & corticis bonitate hæc facito. Plures autem furculi in eodem trunco ponuntur, vt vno, aut etiam duobus pereuntibus, alii succurrant. Nā in eadem arbore multi furculi positi, rarò omnes germinant. Calamus ad corticem vsque suum deprimatur, vtraque manu (ait Plinius) ne laxetur dum deprimatur: ne cortex replicetur in rugas. Ideoque lachrymantes calamos inferi non oportet, quemadmodum neque etiam aridos: nam illo modo labat humore nimio cortex: hoc, vitali defectu non humescit, neque concorporatur.

POST INSITIONEM TRUNCVM VTI
COMMVNIAS.

Cum omnes furculos quos arbor patietur, inter corticē & truncum demiseris, tum libro vlmi vel vimine arborem astringito, ait Columella: postea paleato luto bene subactō oblinito totā plagam, & spaciū quod est inter furculos: vsque eō vt duobus digitis insita extent. Supra lutū, muscū imponito, & ita alligato, ne pluuia dilabatur. Cato, argillæ, vel cretæ, arenam fimūque bubulū admisceri vult: atque ita vsque ad lentorem subigi iubet, interponi & circūlini. Cespitem præterea ab imbre frigoribusque insitum protegendum esse censet, ac mollibus bifidorū viminum fascibus. Lingua quoque bubula insitum insuper obtegi præcipit: atque ita illigari opertum stramentis.

Nostri agricolis sic placet recenter insitas arbores cōmunire. Figlinam lana minutim conscissa permiscet, ac cōcutiūt, aut fimo bubulo vel equino cōferciunt: fissuras & rimas quas inter inserēdū ex cinis factas vident (præsertim si in ligno inseuerint) cortice viridi diligenter operiūt: totā plagam & spatium quod est inter furculos figlina circūlinunt, ad duorum digitorum spissitudinem: faciūtque solida vt hæreat trunco: musco diligentissime ipsam terram operiunt, deinde vero loris linteis, paulò latioribus, vel cortice salicis in latiora vincula conciso, insitam arborem colligant in crucem, vt ipsa numerosa ligamenta, totam plagam superius oppleant, nihilque foris appareat, præter muscum intercurrentem. Vincula ad arboris latera vndique circūcurrentia, vi-

K. ii.

mine quamoptime constringunt circa ipsam arborē, atque arctissime: interim cauentes ne peruertantur in fissuris impressi furculi, aut suis locis dimouantur, aut vacillent torti salicū cortices (vulgus vocat La torqueure.) néve furculos offendant aut peruertant, dum hac atque illac ad ipsos confirmandos intercurrunt: nō enim vacat maxima dexteritate atque ingenio, ipsos salicum cortices ita secundum furculorū spatia ducere, vt nihil offendatur, aut complicetur, aut loco moueatur.

Post insitionem vndique communitā, & aduersus aeris tempestatem atque imbres tutiorem factam: etiam attendendum est ad exteriora pericula, nempe quæ tum à quadrupedum incurſu (si quidem insitæ arbores pusillæ fuerint) tum etiam ab auium impetu furculos defendant. Itaque facta si fuerit insitio ante hyemem, stramētis alliganda est, propter niues & frigora: viminibus item ac frondibus confectis circumſepiēda, & altioribus spinis vimine colligatis circummuniēda, ad prohibendas aues quæ gemmas enecent, néve ventorum impetu deturbētur calami. Quin si pusilla fuerit arbor insita, neque amplius quam sesquipede è terra extet: etiam fasciculis spinarum superiectis (ita tamen ne offendantur oculi, à quibus germina expectamus) communiri debet, aduersus ferarum in agris incurſum, aut pecoris in priuatis fundis impetus. Altiores paulò si fuerint arbores pusillæ insitæ, palis fulciri debent, aduersus omnem ventorum noxam. Atque ea demum est communiēdarum omniū insitionū breuis ratio. Nunc ad alias insitiones veniamus.

PVSILLAS ARBORES, AVT MAIORVM
ARBORVM SUPERIORES RAMOS IN LI
GNO VEL TRVNCO QVO MODO INSERAS

Plantam nouellam crassitudine digiti, si quando cupias inferere, statim ab initio atque adeò in ipso seminario antequam alio trāsferas: id verò facile poteris eo modo qui sequitur: nam apud antiquissimos nullam huius insitionis rationē inuenio. Vulgus autem nostrum hanc insitionem vocat Enter a pied de cheure, quòd diffisso veluti in caprinum pedē trunco, in ipsa fissura surculum inseramus.

Accidit igitur interdum, atque id sapissime, vt arboris truncus æqualē habeat cum surculo crassitudinem: id verò si cōtigerit, tibi que necesse videatur inferere, sic facito. Arbusculam cultello acutissimo, nō quidem secundum rotundum, sed aliquantulum in obliquū, hoc est deorsum versus proscindito ac detruncato: fissuram haud ita oblongam, sed rectam tamen, & nullo pacto vitiatam aut corruptam facito: plagam leuato, & mediam cuneo findito. In fissuram surculum inserito, atque aptato, ita præparatū atque exacuatum, vt vtraque parte adrasum appareat, relicto tātum à lateribus integro cortice, quē cū arbusculæ in quā insiturus es libro facies vt correspo deat. cuneū eximito, diligentēque insitā arborē ligina & musco cōmunito, atq; ita deligato quēadmodū supra dictū est, paloque fulcito cōtra omnes iniurias. Sunt qui detruncatā nouellā veluti in duas alas findāt, in caprinū pedē: ita enim appelāt huiusmodi insitionē. atq; id tamē eximunt quod crassioris ligni intermediū est inter alas: postea fissurā faciūt, atque

K.iii.

in dehiscentem rimam furculum applicant: vt ea insitio ceu cuiusdam ꝥ Græcæ literæ figuram referat. Spatium inter alas figlina aut luto cōmuniunt, musco operiunt, deligant, quo pacto superiori sermone explicatum fuit.

In cacuminibus arborū similis quædā insitio fieri potest, etsi nonnulli authores id posse fieri negent: fit autem in arboribus quarum brachia, vel propter humoris inopiam, vel propter luxuriantem redundantiam exēcta fuerint: à quorum truncis, germina triū aut quatuor annorum producta, & in circulum incisa ac fissa, calamum recipere possunt, si modo ita immittatur quemadmodum dictum est. Eo pacto oleā in ficū inferit Columella, fierique sic posse arbitror in omnibus reliquis arboribus: vt etiam arborē, multos ac varios fructus secundum anni tempora gerentem eo pacto saram aliquando viderim Patauī, in horto nobilis cuiusdam Gabrielis. Nihilque vetat quominus etiā quotidie istud idem videre apud nos ac moliri possimus: quanquam nonnullis in locis aeris benignitas atque clementia refragari videatur.

PROVECTIORES AC PROCERAS ARBORES, IN FISSURA, LIGNO ET CORTICE QVO MODO INSERAS.

Inter insitionem in fissura, & insitionem quæ fit in ligno ac cortice, nullum discrimen est. Atque id inferendi genus, tam ad pusillas quàm ad provectiores arbores pertinet: pusillæ autem, non tantam diligentiam expostulant, quàm quæ maiores sunt arbores, quemadmodū pauloante docebamus. possumusque in crassioribus huiusmodi arboribus, vtranque

insitionem experiri: hoc est, & eam quæ inter librum & materiam fit, & eam quæ in cortice & ligno: quod postremum genus, antiquiores agricolæ vix experti sunt. Timebant enim truncum findere: postea verò vt mortalitati furculorum, atque adeo arborum succurreretur, posterior ætas vni trunco vel senos furculos adiecit (vt vno saltem emortuo, alii superstites essent) trūco per media fisso, cuneoque tenui fissuram custodiēte: donec cuspidatim decusus descendat in rimam calamus, inquit Plinius. Quapropter huiusmodi insitionis genus, vel in rimam aut in fissuram fieri dicere vulgo placuit. Quod non solū arboribus, quarum truncus crassitudinē brachii aut coxæ æquare videtur, peculiare est, sed etiā longè crassioribus: quarum insitio in brachiis aut humeris, non autem in trunco maiore fieri debet: veluti pyri syluaticæ, mali prouectæ, & aliarum huiusmodi arborum. Nam quæ insitio fit in cacumine maiorum ramorum, ea sic administratur vti iam in pusillis arboribus dictum est.

Multa in hoc inferendi more obseruāda: primū, vt arbor quam insiturus es, plurimo succo atque humore sit referta: quod plerunque accidit Ianuario & Februario mensibus, vsque ad Martium. deinde verò ne gemmantem arborem inferas: tum enim succi bona pars in altū perducta est. præterea, ne per mediam medullam, arborem findas: sed paululum ad latus medullæ deflectas. Insuper autem, vt serotinam arborem pari furculo inferas, & pro temporis ratione atque opportunitate id efficere ac moliri studeas. Deniq; ne furculus sit eo die collectus quo voles inferere: nè statim erutus inferatur. Oportet enim calamos, decem aut plusculis antè diebus quàm infera-

K.iiii.

tur, legere : ne si feruens adhuc turgensque furculus, in capacem rimam immittatur, necessum sit quippiam eius emarcescere, antequam in vnum coalescat corpus: fungosam laxitatem intercipiens lignum, & hospitem furculum intercedere : in cuius rimas hiantes subiens aer, prorsus in vnitatem coire non paritur, inquit Ruellius . Quod si dies aliquot prius vase claudatur furculi, aut eo more qui superius dictus est, adferuentur in hortis , facesset omnis iniuriae suspicio, neque vinculorum laxans mollities infestabit, neque inspirans aer officiet, sed breui tempore comprehendent. Postremo verò ad id attendendum est, ne quam arborem paucis antea diebus ex seminario in plantarium transtuleris, eam protinus inferas. Oportet enim arbores quas insiturus es, peregrino solo iam pridem assuetas esse antequam inferantur, radicesque alte proiecisse in suo plantario. Quod si benignum solū haud noctæ fuerint, seque ipsas agrè nutriāt, vix etiā furculis vires dabunt : cum id in primis operam demus, vt humoris copia furculi germinent, eaque vberime proueniant. Sed insitionis in cortice & ligno faciendæ ratio nunc explicanda est, ex nostrorum agriculturalium consuetudine.

Antequam arborem detrunces, adimenda sunt virgulta ex ipso pedis trunco enata, eaque ita eruncanda, vt nihil vestigii supersit. Quin si in plures truncos pluraque brachia maiora, arbor assurrexit, duo ad summum relinquenda quæ (si videbitur) inferas. Truncum exinde præpares, & furculos quos vel vase fictili, vel terra opertos in horto adseruabas, eximito: atque exacuare incipito, non tamen omnino, quoadusque fissuræ capacitatem videris, qualis esse poterit: la-

chrymantes enim furculos inferere non oportet, neque etiam aridos. Itaque longiorem incisionem ac spissum calamū relinquito, non adempto tamen cortice à lateribus. ad extremum autem, ita præparandi erunt furculi, veluti suo loco dictum est. Truncum arboris vel brachiorum dispositum & præparatum, ad insitionem findito. Ramēta ligni ex serrula facta inter decurtandum, ipsi plagæ inspergito, ne ferrum ligno noceat. Cultro maiusculo aut runcula delicatissimæ aciei, non quidem per medium, sed aliquantulum in latus ducta linea, truncum leuiter & tamen æqualiter findito. caueo, ne nimium alte aut profunde fissuram imprimas, vt corticem à ligno sua sponte secerni videas: id enim si accideret, esset iterum ferrum proscindendus truncus. Super rectam lineā, transversam aliam facito, etiam ad latus decliuem, neque per medium truncum errantem, ne medullam arboris offendas. In fissuras factas cuneos buxeos immitto, vt quā profunda sit rima facile coniicias: furculūque optime præpares: præparatum ita inferas, vt gemma extra arborem aut extra plagam vel deligaturam (si voles) promineat: non enim furculorum oculi ad internam arborem debent esse conuersi. facito præterea vt cortex cortici respōdeat, materies materiei: paululum tamē excedat atque promineat trunci cortex, ne sit furculi incisio gracilior quā pro fissura, néve etiam crassior, sed ita multoties composita atque emendata, vt eleganter in rimula stare possit. Medullam medullæ optime cunitam esse oportet: alioqui non fieret optimū coniugium. Rectos vbi videris vndecunque calamos, tum cuneis exemptis, cōsiderato quo pacto tandē se habere poterūt. Denique

si voles etiam inter corticem & materiem, duos alios furculos addere nihil vetat, modo sit arbor succi plurimum abundans, & quæ multos furculos alere atque enutrire possit. Sin periculum esse videris in rimis, ne propter arboris crassitudinem furculos nimium comprimant, (non enim usqueadeò stricte compressos esse oportet) inter ipsas, cuneolum ligni viridis, ab eadem arbore desumptum immittito, & æqualem plagæ facito, vt liberum habeat furculus humoris sui cum succo trunci commercium. Super rimis quæ extabunt, quâsque non opplent furculi, librum viridem, tenuissimum, & internum, ab eadem arbore desumptum imposito: furculosque curato vt recti fient, neve inter deligandum & operiendum vacillent. Atque hæc de insitione in cortice & ligno hætenus: de inoculatione & emplastratione dicendum est.

INOCULATIONEM SIC FACITO.

Inoculatio quid sit, superius iam explicatum est. Ea omnium insitionum (vt ait Plinius) fertilissima est, sed infirmissima. Nam quæ cortice nituntur tantum, vel leui aura ocysime deplantantur. Inoculationem, siccae aut humoris exigui arbores non recipiunt: quapropter fit inoculatio Maio & Aprili mensibus. Opus est enim succo turgidas arbores inoculare, veluti sunt ficus & olea.

Fit inoculatio ex Catonis sententia hoc pacto: (et si neque inoculationem, neque emplastrationem id vocet) Quod genus aut ficum, aut oleam esse voles, inde librum scalpro eximito (non dicit in emplastrum, aut scutulam) & alterum librum cum gem-

ma, de eo fico quod genus esse voles eximito, apponitque in eum locum, unde extraxeris, in alterum genus, facitque uti conueniat. (Atqui in emplastratione non extrahitur cortex eius arboris quam inferimus, sed finditur in figuram τ literæ, atque in fissura emplastrum imponitur.) Ait præterea, Librum longum facito digitos tres semis. Quod sanè ad id conuenire videtur, quod ait Plinius, antiquam inoculationem fieri, sutoriæ simili fistula, aperiendo in arbore oculum, cortice exciso, seménque includendo eadem fistula sublatum ex alia. Quo in loco legendum fortassis fuerit subula, ex eruditissimi Bayssii nostri sententia. In emplastratione verò, scutula longa esse non debet, sed potius brevis & latior, uti mox docebimus. Itaque dubium non est, quin id quod de olea & ficu, verbis superioribus dicit Cato: de inoculatione, non autem de emplastratione intelligendum sit. Nam postrema omnium reperta est emplastratio, ab iis qui nouis moribus student: neque puto Theophrasto, Græcisque antiquioribus, nedum Catoni, aut Varro cognitam fuisse emplastrationem. Sed inoculationem eos nouisse sanè facile crediderim, quam Græci enophthalmismon vocarunt. Ea enim admodum antiqua fuit: quam etiam monedula primum nos docuere: quæ condentes semina in thesauros cauernarum, eiusdem rei nobis præbuere causas, ait Plinius. Virgilio quoque cognita fuit: docet enim quemadmodum quarendus sit sinus in nodo gemmæ expulsi corticis, gemmæque in alia arbore includenda.

Nostri ætas inoculationem nouit, vocatque, ut superius dictum est, vulgus infistulationem. Eamque aiunt nostri agricolæ longe securiorē esse atque vbe-

riorem emplastratione: neque vnquam nisi maxima ventorum iniuria, aut insitoris negligētia, atque imperitia interire. Fit autem hoc pacto,

Scalpello bonæ aciei, aut runcula (si voles) ex ramo arboris cuius fructum expetes, quāque luxuriare videbis, & gemmis humorēque turgere, virgulam desumito, ei propemodum & crassitudine & magnitudine respondentem, quam in alia arbore inoculare voles. Exemptæ virgulæ summum abradito: accedito ad arborem quam voles inferere: tantundemque facito in quadam ipsius arboris virgula, aut ramulo quē inoculare cupies. Curabis insuper vt circa summum virgulæ quam incideris, tibi appareat oculus vnus integer, sanus, incorruptus, ac latus: atque id ipsum quoque in alio ramulo facies vt sit, eodemque propemodū situ atque aspectu cæli. Ad tres aut quatuor à gemma digitos, circulum scalpello facito, circum cortice, molitèrque leuibus digitis ipsum corticem attrectato, & circumagito, vt sua sponte tandem exiliat, atque auellatur, oculo semper integro remanēte in ipso cortice quem exemeris: ea verò est fistula quam vocat Plinius. Iam necesse est vt ramulum quem inoculare studes, tres etiam aut quatuor à sua gemma digitos circumscribas, similēque propemodum fistulam eximas, ei quam ex alio ramulo exemisti: seruato etiam oculo integro relictōque innoxio germine, quod ligno adharet, ipsique oculo vim præbebat. Fistulam hanc secundam proiicito: atque in eius locum primam imponito, videtōque vt oculus oculo, cortex cortici benè respondeat: germenque quod in ligno relictum erat, in oculum fistulæ quam inseris ingrediatur, Vbi tandem omnia

probe respondebunt, nihilque vacillabit, neque rima apparebit, aut varix circa commissuram duorum corticum: tum filo latiore, aut ligno compacto, sursum deorsumque vincies, ut cortex ligno assuescat, magis que inhareat. Caueto interim ne comprimas oculum, neve ipsum attingas. Atque hoc demum esse dicitur, in oculum inferere, vel inoculare: quod itidem in emplastratione non fit. nam scutula, aut emplastrum, oculum quidem habet: locus autem arboris, aut corticis, in quem imponitur, oculum habere non decet: quapropter ad oculationem potius, quam inoculationem vocaueris. De emplastratione igitur dicendum.

EMPLASTRATIONEM VTI FACIAS.

Emplastrationem natura ipsa docuit. Ea per aestatem facienda est, à Maio ad Augustum: solisque arboribus conuenit, quibus pinguis succus in cortice est, ut ficis, oleæ, persico. Huiusmodi enim insitio, subtilissime inuenta, humidum succosumque, & validum ac robustum librum in arbore desiderat. Quibus enim arboribus, aut fruticibus, tenuis, caducus, rimosusque est cortex, eas neque inoculare, neque emplastrare recte poteris. Fertilissima omnium insitionum inoculatio, ait Plinius: postea vero emplastratio, sed utraque infirmissima. Quinetiam emplastrum ratio ipsa, ex inoculatione nata videri potest: non prius (ut opinor cognita) quam Columellæ temporibus, cuius insitionis formulam ita describit.

Ex qua (inquit) arbore inferere voles, in ea quaesito nouellos & nitidos ramos: in his deinde ob-

seruato gemmam quæ bene apparebit : certamque
 spem germinis habet. Eam duobus digitis quadra-
 tis circumsignato, vt media gemma sit (nos breuem
 & inferne acutam scutulam facimus , non amplius
 quàm duos digitos latam, in cuius medio vel capite,
 sit gemma) & ita acuto scalpello circuncidito, de-
 libratoque diligenter, ne gemmam lædas . Deinde
 ex qua arbore inferere voles , in ea nitidissimum ra-
 mum eligito , & eiusdem spatii corticem circunci-
 dito, & materiam delibrato (nos delibramus quidem:
 sed corticem non auferimus: imo in figuram literæ
 T incidimus, & cuneolo buxæ, aut osseo scalpri ma-
 nubrio, corticem paululū diducimus, ac diuellimus
 à ligno, vt in id spatium scutulam inferamus: cuspi-
 dē prius infigentes, atque ita imprimentes & occu-
 lentes inter duos cortices, vt nihil scutulæ appareat,
 præter oculum qui per rectam rimam exeritur) In
 eam partem quam nudaueras, gemmam hanc quam
 ex altera arbore sumpseras, aprato ita, vt emplastrum
 circuncisæ parti conueniat. Vbi hæc feceris, circa gē-
 mam bene vincito, ita ne lædas. deinde commissuras
 & vincula luto oblinito, spatio relicto, quo gemma
 liberè germinet. (Nos corticē pro luto relinquimus:
 non enim ab aere frigido metuendum est , quandò
 id æstate fit , ligneisque aut corticeis vinculis , sur-
 sum ac deorsum ingeniose deligamus , quemadmo-
 dum in inoculatione dictum est. multasque scutulas
 in eadem arbore deponimus, vt altera pereunte, quæ-
 dam saltem reuiuifcat). Materia quam inseueris , si
 sobolem vel superiores ramos habebit , omnia præ-
 cidito, nequid sit quo possit succus euocari, aut cui
 magis quàm insito seruiat . Post vnum & vigesimū

diem soluito emplastrum. Ea verò est emplastrandi ratio, tum ex Columellæ, tum etiam ex nostra cōsuetudine. Dicendum est iam quænam arbores, quos furculos optime patiantur: quòque pacto fieri debeāt arborum inter se coniugia.

QVAE QVOS SVRCVLOS ARBORES PATIANTVR, ET ADMITTANT.

Ex antiquioribus authoribus quidam, omnem furculum in omnem arborem inferi posse existimarūt, si tamen non est furculus cortice dissimilis ei cortici cui inferitur. Atque hoc est veluti generale quiddam ad omnes arbores. Præterea, aliud considerandum est: ut serotinus furculus præcoci arbori non inferatur, nève præcox serotinæ. Nam quæ serotinæ sūt arbores, succum & humorem habēt dissimilem: hoc est, vel magis acré & austerum, vel longè abundantiore. Quapropter periculum est ne in iis furculi inserti eo succo nutrirī nō possint. Quæ præcoces sunt arbores, certissimum est eas serotinæ arboris furculum perpeti non posse. Cæterum post temporis & aeris ac cæli rationem consideratam, item proventus maturitatem, & huiusmodi cætera, id vnū præscriptū esse debet, ut nucleis nucleos, acinis acinos, itē baccis baccas adiungamus: deniq; ut arbores inferamus furculis aut sui generis, aut suæ naturæ. Laeuem corticem laui cortici, durū duro emplastremus: amarum succum aut humorem, amaro: dulcem, dulci sociemus. Quod superest, libet hīc tibi describere certos limites in generali, quibus intelligas quænam arbores diuersos furculos, & quorum generum patiantur: idque tum ex antiquorum, tum etiam recentiorum

iudicio.

Ficus inferitur moro & platano.

Morus inferitur castaneæ, fago, malo, pyro syluestri, terebintho, ulmo, populo albæ: quo coniugio candida mora fiunt.

Pyrus inferitur malo punicæ, cotoneæ, moro amygdalæ, terebintho. Quinetiâ si pyri furculi moro figantur, rubra pyra creabunt.

Malus inferitur omni pyrastri generi. Eadem cotonei coitu foecundata, poma dabit, quæ Græci melimela nominant, nostri pomapetra vocant, Pommes-poures. Pruno quoque adigitur: sed initio. Platani consortio, rubra mala proueniunt.

Nux, in arbutum solam inferi voluit: cæterarum societatem horrere videtur.

Punica variis arborum adulteriis gaudet, ut salicis, lauri, fraxini, damascenæ, pruni & amygdalæ: quibus omnibus misceri lætatur.

Rosam aiunt punicæ insitâ per inoculationem, aut emplastrationem, serotinos flores, & autumnales rosas producere.

Prunus damascena, syluestri pyro cuiusque generis, cotoneæ malo, & pomo impacta coalescit.

Castanea, iuglandi, fago & robori infixâ comprehendit.

Cerasus, nec persici, nec terebinthi respuit hospitium: nec contra cerasi, terebinthus & persicus.

Myrtus salici inferitur, & damasceno, & thasiæ nuci, hoc est amygdalæ.

Cotonea malis, oxyacanthæ consortiū nō aspernatur. Ea quemadmodū & caprificus, arboris cuiusque consortium init: nec ulli furculo denegat hospitium.

Corma & Sorba in mitiores arbores sui generis inferi posse quidam crediderunt: item in pyro, pomo, & cotonea: sed id nunquam verum esse, aut posse iure fieri potui comprehendere. Rectius crediderim inferi posse, aut debere in oxyacantha, quemadmodum & mespila.

Malus persica & armeniaca nucleis feritur, ut postea in seminario ex ramo sui generis inferi possit: nunquam alioqui inferi gaudet nisi emplastratione & inoculatione.

Amygdala nux, emplastratione & inoculatione inferi desiderat: alioqui furculis non provenit, nisi super nouella planta in seminario acinis sata inferatur. Pistaceam admittit insitam, ut existimat Didymus.

Capacissima insitorum omnium dicitur platanus, inquit Plinius, postea robur: utraque sapes corruptunt.

Si in pyrum syluaticam inseueris pyrum, quanuis bonam, inquit Varro, non erit fructus tam iucundus quam si in eam quæ syluestris non sit.

In quancunque arborem inferas, ait idem, si eiusdem generis est duntaxat ut sit utraque malus, ita inferere oportet: referentem ad fructum meliori genere, ut sit furculus quam est quo veniat arbor.

Oxyacantha apud nos omnes suscipit malorum, pyrorum, prunorum, & cerasiorum species: malorum tamen minus, minorum pyrorum frequentius: veluti sunt certoliana, bergamota, & quæ finora dicimus.

In cotoneâ malum quicquid vel pruni, vel cerasi, vel pomi omne genus inferis, id bellissime provenit & diutissime durat.

L.i.

NOVA QVAEDAM INSERENDI GENE-
RA, PRAETEREA QVAE SVPERIVS
DESCRIPTA SVNT.

Libet hic paulisper attingere noua quaedam alia inferendi genera, praeter superiora : quae tamen partim ab antiquis tradita sunt, partim etiam à nostris agricolis inuenta: potiùsque ad delicias & nouitatē pertinent, quàm vt singularis cuiusdā vtilitatis munus nobis exhibeant.

Noua quaedam inferendi ratio est praeter superiores, quae ex arbore in arborē fieri dicitur: eaque Varro(ni fallor) magis etiam Columellae ac Plinio cognita: cū scilicet diuersae, insociabilesque naturae arborum copulantur: vt fici atque oleae, vel nucis ac fici. Igitur, si quidem id experiri voles : primū iuxta oleam ficum serito, non ampliore interuallo quàm vt contingi largē possit. Vbi radices egerit, tum ramum oleae quammaxime sequacem atque obediturum eliges, eūque omni interim tempore edomabis meditatione curuandi. postea fico adepta vires (quod euenire trimae, aut vtique quinquenni solet) detruncabis superficiem, ipsamque deputabis (vti dictum est) adraso cacumine. crus medium, aut etiam truncum superiorem, ramoque quem incuruare voles è directo vicinum, terebra inforabis: atque in ipsum fici foramen, ramum oleae incuruabis, faciesque vt mediā ficum transfiliat. luto, foramen vtrinque oblines: vinculisque custoditum ramum oleae diligenter continebis ne curuatura fugiat: finēsque ita quodam propaginū infortiorumque temperamento ramū coalescere, atque ita germinare. Id vbi senseris, curabis (si

videbitur.) ab olea præscindendum, ne amplius ad oleâ attinere cōspiciatur. Is insitionis mos apud nos iam satis vulgatus est ac cōmunis, cuius tamē rationem Plinius haud sibi satis cōpertam assererat: tamētsi id passim apud nostros Cenomanos fieri hac tempestate soleat. Atque hoc pacto factā elæostaphylon crediderim, vite per mediam oliuā inserta. Ego verò memini me gustasse vuam, quæ tā amara esset gustu, quā est nucis viridis expressæ succus. Id nimirum factum fuerat mangonio quodam vitis per mediam nucem traiectæ, ob raritatem & nouitatem potius, quā vt aliquod inde commodum expectaretur.

Alia rursus est inserendi formula ad voluptatē potius quā ad vtilitatem inuenta. Ea fit, vt pomum vel pyrum in quatuor partes scissum, quatuor sui generis sapes gustu diuersos referat. difficilis quidem hæc, vixque ex centum vnā inuenias arborem quæ hanc insitionem recte perferre possit. Factum tamen inuenimus, neque id sine maxima omnium admiratione. Surculos quatuor assumunt vel pyri vel mali (nā cōgeneres esse oportet) veluti si ex frācetura, curtipendula, rubellana, malacria, singulos assumas surculos: ipsosque ita adinuicem coniungas, vt per lōgū incisus alterius cortex, alterius corticem admittat, humôrque fiat vtrique communis, ipsas taleas ita luto, vel visco aut etiam cara oblines vt vna tantum appareat: deinde verò in terram defiges bene subactam, & fimo conspersam, vt ita creſcant, & radicem assumant. Qui fructus ex ea insitione proueniet, quatuor sapes diuersos referet. Sed profecto difficillimum est inserēdi genus. Atque

L.ii.

facilius esse duxerim ex duobus furculis experiri
quàm quatuor. Itaque puto si persicæ mali & amy-
gdalæ furculorum (vt suprà dictum est) corticem cor-
tici exæquatum committas, fissumque corticem vel
plagam visco illinas, recte atque optime tum demū
fieri posse. Nam id antiqui agricolæ, teste Palladio,
affirmarunt, omne insitum bene comprehendere, si
quidē in ipsa plaga viscum mergas: quod quasi glu-
tinum quoddam succos ytriusque materiæ proculdu-
bio miscebit. Velim igitur, quando id ipsum experiri
tentabis, vt compositos & compactos furculos exa-
cuas atque incidas ab imo tanquam vnus esset: dein-
de verò in persicæ mali aut amygdalæ lignū inseras,
veluti pauloante docuimus in aliis insitionum gene-
ribus: futurum iri spero, vt fructum recipias nucis
amygdalæ similem, sed cuius caro exterior, ceu cor-
tex edi possit, & persicā gustu referat: interior autem
nucleus, amygdalam nucem, vel ediuerso. Huiusmodi
fructus edimus aliquādo in Arcoliano, arboribus eo
pacto insitis, vt dictum est.

Præter has rursus alia est insitio qua efficimus vt
arboris fructus sine acinis interioribus, vel nucleis
aut ossibus nascatur. Vt igitur prunus vel cerasus, hu-
iusmodi fructum proferat, nostri agricolæ sic inse-
runt: furculum nitidum, gemmantem, elegantem,
ac succo exuberantem ex arbore admodum feraci
legunt, & qui facillime incuruari, atque inflecti pos-
sit, tanquam esset vimen aliquod. eius furculi sum-
mum non quidem excidunt, sed tantū ita efformant
atque exacuunt quemadmodum & imū decere do-
cuimus. Itaque fit vt is furculus & in summo, & in
imo positioni atque insitioni sit aptissimus. Eum in

Ignum alterius pruni aut cerasi ita inserunt, ut ima furculi pars in vnam arboris partē inflexa, atque insita sit: suprema item in alterā: furculusque ita inflexus, & vtraque parte insitus, luto oblinitur, musco operitur, deligaturque sicut dictū est. Anno sequenti si quidē vtrunque viderint furculi latus germē producere, atque ex trunco vires accepisse: tum furculū per medium conscindūt, & crassiorē rami partē insitam omnino auferunt, eā nolētes ad fructū peruenire: aliā, quæ minor fuerat, crescere sinunt. Itaque experiuntur fructū sine nucleis. sed cur id fiat coniiciendum est. Cum enim ex anteriore arboris aut furculi medulla nucleū procreari ac generari facile omnes intelligant, summāque furculi in cacumine arboris desumpti pars, medulla omnino vacet, aut ea admodum exigua prædita sit: mirū nō est si carnē tantum fructui generari videas, nō etiā nucleū: cui nihil superpetat quo huiusmodi nucleus prouenire possit.

Idem fieri aiunt quidam iuniore cerasi vel nouellæ culmine ita propagato, ut extremi ramuli tantū demergantur: summūque virgultorū foras exiliat: atque vbi videris summa huiusmodi cacumina radices egisse, tū quidē ipsum truncū maiorē scindito, eūque solū nasci patiare. Ex virgultis huiusmodi qui fructus exit, ossibus carere dicitur. Rosacea & quæ moscheta pyra dicuntur, sic prouenire ex insitione vel experti credimus. Taleā dū incidimus, & apparamus ad insitionē, ab imo rectā findimus in fissura: granū moschi, vel rosæ odoratæ siccae foliū immittimus, atq; ita inserim⁹. Sūt qui id in fissura trūci demittāt nescio quā felicitē. Aliis magis placuit taleas dū serūt ab imo findere, atq; in fissura, vel moschū, vel

L.iii.

quiduis aliud odoris egregii committere, & in terram defigere . dubium non est quin fructus odoratum saporem ori præbeat. Idipsum in Vettonica nostra quidam commentati sunt, satis eleganter me hercule, ut odorem caryophylli referret. In rosis quas moscheras vocant, certissimum est hoc factum fuisse, atque etiam fieri posse, super cynosrhodo, vel per emplastrationem, vel eo magis per inoculationem aut insitionem.

Hoc etiam inter insitionum novas species addemus, quod antiquis placuit asserere: si quando arbor minus tempestive fructum adferret, aut etiam nullum produceret: lignumque & foliis plus æquo luxuriaret, clavum ligneum viridem radici maiori ablaqueatae impingunt, aut etiam medio trunco, circa hyemem: itaque aiunt sequenti anno arborem fructum proferre. Eius autem rei rationem proferunt, quod arceatur humor ab ipsis radicibus aut brachiis, vel ramis maioribus ad quas totus alioqui consumebatur. Idipsum passim apud nos fieri ab eruditioribus agricolis vidimus. Pomiferis (ait Plinius) quæ germinant nec ferunt fructum, fissâ radice inditur lapis, fertilisque sunt. hoc idem & amygdalis, è robore cuneo adacto; in pyris sorbisque è ræda.

INSITARVM ARBORVM ET IAM PRO- VECTARVM TRANSLATIO.

Post insitionem, docendum est uti iam insitas arbores vel prouectiores (etiam si non sint insitæ) transferas aliò, ponasque vel in hortis vel in agris. Quo in loco commodissimum fuerit breuiter differere quam soli aërisque temperiem singulae desyderent.

Primum obseruandus est ex æquo, singularum ar-

borum positus, quem prius habeant quàm trāsferas, quódque solum, & quàm pingue, aut aridum desyderent. Itaque priusquam arborem auellas, tutissimum fuerit in cortice signum facere: vel creta, aut argilla, notare solis aspectū, aut cæli regionē ad quam inclinata sit arbor quam transferre studebis, vt secundum eam notam, similem positionem inuenias.

Quas arbores iam eradicatas, aliquot dies adseruare voles, antequam ponas, aut trāsferas, earum radices terra benè operito, ne pluuia aut imber noceant. periculosius enim illis est imbre madefieri, quàm calido torreri.

Purgandæ sunt arbores, & inutilibus ramis eruncandæ antequam eas trāsferas: eo enim pacto, foelicius atque vberius translatae crescunt: præsertim si maiores arbores fuerint, lignoque luxurient: qualia sunt, pomorum & pyrorum omne genus, etiam insitū. Reliquæ verò arbores insitæ, nisi maiores & prouectæ admodum ac crassæ fuerint, eruncatione aut amputatione tanta non indigent.

Puillas arbores in seminario insitas, quibus vnus aut alter est ramus tantū, non est opus amputare: succo enim necesse habent.

Scrobes secundum radicum amplitudinem & pedis arboris ambitum latos, atque altos effodito: facitoque vt in eo extensi radicum humeri, huc atque illuc liberè vagentur, neque seinuicem cōtingant, neque vrsusum explicentur.

Radices si paulò longiores fuerint quàm par sit, præcidito: si etiam delibratae, atque aliquantulum erosæ, eas transuersa sectione decurtato: facitoque vt quæ plaga radicis cortice magis nudata fuerit, ea in

L.iiii.

terram prona iaceat, cum arbor erecta fuerit in scrobe. nam spes est vt fibræ circa plagam renascantur, incrementumque suscipiant.

Glebæ putres & pingues tibi sint in promptu cum arborem in scrobem demittes. Satis autē est vt dum radices eo more qui prius dictus est extensæ fuerint, terra in ambitu ipsas superet semipede: nisi locus sabulosus & lapidosus sit admodū. Glebas igitur quas in promptu habebis, spissas, pingues, succo exuberantes, miscebis cum ea terra quam ex scrobe exemeras: cauetoque ne partem herbosam deorsum circa radices mittas: periculū enim est ne plus satis incalescāt. Itaq; vtrunq; solū probe cōmisceto: facitoque vt circa radicū interualla, etiā tenuissimæ cribrationesque soli partes ingrediantur. Solum autē si refertū fuerit vermibus quibus radices offendi possint: cineres lixiuium expertos cōmisceto. Post impactas radices, pedibus vehementissime solū cōculcato, aut etiā paucula cōprimito: aspergitoque, si præsertim sicca terra fuerit: nam madidam periculosum est aspergere. Neque verò tutū est per imbres aut madidū tempus arbores transferre: nisi loci solique ratio id in primis expostulet. de quo nunc est paucis differendum.

QVOD SOLVM SINGVLIS ARBORIBVS
SIT AMICVM.

Agricolam maxime decet post soli naturam ac bonitatem exacte consyderatam, etiam ipsarum arborum temperaturā agnoscere: vt cuique proprium atque naturale solum præbeat. Omnium enim maximum est, ait Theophrastus, solum commodum, cōueniensque cuique arbori tribuere: quando aliud so-

lum aliis arboribus conuenientius esse soleat. Itaque paucis explicandum est, quod, quibúsq; arboribus sit familiare.

Solum quod pingue admodum est, nulli arbori cōducit: exsiccat enim plus quàm sit cōmodū. Optimum solum est quod bono cōstat temperamento: & in summa, quod solutum, humectúmque sit, nec frigore torpeat: hoc enim radicibus aditū facilem præstat, alimentúmque laudatissimum subministrat.

Iuglandes solum nigrum, triticum iam expertum amant: quapropter in mediis agris feri gaudent.

Pyros non vsque adeò delectat pingue solum, sed mediocrem amant temperaturā. Muris includi gaudent, modo sole meridiano fruātur: neque aquilonē sentiant, sed huic oppositos habeant parietes.

Malus solo pingui, stercoreto, diligenter effosso, nō lapidoso, non cretaceo, non arenoso delectatur.

Malus cotonea etiam macro solo prouenit, sed cui cultura plurimum faueat.

Malus armeniaca subactum amat solum, satis pingue, non tamen stercoretum: in eo enim flauescit, quemadmodum & persica. Quinetiam vtraque arbor neque nimis calidum, neque nimis humidum solum amat: solémque liberū exoptat, meridianum: aquilonibus oppositos parietes: cæterum frigoris impatientissimæ.

Pruni solo pingui, & glareoso optime ac foelicissime proueniunt, macrum respuunt.

Argilaceum & magis candidum solū oleis fertile notatur: id enim, ait Theophrastus, multum vaporis flatúsque continet, quod natura olearum desyderat.

Cerasiorum omne genus, præsertim acrium & ari-

dorum, fabulosam & friabilem amant terrā. At quæ crassiora sunt, & insitione mitiora facta, vt sunt quæ Aquitanica vocamus, aut goguya, ea certe pingue solum desyderant in translatione.

Amygdala, ficco, sed eo subacto, lapidoso, medio-
criter calido non humido solo delectatur.

Palma solum fabulosum, falsuginosumque concupiscit.

Pinus leue solum, saxosum & arenosum amat.

Mespilus quodcunque solum amat, & vel in vmbra crescit.

Sorbus aquosis gaudet.

Corylus frigidus, sterili, fabulosoque solo prouenit.

Olex, fico, vitique, solum campestre maxime competere ait Theophrastus. Nucū autem, pomorumque generi, radices montium amicæ: nam & has humor ex cacuminibus plurimus affluit. Itaque non sunt eo in loco arbores altius effodiendæ.

INTERVALLA QVALIA, QVANTAQVE
ESSE DEBEANT INTER SINGVLAS
ARBORES.

Plurimum etiam refert ad arborum incrementum, & prouentum vberem, ipsa positio secundum loci solique rationem. in montanis enim maiora quam in campestribus spatia relinquenda sunt.

Punicas, myrtos, lauros, crebras ferere, non plus quam nouenos pedes distantes, præcipiunt antiqui agricolæ. Malos, distantiores paulo: Pyros, amplius, & prunos: Amygdalas & ficos, multo amplius: Simili modo & punicam. Sed hæc rursus singulatim ex nostrorum agricolarum opinione recensenda.

Interualla plantarum quas seris, non tam ratione loci, quàm secundum eorum quæ conferenda acciperis, naturam institui debent.

Maiorum igitur arborum, veluti sunt nuces, castaneæ, si voles vnum tantum ordinem circa agrorum itinera conferere, iuxta sepes, quemadmodum vulgo fieri videmus: facito vt arbores inter se distent quinque & triginta pedum spatium, nō minus. Si verò plures ordines eodem in agro ponere desyderabis vel ad fructuum vbertatem, vel quia tale sit solum, quale maxime iis arboribus conueniat: quinque & quadraginta pedes, opus est inter se distent.

Malum & pyrum agrestem, proceram vel insitā, circa vias, iuxta sepes agrorum, vel (vt dictum est) in vnum tantum ordinem ponere qui volet: necesse est relinquat inter singulas arbores, viginti pedum interuallum. At si duos huiusmodi arborum ordines circa hortorū ambulationem pedes duodecim latam pones: quinque & viginti pedum spatium inter singulas relinquo: cauetoque ne sibi edirecto respondeant, sed veluti mixtim positæ sint.

Pomarium si conferere studebis: multosque pyrorum, aut malorum ordines sepibus inclusos ponas, ita faciendum erit, vt quoquouersum arbores x x x pedū interuallo à seinuicē distent: atque in quincuncem deponantur, neq; verò sibi edirecto respondeāt.

Minores arbores, veluti sunt pruni, cerasi, perficæ, & id genus cætera, si quidem multas eodem loco conferere aut transferre voles, vt cerasetum, perficetum, prunetum facias: necesse est, vndecunque secundum suos ordines, quindecim aut paulò minus pedum interuallo ponantur. Si verò duos tantum ordines se-

cundum hortorum ambulationes conferere cupias ad oblectationem, videto quanta sit ambulationis latitudo. Nam si minor fuerit pedum quatuordecim, tum interuallum arborum duobus pedibus augebis: sin quindecim pedes excedat, tum etiam minues.

Acerba cerasia in horto vel plantario disposita, duodecim pedū interuallo conseri gaudent in quincuncem.

Pusillæ reliquæ arbores, veluti sunt cotoneæ, sorba, mespila, coryli, & huiusmodi: satis fuerit si nouē pedibus à seinuicem remotæ sint: vix enim plures ordines huiusmodi arborum ponimus.

Duos ordines aut eò plures variarum arborū dum ferēs, facito vt pusillas in prioribus circa solem ordinibus constituas: maiores autem in posterioribus. Itaque singulis liberrimus erit solis aspectus.

Pyrum si cum pruno conseras in aprico loco, facito vt prunus soli magis exposita sit: pyrus enim vmbra facilius ferre potest.

Arbores in multos ordines simul dispositæ maiori spatio atque interuallo conseri debent, quàm si in vnum tantum ordinem disponerentur.

Quin & ratione locorū interualla dedisse non dedecet. Nam in solo crasso, pingui & vliginoso, maius spatium atque interuallum desyderāt arbores, quàm in arido & macro, ac sterili: fultim enim confertæ, sibi inuicem mutuam opem ferunt. Locis praterea montuosis breuiores sunt interualla relinquenda, quàm planis. montibus enim minus radices comæque augescunt. Verum ad culturam priuatarum fructiferarūque arborum veniamus.

PRIVATARVM, FRUCTIFERARVMQVE
ARBORVM, IN PASTINO POSITA-
RVM. CULTURA: POST INSITIONEM
TAMEN, AC TRANSLATIONEM.

Addendum etiam hoc operæpretiū visum est, ne-
que silentio prætereundum quod ad culturam priua-
tarum arborū pertinet: post insitionē & translationē
tamen. Parum enim est arbores transtulisse atq; in-
seuisse, nisi & reliquā culturæ rationem probe tenea-
mus qua fructus longè vberiores suscipimus, & faci-
mus vt diutius ac foelicius positæ arbores viuant.

Omnino mutationes arborum, ait Theophrastus,
culturæ ratione exultare, vt ex acutis amarisve trans-
eant in dulces: ceu punicæ atque amygdalæ, & quic-
quid per alterationē suarum radicū, natū sit immu-
tari. Quippe amygdala triēnio post mutatur, nisi per
id tēpus diligentiori cultu saginetur. Facit enim cul-
tus vt omnium arborum radices, à quibus planè nu-
triantur, validiores fiant. Atque huius nonnullæ, ex
syluestrium numero, in vrbānū habitum transeunt.
Melior igitur pleniorque germinatio & fructifica-
tio cultarum arborum est: fit enim cultura solū la-
xum, permeabile & humidum: fructūsque copiose
producitur, cum superuacua quædam plātis abscin-
dimus, alimentaque subministramus, & omnia pa-
refacimus, afflatibus arbores exponentes.

Communis arborum omnium cultura, est fossio, ri-
gatio, stercoreatio: item purgatio, & aridorum exem-
ptio. Quas culturæ species quædam arbores in pri-
mis desyderāt, aliæ minus, aliæ nunquam: vt cupres-
sus, quæ nullo pacto fimum aut aquam cōcupiscit.
de his igitur singulatim differendum videtur.

Solum scilicet atque siticulosum fodere, agitareque sæpe oportet. Palustribus quoque, vliginosisque fossio prodest. Nihil autem id mirum est, nam alterum siccat, alterum humefacit. fossio in summa omnibus prodest arboribus: tollit enim quæ impediunt, aut auferunt pabulum: ipsūque solum humectius, atque supensius reddit. Aer quoque dum fodimus, permiscetur humo, & vaporatum quendam humorem, atque alimentum præbet.

Rigatio iis locis contuenit quibus propter pluuiarū inopiā, æstate solo calido & sicco, fructus percoqui nequeūt. In his autē diligēter cauendū est ut more solito rigatio adhibeatur: hoc est ut ipsam rigationē nō intermittas. Periculum enim est ne postquam rigare cœpisti, non aquam crebre adhibeas: nam eo pacto pristinam alimonix facultatem adimes, & facies ut æstu sæpe arbores exarescant. Fluētibus igitur aquis non putealibus, idque ad vesperam, irrigandum.

Punica & vitis, aquam diligunt. Ficus cum rigatur, magis germine viget, sed fructum deteriorem parit: præterquam laconica, ait Theophrastus, quæ riguis vehemētissime gaudet. Malus verna & myrtus aqua feruenti rigari gaudent. quod fortuito deprehensum est, cum myrtus iuxta balneum staret neglecta. Palma falsis aquis irrigari gaudet. Platanus urinam humanam, dum irrigatur, amicabiliter tolerat. amygdala dum fructum parit, neque riganda, neque stercoreanda, neque vlla cura tractanda est.

Purgari omnes arbores desyderant, melioresque reddūtur exemptis aridis, tanquam alienis quæ tum incrementa, tum alimenta impediunt. Ob id, cum arbor annosa est iam, totam decidunt: germinare nan-

que denuo incipit. Purgationē maximē egere myrtum & oleam Androtion author est: etenim quò pauciora reliqueris, eò melius germinant, fructumque copiosorem præstant. Sed sunt purgationis plura genera, quæ mox explicare oportet. Est enim decacumminatio, amputatio, & quæ perpurgatio dicitur.

Decacuminationis dimutilationisque ratio in paucis cogitanda est. Ea dicitur, cū detracta coma, arboris extremitas præciditur. Decacuminatione abies, pinus, larix, & palma pereunt: quibus quidam addunt cedrum & cupressum. Arbores enim hæ cum natura sicca sint, & meatu condantur rectissimo, & vnica radice inhæreāt (ait Theophr.) vulnere facile infestantur, fitque vt & frigus & ardor facilius subeat, præsertim cum vndique infertur.

Amputatio purgationi fere proxima est. Ea perfractis adhibetur arboribus. Omnia enim ferè quæ in altum luxuriosius extolluntur, compescenda agricolæ censent: præterquàm illa quæ apta sunt excelsa consistere: ceu palma, pinus, cupressus. Minus enim fecunda redduntur, cum alimentum per longinquū transeat spatium. Itaque amputanda prohibendæque germina illa sunt, quæ intempestiue excurrunt. vulgus nostrum vocat Esbourionner. quæ cultura viti maxime peculiaris est. ea enim quotannis amputari requirit, propter summam augeticendi facultatem: cæteræ autem arbores partim annis alternis, partim quadriennio post insitionem vel positionem.

Cæterum plantæ nouellæ dū prima fundunt germina, sinendæ sunt intactæ crescere, vt radicem libere capiāt: cūque iam radicē egerint, cōualuerintque, tum tu superiora amputare poteris: quæ optima

& aptissima sunt tantum relinques.

Perpurgatio autem fit cum ea refecamus in arbo-
re quæ fructum præstare nequeunt, & quæ incremen-
ta cæterorum vetare possint: sic etiam quæ inter bra-
chia constiterint, densaque inter se sint, ac de mediis
proueniant. Hæc enim omnia cum solem, tum flatû
auferunt: nam & perflari placide, & solem sentire ar-
bores commode nequeunt. Cum autem huiusmodi
perpurgatio laboriosa plagarum causa sit, ob id non
ea quidem tẽpore quolibet, sed post Vergilias admi-
nistranda: tum enim arbores validissimæ sunt, cû hu-
morem ad fructum consumpserunt, & nondû aliû
susceperint. Quæ autẽ in fructificãdo tardiores sunt,
has pro ratione purgabis post fructuum decerpzio-
nẽ. Fico peculiare notatur, perpurgandum esse ante-
quam germinet.

Recisio, putationis aut purgationis species est, sed
quæ ad maiores arbores in primis pertineat: nã per-
purgatio arboribus imbecillibus & solutis proprie
datur. vulgus nostrum recisionem vocat Esbrächer:
cum brachia arborum minus fruticantia, etiam in-
tegra rescinduntur, vt aliis humor copiosus ad fru-
ctum suppetat. hanc curam olea, punica, & myrtus
in primis desyderant. Minus ea recisionẽ tolerant
quæ plagis infirmãtur, vt pyrus, malus, & quicquid
ficcum, ac cortice tenui vestitum est. hæc enim rese-
cta, vehementissime laborare solent. Qua de causa
minus his auferre præcipiunt antiqui agricolæ, aut
ferro perquam leuissimẽ. periculum nanque interi-
tus propter vlcera imminet.

Post purgationem stercoreandum, vt se recreare pa-
bulo possint arbores post recisionem. Crebra autem

stercoratio, arboribus inimica: timendum enim, ne nimii caloris obarescant. Nam eadem ratio non est arbusi, ac loci arboribus vacui, segetibusque destinari. Acerrimum stercus, arboribus minime conuenit. Stercus autem quod optimum esse iudicaueris, semper pro virium arboris ratione disponere debes: minus si acre, plus si mollius sit. Suillum stercus, etsi validum, tamen aiunt quidam optimum esse, cum fructus emollire, immutareque volumus. Eo enim punicas dulcescere, & nucleo vacuas reddi: amygdalas quoque ex amaris dulces effici autumant. Quod superest, siticulisolo atque gracili solo modicam stercorationem conuenire ait Theophrastus: pluuio autem, crebram & largiorem.

Lætatio inter culturam arborum poni potest. Ea fit, cum humore naturali destitutas, solo pinguiore, crassiore, & multo lætiore, circumquaque munimus. Lætiores etiam facimus, dum solum vertimus: ut inter vertendum aëre benigno fruatur. Interdum fossam circumquaque efficimus, terra vndecunque aggerata: atque ita per aliquot dies relinquimus, ut radices libero quodam aëre gaudeant.

Delibratio quoque, inter culturas arborum veniet. Cum scilicet arbor in altitudinem nimium assurgit, ipsique altitudini crassitudo non est æqualis. quapropter librum in rectam lineam secamus, nihil tamen auellentes, quo liberius crassescat.

Ablaqueantur omnes pene arbores, radicisque rescantur post cōsitionem, dum scilicet adhuc nouellæ sunt. Id verò fit ut altè descendant, atque amplius incrementum recipiant. Præcipue autem iis hoc facimus, quibus radix prima parte terræ natæ solet,

M.i.

vt Oleæ ac Viti. A Etatē verò grandiore adeptæ cū fuerint, annuas radices, & in vniuersum per summa cespitum adhærentes resecare par est: vt inferiores, plures, ac robustiores efficiantur. Aridæ præterea abradendæ sunt: annexæ enim cæteris, officiunt, & vermes in arboribus creant. Multum dispoliare radices damnosum est: nō enim tam perpurgadæ sunt, quàm partes superiores: nam alimentum atque incrementum præbent.

Antiqua arborum culturæ ratio talis fuit. Feruentibus locis accumulabant æstate radices, operiebantque, ne solis ardor adureret. Interdum ablaqueabant, attondebantque ac collucabant, vt perflatum admitterent. Quibusdam locis, per hyemem, cumulis congestis, à gelu vindicabant. Aliis circa hyemem aperiebant, humorēque sitientibus quærebant. Vbicūque autem mos erat circumfodiēdi arbores: in circuitu, pedes in orbem ternos, nec tamen insiras, circumfodiebant: priusquam validæ ferre cœpissent fructus.

Nostræ ætatis agricolæ, nouellas in plantario sæpe irrigāt: locis præsertim siccis, & æstate, primòq; post translationem anno. Arbores quæ iam multum incrementum acceperūt, circa Octobrē circumfodiunt, ablaqueant, aëremque liberum radicibus relinquunt: si præsertim eius generis sint arbores, quæ superiore anno cæli incommodum perpeffe sint. Declinante hyeme fossam opplent, suóque solo radices operiunt: nonnunquam meliore pinguiorēque lætant. Porcino vel ouillo fimo, muscolas arbores fœcundant: interdum cinere lixiuium experto solū ipsum commiscētes. Muscum circa arborem collectum, ligneo cultro abradunt, corticem nō vitiant. Per æstatem, arbor e

quas hyeme non ablaquearint, si viderint firi aut humoris vitio exarescere, circumfodiunt aliquantulum in ambitu, soloque pinguiore atque humidiorē latāt.

Putationem, aut recisionem, vel etiam purgationem, nunquam molitur ætas nostra, antequam arbores humorem e terra manifestò suscipere videantur, ferèque germinare incipiant. Lignum quod abscindunt, iuxta truncū secant: vt humor superfluens, plagam confestim operiat atque occludat: quod alioqui per hyemē vel æstatem mediā rectē nō fieret. Ramos crassiores dum refecant, id imprimis dant operam, ne dum brachium per medium secuerint, suo pōdere in terram decidere sinant. poterit enim hoc casu cortex arboris vitari, atque in longum diffindi. Itaque sursum ac deorsum, etiam à lateribus vtrinque, ferrulam imprimunt, vt tandem brachium à medio disrumpatur, neque corticis vlla supersit in casu continuitas. Inde verò, falcato cultro, plagam diligenter exæquant, ramentisque quæ ex incisione deciderunt, ipsam operiunt.

At verò recisio quæ propter maiorum arborū incrementum fieri solet: dum etiam nobiliores nucū, mororum, ceraforum, prunorum ramos inserimus, vt sequentibus annis fœlicius atque vberius crescāt, alia tempestate attentanda est: nempe statim vbi vetera folia deciderunt, ad Calendas Octobris. In his verò truncum ac brachia quæ nuda reliqueris, facito satis oblonga vt sint: nā ineunte vere inserēda erunt.

Arborum quas superioribus annis ex altera tātum parte inseueris, ne finito partem non insitam, ligno præter modum luxuriare: sed per tēpus atque opportunitatem superflua demito: ramūque tantum in-

M.ii.

tegrum, ac sanum relinquito, qui tibi fructum ostendat. Partem insitam, ligno etiam, ramulisque superfluis viduabis: ne tota humiditatis vis in iis enutriendis exhaletur, fructusque ob id pereat. idque fiet, confluentis vndique humoris tempore, nepe circa Aprile.

In aliis culturis, nihil ab antiquorum more superius explicato, differimus. Itaque de morbis arborum nunc est differendum.

ARBORES VRBANAЕ QVIBVS MORBIS
INTEREANT, QVAEVE PATIANTVR
INCOMMODA.

Urbanas arbores plures infestant morbi quam sylvestres. nam morbos sylvestribus accidere quidam negant, quibus intereant. Forsitan autem urbanae arbores magis aegrotant, (inquit Theophr.) propter harum infirmitatem. Sed morborum, quibus arbores urbanae obnoxiae sunt, alii nomine vacant: ut cum ob aquae inopiam squallent, vel alimenti inopia languescunt, ac pallent modo frumenti: alii nominantur, ut vermiculatio, syderatio, & huiusmodi. Rursus quoque morborum qui nominari possunt, alii communes sunt & publici, ut vermiculatio, syderatio, radicatio: alii minus communes, ut sphacelismus, glabratio, roratio: quod postremum proprie viti convenit, & plerique alii morbi: de quibus singulatim nunc est differendum.

Vermiculationem nulla ferè est arbor quae non sentiat. Aliae tamen pluribus refertae sunt, celeriusque intereunt, ut Malus, Ficus, Pyrus: aliae paucioribus infestantur, atque acrius moriuntur, ut quae acerbos fructus pariunt: vel succum, aut humorem internum, acerbum gerunt: quapropter Ficus, Laurus, minimè

omnium hoc vitio infestari creduntur, atque ob id minus putrescunt. nam certissimum est, omnes arbores vermiculationi obnoxias, citò putrescere, dulcē etiam succum intus habere. Ficum tamen offendunt interdum vermes in vicinis arboribus natæ, atque ad ipsā perueniētes. Alios præterea parit, qui Cerastræ vocantur: omnes tamē in Cerastram figurantur, sonūque edunt veluti paruuli stridoris.

Omnia quæ lentisco inserta terræ mādantur, minus vermiculationem sentiunt, odoris feruorisque causa. Vermiculantur magis, quæ ætate prouectiores sunt: quod & ipsum euenire videtur iniuria circumfodientium, aut quum siti propter squallorem laborauerint. Quippe ex ictu putrescunt arbores: vlceraque, vermes per saniem creant.

Vermes igitur, arbori senescēti in cortice nati, per hyemem enecantur à nostris agricolis, hoc pacto: Declinante iam hyeme, ferro optimæ aciei corticē abradunt, eamque partem auferunt quam vermibus offensam cernunt: plagam simo bubulo, aut etiam porcino illinunt ac conferciunt: linteisque deligant, viminibus obuinciunt vsque in aliquot dies. Quibus autē arboribus, in diuersis corticum locis vermes apparent: in iis videndū, qua parte cortex magis turgat, lachrymosusque conspiciatur. nā in ea parte refecandus, vti dictum est: vncōque vel cuspidē runculæ eximendi vermes, quotquot sub cortice exeri atque euocari poterunt. Plagam emplastro claudito, quod facis vel porcinae, vel bubulæ maiorem partē accipiat: saluæ trita, calcis viuæ pauxillulū addito. Id emplastrum bene colligatum plagæ tantisper relinquatur, donec sua sponte decidat.

M.iii.

Syderatio, quæ Græcis astrobolismos dicitur, ad nouellas plâtas præcipuè pertinet, ac furculos. Quod accidit imbecillitatis causa, vel cum siccata tellure arbores, humorem trahere nequeunt: quapropter plurimæ pereunt sub sydus, ait Theophr. Ictu etiam iniurioso accidit syderatio.⁷

Sphacelismus, ferè idem vitium est: sed ad radicem magis pertinet. vnde sphacelismum syderationem quidam dicunt: atque extrinsecus plagis, & vulneribus fieri aiunt: vel cū post fructificationem, humore adhuc tenui, causa imbecillitatis, gelicidium vehemens cōsecutum fit.

Radicationem vocāt, cum radices inarescunt, marcescuntque: quod vitium, ficui maxime conuenit.

Glabratio etiam ficui propria, morbusque radicū appellatur: qui certe ex nimietate humoris solet accidere. idque vitium, quidam Aulam appellant. Huic noxæ medemur, vel resectione summarum radicū, vel demissis propaginibus, vel suffossionib⁹, aut ablaqueationibus, vel amputatione, cum sua germina ministrat arbor, ne sua opacitate succum percrasset.

Scabies, & quæ adnasci solent cochleæ, ficorum magna ex parte peculiaris sunt: nec tamen vbique. potissimum gignitur, cum aquæ, paululum post Vergilias inceserint. Atque ob id quidem vitium, fructus prætenuis, fluxus, vrpote crudus creatur, & ante tempus defluit: nam humor vitiatu refermentatur, & referuescens, erumpit vt pustulæ: vnde scabiei nomē. At si copiose aqua inceserit, causa quæ scabiē creat, eluetur. forsitan & detrusa introrsus abolet, ac deferit. Remedium esse potest, vel cum nimia nutrimenti vbertas detrahitur (quemadmodum & amygdalas, &

punicas quidam castigare solent) vel cum arbor firmior atque robustior redditur.

Cradatio ficui etiam communis est: quæ fit, cum rami inarescunt, marcescuntque: crados enim, ramos ficulnos quidam appellant. unde & morbo nomen. Caprificus autem, neque vermiculatione, neque radicatione, neque scabie, aut cradatione infestatur.

Tabem arborum, Græci ecplixin vocant, quasi quidam sit stupor rigorque, frigore, gelu, alioque annis contractus.

Vredo, Græcis claustrinos dicta, multis arboribus peculiaris est, quoniam propter solis ardorem ac vehementiam inarescunt.

Clauum, fungum, siue ollam (patellam transfert Plinius) vocant morbum oleæ proprium, quum solis exustione vexatur. Impetigo quoque ad ollam pertinet.

Vitibus propria est quæ roratio dicitur: quidam *ῥορά* dicunt. Huius autem gemina causa est, aut quod rores statim post florem inciderint: aut quod exuperantia fuerit. Itaque utraque de causa defluunt acini, & remanentes paruuli constant.

Hirculatur vitis, cum germina flatibus fuerint abscissa, aut cum imperitia culturæ fuerint læsa, aut tercio, cum fuerint in supinum excisa.

Articulatio, vitibus etiam propria est, & quibus humoris abundantia articulos ita offendit, ut fructum procreare nequeant, propter luxuriam germinis: nec enim pabulum excoquere possunt, sed ad germinandum vis tota conuertitur, quasi detractæ fluxurapido nimii alimenti.

Oculorum obtusio accidit, cum post gemmationem.

M.iiii.

nem acriter frigent arbores, vt cum germina sua fe-
stinantius inchoant: tuncque gelatio statim conse-
quitur.

Flos quoque intempestiuus, gelatione etiam perit.
nempe cum flatus gelidus, flori adhuc imbecilli oc-
cursans, totum profundit: quod in Amygdalis & Ar-
meniacis sæpissime apud nos accidit.

Squallent interdum arbores, aquarum inopia: nec
enim tunc humorem possunt transmittere. Iuuat cō-
tra id vitium (inquit Theophr.) solum assidue appel-
lere, coarquareque: sic enim per æstatem humoris ali-
quid trahēt: & per hyemem calor aderit amplius, qui
alimētum dispenset, quod large imbrium copia sub-
ministrat.

Depastio animalium, arboribus etiamnum dam-
nosa est: quod dum germen cæditur ac detrahatur, si-
mul quoque adurit. Fit enim hoc vitio, vt plantæ
gravius infestentur. Contra id incōmodū, fimo bo-
um diluto aspergi folia quidam iubēt, quoties imber
interueniat: aiuntque ita ablui virus medicaminis.

Pessimum oleis, vitibus, & aliis omnibus, si dum
florent, impluerit. Defluunt enim flores & fructus,
causa imbecillitatis.

Nimia fertilitas arbores etiam enecat: exarescunt
enim, quia totus humor ad fructum consumitur.

Pinum strangulari aiunt antiqui agricolæ obesi-
tate, atque pinguedine nimia. Cum enim auram tūc
attrahere nequeat, propter nimiam nutritionem, ac-
cidit vt moriatur.

Excessus quoque frigoris atque æstus, etiam va-
lidissimas ac robustissimas arbores enecare certissi-
mum est.

Hædera nimio pabuli desyderio, falsuginéque fibi ingenita, arbores interimit. Fabarum quoque putamina ferunt radicibus aut germinibus arborum imbecilliorū, & quæ nuper prosiluerunt apposita, vitam penitus tollere: quod sua duritie, siccitatéque, alimentum partim trahant, partim arcendo auferant: vnde arbores alimento destitutæ, protinus moriuntur.

Dimutilatione radicum, nouella vitis interit: & si quid tenellum, imbecillū, atque rectifluum sit. Amarum quoque efficit amygdalum dimutilatio, & puni cam duriorē: principio enim alterato, finis quoque alteratio sequitur.

Diffissionem, & fissionem caudicis, ac vulnus, tolerant Vitis, Ficus, Punica, Olea, Amygdala, & Malus: vt quæ ita vulneratæ rursus comprimantur & coeāt, ac veluti ad sanitatem reductæ viuant, alimentum quantum abunde sit capientes: non enim reficantur, neque à frigore quicquam læduntur, fissuræ causa. Id autem fit, propter humiditatem ingentam: quod præcipue accidit arboribus, quæ iuxta aquas viuiscūt: sed hæc omnia, non nisi bene adulta, facile ferunt. Pinus autem & Palma, id non patiuntur.

Corticis in orbem detractio, quam decorticationē vocant, communis omnium arborum, aut certe plurimarum interitus est.

Culices in aliquibus arborum gignuntur, vt in Robore & Fico. Est & quoddam culicum genus, Cētinæ vocatum Theophrasto (Centrinæ vocat Plinius) id otiose viuit, quemadmodum fuci inter apes: & quos ex altero genere sua poma ingressos

aspexerit, protinus necat, id verò suis tandem moritur operculis.

Est etiamnū peculiare Oliuis, & vitibus quod Araneum vocant (inquit Plinius) Arachneū gaza traduxit in Theophrasto: sitque cum veluti telæ inuoluūt fructum, & absumunt. Olea (inquit Theophrastus) Arachneū nascitur, humiditate quadam aeris proximi quod fructum adimit.

Folliculis vlmeis quoddam bestiolarū genus innascitur, quod Cnipes appellāt, qui cum in ficis gignūtur, ficarios illos culices deuorant. Huius remedium, cancos statuunt alligādos: in eos enim vertere se culices inquirunt, sed ficis quidem auxilia istiusmodi cōperta habentur.

Erucae, quas Caniculas vulgus nostrum vocat, nascuntur tempore & vento austrino: si sol acrior fuerit, rumpuntur: imbris etiam copiosis crepant. hæ frondes & folia arborū, ipsæque adeò germina erodunt. Contra id vitium quidam iubent lacertæ viridis succo arborum cacumina tangi: alii taurino felle totam arborem extrorsum illinunt.

Formicæ quoque, sunt arborum pestes. Has abigūt rubrica ac pice liquida, perunctis caudicibus: nec non & pisce suspenso iuxta, in vnū locum congregant.

Talpæ, si circa arborū radicē fodiāt, amurca locū conspergito, aut peribunt, aut inde aufugient.

Voluox, aut conuoluulus, ne nascatur in vinea, aut etiā arboribus: caudicē & brachia vrina illinito, addita aquæ pari portioe: per se enim nocere potest vrina.

In summā, Didymus asserit omnem arborē iuari, fabarum, aut aliorum leguminum paleis, aut acerbis frumento circumpositis. Tradunt item succum

herbæ, quæ rusticis polypremnos appellatur, caudicibus illitum, arbores à noxa defendere: & largiorem edere fructū. nescio an ea herba, sit sedū maius quod vocant: nam id bestiolas interimit, nostri facem vini radicibus arborum cōspersam mirè prodesse aiūt: alii aduersus solis adustionē, vinaceis solū aspergūt.

Sed iam post arborum culturam explicatam, etiam de fructibus aliquid dicendum est: vt sciamus quo pacto tandem conseruari debeant.

**FRUCTVS VARIJ, EX PRIVATIS ARBORIBVS COLLECTI, QVO MODO AD-
SERVARI, AC RECONDI DEBEANT.**

Postrema hæc fuerit sermonis, qui de arborū culturæ ratione à nobis initus est particula: fructuum conseruandorum explicatio. Parum enim est arbores excolere probè nouisse, nisi & fructus recondere, atque adseruare diligens agricola pernoscat. Non enim æquales sunt arborum quotannis foetus, sapēque periculis occurrendum est, dum vnius anni fructus in alterū cautè adseruamus. Itaque ab amygdalo incipiendum.

Amygdala nux (vt Florentinus tradit) ad legendum maturitatem fatetur, cum fuerit spoliata cortice. Ea si muria lauetur, & candida sit, & incolumis, plurimum durat: mox siccata ad vsum seruat. eo pacto siccanda amygdala nostri faciunt. Si difficulter corium exuant (nam quædam sunt eius generis) paleis obrutæ, continuo relaxabunt.

Castaneas nuces, si ad veris initium seruare voles, eæ in vmbra siccari debēt expansæ: deinde in siccum

locum translata, in cumulum redigantur, quem arena diligenter operiat. Integrarum probatio est, ut in frigidam mittantur: tum enim quæ sanæ sunt, merguntur: supernatat quæcunque vexata, aut intus corrupta est. Sunt qui in vasculis seruent, arena pariter indita. Sunt qui in cratibus disponant, vel intra sabulonem, ne inuicem cōtingant: vel inclusas virgeis ex fago receptaculis, & lutatas, ut spiracula non relinquunt, loco sicciore defodiant. Aliis magis placuit, hordei paleis immundissimis obrutas adseruare: vel palustri vlua, figuratis densioribus sportis reclusas. Nec defunt qui filo transfixas, & igni detostas cumulatim adseruant.

Cerasia ante solis exortum, arbore sua decerpta, in vas (substrata in fundo satureia) coniiciuntur. deinde cerasia superponuntur, iterumque alternis satureia: adiicitur nonnihil acidi mellis, aliquantum dulcescentis. Seruantur itidem interiectis arūdinum foliis, & in eundem modum alternatim dispositis, in cado. In candenti sole, usque ad rugas siccata, diu seruantur: item molliusculo ignis feruore passa.

Citria mala, Sorion author est, subacta gypso, studiose perlita, toto anni curriculo, inoffensa integritate, atque illæsa omni vitio seruari. Idem non putrescere promittit citria mala, quæ aceruis hordei fuerint obruta. Tradunt alii mala citria per totum annū custodiri, si vasculis quibuscunque claudantur. Sed si legere velis atque seruare, nocte cum suis foliatis ramulis decerpenda sunt, & secreta disponenda. Alii singula singulis fictilibus claudunt, & opaco loco ordinata custodiunt. Plærique in cedri scrobe, vel in straminibus minutis, vel paleis tecta seruant.

Corna, cum ematuruerunt, nostri in lagena oris patentissimi leuiter & laxè componunt, ne collidi possint: deinde ad fauces vsque commissa vimineis surculis sic transuersis arctantur, vt modice corna comprimant, nec patiantur ea cum acceperint liquorem subleuari: tum quamoptimo & liquidissimo melle, vel vicario eius saccharo, vas vsque ad summum ita replent, vt corna submersa sint. Hæc ratio nō solum corna bene custodit, sed etiam saporem mulseū præbet: qui sine noxa possit interdum febricitantibus dari, præsertim si ventris profluuio tententur. præterea suo subacido gustu, & palatum irritante, morosam abigit malaciam.

Cotoneorum condendorum varius fuit apud antiquos vsus. Democritus suadet, in domo non recondenda cotonea, vbi reliqui fugaces fructus sint, vel alii quoque teneri resideant. siquidem hos suo sapore labefactant: ac maxime vuas in vicino reconditas, marcore conficiunt. Fæce vini mirum in modū seruantur, aut fictili nouo, operculoque picato, in vini dolio clauduntur, ita vt fluitet: eo pacto recentia permanent: & vinum in quo enatant, odorē bonum contrahit. Quidam foliis & luto operiunt, in sole siccāt, & super tabulato reponūt. Alii hordeo obruunt: alii gypso, vel cæra crustant: alii foliis fici inuoluta custodiunt: alii in melle integra demittunt. quidam illinunt creta figlina, siccataque in sole suspendunt. Reliquas condendorum cotoneorum rationes videto apud Ruellium: vnde has quoque magna ex parte desumpsimus.

Ficus recentes seruari possunt singulæ intra viridē cucurbitam clausæ, oculis vnicuique excauatis, sus-

penſa eo loco cucurbita, vbi nec ignis, nec fumus inſpiret. Legendæ autem cum petiolis, vt diutius integræ durent. Alii ſic in melle diſponunt ficus, vt neque ſeiuicem, neque vas tangant. Immarcidæ ſeruantur, in poculo vel vaſe vitreo, aut perſpicuo, obducto cæra ſpiramento. Alii cratibus expandunt, toto ſolo ſiccandas, & recipiunt nocte ſub tecta.

Seruantur iuglandes, vel paleis obrutæ, vel aceria, vel foliis ſuis aridis, vel arca ligno ſuo facta conclufa: vel immixtæ capis, quibus hanc viciffitudinem reddunt, vt acredinem tollant. Expertum produnt, ſi virides nuces, tantum putaminibus ſuis liberæ, demergantur melle, poſt annum virides inueniri: ipſumque mel ita medicabile fieri, vt ex eo facta potio, faucibus & arteriis medeatur.

Pomorum ſeruandorum varia admodum ratio, pro diuerſa morum, ac regionum cōſuetudine. Quidam enim ſeruant poma tabulatis, loco frigido, ſeptentrionalibus fenestris, quæ ſereno die parentes lucem accipiant. Alii, ſtramentis, ſtoreis, paleisve ſubſternunt, raræque componunt, vt limites parui ſpiritum æqualem accipiant. Cuſtodiuntur delicatiora poma in olla fictili, cæra interius inducta. hordei acervis obruta, à putrilaginis labe vindicantur. Seruantur quoque fidelis fictilibus, nō picatis, effraeto fundo, & excluſo ſpiritu. Sunt qui ficulneis fōrdibus ſiccis, inuoluta ſingula poma recondant, ac luto, vel argilla vas operiāt: vt ad extremum talia reperiantur, qualia conclufa fuerāt. Porro etiā ſeruantur poma canistris, vel vimineis ciſtis compoſita, & mundo tomento obruta. Multa ſunt alia ſeruandorum pomorum præcepta, quæ tu ex Plinio, aliisq; bonis authori-

bus defumes.

Mespila, aut picatis, & minutis vrceolis, aut scrobe populi, aut in ollis inter vuas vinaceis obruta seruantur.

Oliuæ inter cæteras cõdiuntur, colymbades appellatæ. ex verò, vel muria, vel melle cum aceto, & sale probè adseruantur. Sunt qui pulegium, menthâ, anethum, lentiscum, & ramulos oliuæ subditos addant. Alii detractam ex muria & aceto colymbadem, atque ita præparatam, vt decet, sponsia detergēt: & in vrceum, vel fideliā nouam immittūt, substrato apio & modica ruta: concisis deinde pleno vase oliuis immittunt defrutum, vsque ad os: lauri turiones quidā immittunt: alii baccas, quæ nocētes reperiuntur. Nō defunt qui lectas ex arbore baccas statim condiant: rutam & petroselinum inter spatia structionis sternant: postremo, mel & acetum superfundant: nouissime, oleū optimum misceant. Cætera petito ex Ruellio.

Pyra quamoptime seruari Democritus author est, illitis pice furculis suspensa. Alii, in sapa, vel passo, vel dulci vino, vel musto merfa custodiunt cadis plenis. Plurimi inter scrobē obruta seruārūt. Alii ficcatis frondibus iuglādis inuoluta, recondunt: aut in vrceis fictilibus, in vino vel musto demergunt. Nōnulli inter paleas aut frumēta, pyra seruāt: aut in melle sic cõposita reponunt, vt se nō contingāt. Quædā dura, & adhuc viridia, vase claudi desyderant, & operculo regi, inclinato deorsum vasis ore: ac scrobe obrui gaudent, loco iuxta quē perennis aqua defluit. Sunt qui quædā pyra (vt Mustacea, vel alterius generis, aut Certoliana, aut Rosacea, vel Bonchristiana) diuidant, &

granis purgent, ac ficcant in sole, vt nouo vere gustui quamoptima reddantur.

Perfica, salgamorū studiosi, in prouētū aliū, cadis cōdiunt. Duracina seruātur, obruta muria, vel aceto mulso, vel detractis ossibus (ficorū more) ficcātur in sole, ac pendent. Item saepe ossibus exemptis, duracina melle condiuntur, grato sapore & iucundo. Optime etiam seruantur, si vmbilicus pomi, gutta picis calentis oppleatur: vt sic vase concluso, saepe cogatur innatare. De malis armeniatis idem dictum fuisse existimato.

Punica mala, vt Græci tradunt, ad hybernos vsus referuanda, læui manu collecta, ne tactu asperiore vi tiantur, aut vulnus sentiant inter legendum: nam ea putrilaginis originē adferunt. Cocta pice mergūtur, refrigeratāque suspendūtur. Alii arcēte flocculo sigillatim inuoluta, funiculis adstringunt, ne tumescētia dehiscant in rimas: sic tamen munita, in parente patiuntur hærere. Sunt qui scrobe querna, suffuso prius aceto, composita obruant. Alii integra in feruentem aquam marinam, vel muriā demergunt, vt cōbibant: deinde sole resiccant, vel loco suspendunt frigido: & cum vti volunt, aqua dulci pridie macerant. Longo custodiuntur vsu, si in feruentem aquam intingantur: & protinus erepta, in arena sicca comitantur: aut tritici cumulo in vmbra, dum rugas cōtraxerint, recondantur.

Sorba Cato condiri iubet sapa. Alii præcipiunt cū suis ramis decerpta vasis fictilibus seruāda in scrobibus, gypsato operculo, duūm pedum terra superinducta, loco aprico, inuersis vasis, vel etiam in doliis. Alii integra dolio picato suspendūt, & clausa omni

aura operculo & gypso, illitis omnium surculis pice. Secta in partes, siccantur in sole, cum suis pediculis. Viridia suspenduntur locis opacis & siccis. In defruto diu asseruantur: adiecto spissamento aridi foeniculi, quo deprimantur ita sorba, ut semper vis supernatet.

Quod superest in fructuum conseruandorum ratione, id verò facillime poteris ab authoribus petere: à quibus eadē hæc, quæ tibi proponimus, desumpta vides. Nam de huiusmodi obseruatione præcepta statuere, vanum esse existimamus, cum quisque apud se pro loci cōmoditate, nouam sibi eius rei administrandæ formulam facile confingere possit.

INDEX EARVM DICTIONVM QVAE IN

SEMINARIO DESCRIBVNTVR.

A

⌘ Ablaqueare arbores	38	⌘ Aegyptia palma	109
& 177		⌘ Affier arbres	123
Ablaqueatio	38	Affier ou afficher, ou pi-	
Abricot	62	quer plantes fertiles	4
Abricotier	62	Affier par troncons	31
⌘ Acida granata	57	⌘ Agere coliculū quando	
Achras	65	dicitur arbor	15
Acrifolium	81	Agere folia quando dici-	
Acrodrya	48	tur arbor	28
⌘ Adelphides	101	Agere gemmas	27
Adipfos	109	Agere radices in profū-	

N. i.

dum	21	Antheles	30
Aggerare arbores, vel ag- gerare terram circa ar- bores	38	Antiqua arborum cultu- ræ ratio	178
Agrielaæ	87	¶ Apricotz	72
Agnus castus	88	Aproniana cerasia	76
¶ Alcinoi sylua	47	¶ Aquitanea cerasia	78
Alises	81	¶ Arachne ⁹ quomodo fu- gatur	186
Alifier	81	Arator	17
Althæa, siue bismalua	16	Arbor	14
¶ Amandes	105	Arbor eradicata	167
Amandier	105	Arbor lata	14
Amamelis	84	Arbor nouella	15
Amarasia	76	Arbor pomifera	15
Amarenum, pōgeracum, visciulum	81	Arbor retorrída	15
Amentum	29	Arbor vetula	15
Amychæ nuces	105	Arborator	17
Amygdala Cypria	108	Arbre fruitier	15
Amygdala Naxea	108	Arbre portant pōmes ou poires	15
Amygdala nux quomo- do seruatur	187	Arbres hastiues	62
Amygdalæ nucis fatio	161	Arbres plantez en eschi- quier	123
Amygdalæ siue Gracæ nucis origo	108	Arborem quo pacto de- trūcare oporteat & ad insitionem preparare	141
Amorge	91	Arborefcunt plantæ & frutices	16
Amputatio quibus arbo- ribus & quando con- ueniat	175	Arborefcunt virgulta & olera	16
¶ Anacacabea	81	Arbores fructiferae	28
Annicula femina	117		

Arbores fructum indutæ,		arbores vel vites	41
& eodem spoliatæ	29	¶ Avantpescches	62
Arbores quæ sub maio-		Auellana nux	105
rum generibus conti-		Auelines	107
nentur	56	Aula, vel olla, vitium ar-	
Arbores vrbane quibus		borum	182
morbis intereāt, quæ-			
ve patiantur incōmo-			
da	180		
Arboretum	17		
Arboris partes	19		
Arboris significatio	14		
Arborum cura	115		
Arborum latitudo	141		
Arborum translatio	166		
Arbustula tenella	15		
Arbustare agros	17		
Arbustiua vitis	17		
Arbustiuus locus	16		
Arbustum frequens & di-			
spositum	17		
Arbutus	17		
Archemora	90		
Armellini	62		
Armeniaca malus	62		
Aronia, mespilus	84		
Articulatio arborum, vi-			
tium	183		
Asinina pruna	71		
Aitrobolimos, siue syde-			
ratio arborum	182		
¶ Attodere & interrudere			

B

¶ Bailler iour, ou baillet	
sollaige	42
Balanus glans	109
Balustres	57
Bastardieres	10, & 120
Balaustium	57
¶ Beaulx arbres & bien	
cultuez	14
Bergamota pyra	69
Bericoca	62
Bescher au pied, ou bes-	
cheter à l'étour des ra-	
cines	37
¶ Bifera malus	50
Bigemmes & trigemmes	
palmites	27
¶ Bois	23
Bourion	27
Bourionner	27
Boutonner	27
Boutons	27
¶ Bryon	25

C

⌘ Cachrys	29	Castrare arundineta, aut vites	41
Cæciliana cerasia	76	Caudex siue codex	21
Cædere arbores	42	Cauernosa radix	20
Cærcola vel cærea pru- na	74	⌘ κερχαμίσιας, 95, & 99	
Calamila	53	Celtis	80
Calamus	31, & 130	Centrinæ, vel centinæ quomodo fugatur	185
Calliona pyra	68	Ceraseti satio	127
Callistephanos	87	Cerasetum	13, & 75
Canicula quomodo fu- gatur	186	Cerasia	77
Capenduta poma	53	Cerasia aproniana	76
Capere radicem quando dicantur arbores	21	Cerasia aquitanica	78
Capilamenta radicū	19	Cerasia cæciliana	76
Caprificant arbores fici quando	95	Cerasia cordia	78
Caprificus	94	Cerasia duracina	78
Capulatores	92	Cerasia laurea	76
Carobé	79	Cerasia Macedonica	76
Caros	104	Cerasia procera	77
Carya Indica	106	Cerasia quomodo seruan- tur	188
Caryon aromaticū	109	Cerasiorū genera ex Pli- nio	75
Caryon basilicon	104	Cerasiorum genera no- bis cognita	76
Cyophillon	106	Cerastæ	181
Caryotæ palmulæ	101	Cerasum quomodo se- ras	126
Castanææ nuces quomo- do seruantur	187	Cerasus	75, & 160
Castanetum	13	Cerasus agrestis	76
Castrare arbores	42	Ceratia	79
		Ceration	79

Ceraunia	80	Citrons	58
Cerebrum palmæ	100	Citria mala quomodo fer-	
Cerina	72	uantur	188
Cerisayæ	12, & 75	Χλάσος	26
Cerisier	75	Clauolæ	31
Cerises	76	Clausthmos	183
Cerneau	106	Clauus, fungus, siue olla	
Cerotonia	79	& patella	183
Certoliana pyra	69	¶ Cnipes quomodo fugā	
¶ Chamæcerasus	76	tur	186
Chamæcerasus arbor	77	¶ Cocco-melea, vel coccy-	
Chamælaea	88	melea	71
Chamæmespilus	84	Codex siue codicillus	22
Chamariphe	110	Codignac	60
Chamæzelos	110	Codignac de Lion	61
Chia pyra	68	Cognier	60
Chnodia poma	51	Coigneſſes	61
¶ Cicerago	81	Coings fauages	61
Χηχίστης	29	Colere seminarium bi-	
Cicos	98	dentibus aut ſarculis	
Cicum	57	13	
Cidrea	66	Collucatio	42
Cidre	66	Colymbades quomodo	
Circūfodere arbores aut		ſeruantur	191
vites	37	Comaros	18
Circunfodere radicem &		Conſerendarum arborū	
ſubarare	21	ratio	113
Circunſoſſor	37	Coquille de noix	106
Circunſoſſura	38	Cordia ceraſia	78
Circūmunire plantas ar-		Corma & ſorba	161
borum caueis	38	Cormes	83
Citronia poma	58	Cormier	83

N.iii.

Cor arboris	24	Coxa nucis	107
Corna	83	Ⓒ Cradatio	183
Corna quomodo seruen- tur	189	Crania, vel crancias arbor	82
Corneilles	83	ⲭⲧⲓⲛⲉⲥ	24
Cornorum ordo	82	Ⓒ Cueur de l'arbre	24
Cornoillier	82	Cucurs	78
Cornus arbor	82	Cuisse d'une noix	107
Cornus Indica	83	Culices quomodo fugan- tur	185
Cortex	24	Cultura post infitionem & translationem	173
Cortice quomodo infere- re debeas	144	Ⓒ Cycon	98
Corticis in orbem detra- ctio	185	Cydonia foemina	61
Corticosa radix	20	Cydoniatū laxatiuū	60
Corticula	24	Cydonia syluestria	61
Coryleri fa tio	126	Cydoniatum Lugdunen- se	61
Coryletum	105	Cydonium siue cotoneū malum	60
Corylum, cerasum, pru- num, rhamnum & hu- iusmodi frutices vti cō- feras	126	Cypria amygdala	108
Corylus	105	Cypria ficus	96
Cotinos	87	ⲭⲩⲧⲧⲁⲣⲁ	30
Cotonea malus	160	Cytinus	57
Coroneorum condendo- rum vsus	189		
Coucher les cions	44	D	
Couldre	105	Dactylos	101
Couldroye	105	Damascenum pomū	73
Couper les arbres	42	Dattes	101
Courpendu	53	Ⓒ Decacuminare arbores	41

Decacuminatio & dimu- tilatio quibus arbori- bus, & quo tēpore ne- cessaria	175	E	CEbiscū siue hibiscum	16
Decorticare & excortica- re arborem	24	CEcplixis	183	
Decussis	35	CElæa	86	
Delibrare arborem	24	Elæagnos, siue oleagnos	88	
Delibrare arbores aut vi- tes	39	Elate siue spathe	110	
Delibratio	177	CEmphyllismos	130. 133	
Demittere taleas	44	Emplastratio	43, & 131	
Depastio animalium	184	Emplastrationem vtri fa- cias	157	
Deponere semina scrobi- bus	10	CEncaiger ou entourer les plâtes d'espines, ou aultres choses de peur des bestes	38	
Deputatio	41	Encentrismos	130	
Deschauffer	38	Enophthalmismos	131	
Detruncare arbores	42	Enter	31	
CDiacydonion	61	Enter, Entè	43	
Diaphœnicon medica- mentum	101	Enter en bouton	43	
Diffissio & fissio radi- cis	185	Enter en escorce	43	
Dimutilatio radicū	185	Enter en escussion	44,	
Dios balanos	104	& 131		
Disponere arbores vel vi- tes in quincuncem	34	Enter en fente	43, & 130	
Disfrarare arbores	42	Enter en fleuteau	131	
Diu glans	104	Enter en pied de cheure		
CDrupa, oliua	91	132		
Drypetæ, oliuæ	91	Enterrer les plantes	44	
CDuracina cerasia	78	Enterrer les sauuageaulx en fosses	15	

N.iiii.

lo, quóque tempore fie- ri debeat	174	arboribus collecti, quo modo adseruari, ac re- condi debeant	187
Fosfor	17	¶ Fueille menuc, espeffe, large	28
¶ Fraces oliuarum	92	G	
Fracescunt oliuæ	92		
Fron dare arbores	25	¶ Gallæ	29
Fron daria fiscina	26	¶ Gemma	27
Fron datio	40	Gemmare arbores	27
Fron dadores	26	Gemmare vites quando dicantur	27
Fron dea corona	25	Gemmafcere	27
Fron de leuare arbores	40	Germen	27
Fron dere & florere arbo- res quando dicantur	15	Germinare arbores quã- do dicantur	28
Fron de fcere & nitefcere arbores quando dican- tur	26	¶ Glabratio	182
Frons	25	Glebæ putres & pingues	168
Frons lata	26	Gleucos	93
Fron dosus ramus	25	Gluz	73
Frutetum	19	¶ Γραϊας	99
Frutex	18	Grefse	31. 130. 138
Fruticant arbores	18	Grenades aigres	57
Fruticant herbæ	18	Grenades doulces	56
Fruticofæ plantæ	18	Grossuli, siue grossi	98
Fructificare, & fructifera arbores	28	Gruma	99
Fructus mororum	103	¶ Gueret	34, & 114
Fructus palmæ	101	Guernier aux pomes	47
Fructus prunorum sylue- strium	71	Guindoules	50
Fructus regiarū nucū	106	Guindoulier	50
Fructus varii, ex priuatis			

Guinea	78	Inferere arbores	43
Gynnes	78	Infitarū arborum & iam	
Guyenne	78	prouectarum transla-	
		tio	166

H

CHædera	185	Infitio	43, & 130
Halmades oliuæ	90	Infitiones variæ quo tem-	
CHaulmes, cerises he-		pore anni faciendæ, ex	
aulmees	78	antiquorū, nostrorūm-	
Heaulmier	78	que agricolarum sentē-	
Heracleoticæ nuces	108	tia	133
CHirculatio vitium	183	Infitiois multiplex ra-	
CHoux	13	tio	130
		Infitum	31, & 43
		Instrumenta ad inseren-	
		dum	135

I

CHæter vne petite sou-		Intercidere & disrarare	
chette	15	arbores	42
Ieune ou vieil arbre	15	Interlegere frōdes, & ma-	
CHicetum	13	nibus carpere	42
CHimpetigo	183	Interlucare ramos arbo-	
CHincalmare	31	rum	42
Incalmatio	130	Interlucatio	42
Incilia excitare	39	Interordinia	94
Induūtur arbores fructu		Interpurgare arbores	42
29		Interputatio	41
Infoliatio	132	Interualla qualia, quan-	
Inhumare taleas	44	tāque esse debeant in-	
Inoculatio	43, & 131	ter singulas arbores	
Inoculationem sic facito		170	
154		Inuertere scrobes	39
Insecare arbores acuta fal-		CHpnos	25
ce	40	CHschas	98

¶ Juglans nux 104
 Juglandes quomodo fer-
 uantur 190
 Iuiuba 50
 Iulus 29

L

¶ Lachryma arborū 25
 Lachryma vitis 25
 Large, menue, espeſſe
 fueille 28
 Laurea ceraſia 76
 Laurus 118
 Læta ſeges 14
 Lætatio arborum 177
 Lætius fruticare 19
¶ Leguli 92
 Leo terræ 88
 Leptocarya 108
 L'eſcaille d'une noix 106
 L'eſcorce d'une grenade
 57
¶ Liber 24
 Librum remittere 24
 Lichen 74
 Lieu planté d'arbres 17
 Ligneſcere plantas & ra-
 dices quando dicimus
 23
 Lignum 23
 Linum ſylueſtre 88

Limon 60
 Limonium 60
¶ Lotophagi 81
 Lotus arbor 80
¶ Lupus, inſtrumentum
 ad inferendum 135
 Luxare radices 21
 Luxuriare arbores quan-
 do dicantur 15

M

¶ Macedonica ceraſia
 76
 Macer 105
 Maîtreſſe racine 19
 Mala aurea 57
 Mala infana 55
 Mala prunica dulcia 56
 Mala ſorba 83
 Malleolus 27
 Malleolaris virga 27
 Malicorium 57
 Mali perſicæ & arme-
 niacæ ſatio 161
 Mali ſatio 160
 Malorum genera 50
 Malorum genera & dif-
 ferentiæ 49
 Malus agreſtis 50
 Malus arbor 48
 Malus armeniaca, ſiue

armenia	62	uantur	191
Malus bifera	50	Mespilorum ordo	83
Malus cotonea, morus,		Mespilus arbor	84
ficus, quomodo ponā-		Metare arbores aut vi-	
tur	125	neas	34
Malus cydonia	60	Metatio vinearum	34
Malus generosa	50	Metatores	34
Malus insita	50	Mettre de la mouffe au	
Malus medica	57	tour de la racine	44
Malus persica	57, & 63	Meures	104
Malus præcox	49	Meurier	102
Malus præcox, siue præ-		Mezereon	88
coqua	62	☿Mimecyla	17
Malus punica	56	Mittere radicem	21
Malus serotina	49	Miria poma	53
Margaris palmula	102	☿Moreon	102
Mater arborum	114	Moria	87
Matrix	24	Mori fatio	160
☿Medulla	24	Morosycō siue fycami-	
Medulla palmae	100	nos	95
Melea	48	Morus Aegyptia	95
Meleusana	55	Morus arbor	102
Melimela	160	Mororum ordo	102
Melon	48	Mor ⁹ quomodo poni de-	
Membranula prætenuis		beat in seminario	125
57		Moschocaryon & mo-	
Menu bois du feste de		schocarydion	108
l'arbre	32	Mouffe	25
Merasia	77	☿Musculus arboris	24
Merises	77	Muscus	25
Meslier, ou nessler	84	Muscum talearum radi-	
Mespila quomodo ser -		ci circumdare	44

Mustum & primarium

oleum 93

☞ Myristica vel moschata aut odorata nux 106

Myrti satio 160

Myxa 72

Myxaria 72

Myxon 72

N

☞ Nebrides oliuæ 91

Nesse 85

Nespilus 84

☞ Nicolaipalmulæ 101

Nimia fertilitas arborū 184

Nitescere arbores quando dicantur 26

☞ Noberdiana & Iuliana pruna 74

Nodus 25

Noisilles, ou noisettes 108

Noix de galls 29

Noix D'inde 109

Noix muscade, ou noix muguet 109

Noua quædam inferendi genera 162

Noyau 63

Noyer 104

☞ Nucamenta 30

Nuclei 119

Nuces Indicæ 106

Nuces iuglandes 118

Nuces Thasiæ 105

Nucis auellanae fructus 107

Nucis Indicæ fructus 109

Nucipersica 64

Nucipruna 72

Nucis satio 160

Nucleus 63

Nucum in seminario ponendarum ratio 118

Nucum ordines ac differentia 104

Nucum satio 118

Nuptialia poma 58

Nux auellana quæ prius abellina 105

Nux Græca 105, & 108

Nux heracleotica 108

Nux Indica 106

Nux iuglans 104

Nux moschata 108

Nux myristica 106

Nux pontica 108

Nux prænestina 108

Nutrix arborū 11, & 114

O

☞ Oa & va 83

☞ Oculi arborum 27

Oculorum obtusio	183	Oliuetum quomodo fa-	
¶ Oe. & oeie	83	cias	124
Oeilletons	27	Oliuier	86
¶ Olea	86	Oluitas siue oleitas	91
Olea Mineruæ sacra	87	Olynthi	98
Oleagnos	83	¶ Onychina pruna	74
Oleago siue oleastell ⁹	88	¶ Oporotheca	47
Olearum satio	124	Opisthocarpion	97
Olearum talea	125	¶ Orbiculata poma	52
Oleaster	87	Orchas, siue orchitis	90
Oleriarbor	16	Orchites	90
Oletum	13	Ordinaria semina	10
Oleum cibarium	93	¶ Ostum	93
Oleum glaucinum	93	¶ Oxymala persica	59
Oleum, oliuæ succus	91	Oxyphoenix	110
Oleum omphacinū	93	P	
Oleum tortiuum	93	¶ Palla	97
Oliua	89	Palma	99
Oliua Licinia	91	Palma AEgyptia	109
Oliua omphaca	93	Palma duplex	110
Oliua Pausia	90	Palma Indica nuces fe-	
Oliuarum genera	90	rens	106
Oliuarum liquor	91	Palmetum	99
Oliuari ⁹ siue olearius	92	Palme, ou dattier	99
Oliuæ colymbades	90	Palmites	31
Oliuæ quomodo seruan-		Palmites bigemmes &	
tur	191	trigemmes	27
Oliue	89	Palinula	101
Oliuella	88	Palmula Thebaides	102
Oliuetum	13	Pampinare vites	23
Oliuetum, quod & ole-		Pampinus	23
tū Catoni dictū est	85	Panicula	29

Passépommes	34	tio	120
Patetos	101	Pinus strangulatur	184
¶ Pectines	23	Pistacia	111
Pediculus, siue petiolus		Pityrides oliuæ	91
28		¶ Plantæ	10
Pelagica palma	110	Plantæ in seminario na	
Peleure d'arbre, ou de		tæ, quam curam desy-	
fruct	28	derent in translatione	
Pepin	107	121	
Pepinieres	11, & 114	Plātæ nouelle satio	149
Peré	66, & 70	Plantalia	31
Perpurgatio quando, &		Plantaria quomodo fa-	
quomodo fiat	176	cienda, trāsserēdis ex	
Persica arbor	63	seminario nouellis i-	
Persica Euboica	104	donea	120
Persica quomodo seruā-		Plantarium	11
tur	192	Planter	33
Pertigona pruna	74	Plantes	10
Peschenoix	64	Plantes franches	34
Peschés de Corbueil	63	Plantes ou arbreaulx	15
Peschés de Troyes	62	¶ Poirés a deux testes	69
Petites fossettes	39	Proires bergamotes	69
¶ Pheix	98	Poirés d'angoisse	70
φύλλοι	28	Poirés de bō chrestie	68
Phœnices	101	Poirés de callior	68
Phœnicobalanus	102	Poirés de certeau	69
Phœnix	99	Poirés de chiot	68
φύτευτήρια	30	Poirés d'estrangillō	70
¶ Picquer ou afficher		Poirés de fin or	69
44		Poirés de hastineau	69
Pions	23	Poirés de nostre dame	
Piacorum nucleorū fa-		68	

Poires de sainct Martin		Poma rubelliana	55
69		Poma serica, siue syri-	
Poires de tuffé	70	ca & zizipha	50
Poires musquettes	68	Pomme	48
Poires sauuages	66	Pomme de coing	60
Poires tardifues	67	Pomme de grenade	56
Poirier	65	Pommeraye	47
Poiriers sauuages	65	Pommes d'amours	55
Poitrôs, ou dauesnes	71	Pommes de chastigner	
Poligonati radix	20	55	
Polypremnos quomodo		Pommes d'estraguillô,	
fugatur	187	pommes de bois	52
Poma acida & malacia		Pommes de frâcestu	55
55		Pommes de garde	52
Poma Adami	58	Pômes de malingre	55
Poma castinia	55	Pommes de rateau	54
Poma conditiua	52	Pommes de renette	54
Poma cupidinis	55	Pommes de rouueau	55
Poma francetura	55	Pommes gemelles	52
Poma gemella	52	Pommes franches, ou	
Poma lanata	51	pommes meures	53
Poma lapidosa	52	Pommes pierreuses	53
Poma mirabilia	55	Pômespoires 54, & 160	
Poma orbiculata	52	Pommier	47
Poma paradisiâna	53	Pommier de deux por-	
Poma purpurea	55	tees	50
Pomapyra	160	Pommier enté	50
Poma pyromela	54	Pommier franc	50
Poma rambura	54	Pommier hastif	49
Poma ratelliana	54	Pommier sauuage	50
Poma renetia	54	Pommier tardif	49
Pomariû	13. 44. 46	Pomerium	43

Pomorum seruandorum		Pruna careola vel carea	
varia ratio	190	74	
Ponticæ nuces	108	Pruna cerina	72
Popularia Damasceno-		Pruna damascena	72,
rum pruna	72	& 160	
Positio aut satio arborū		Pruna hordeacea	71
in pastino, per taleas,		Pruna Iberica	74
aut surculos	123	Pruna Noberdiana & Iu	
¶ Prænestinæ nuces	108	liana	74
Prendre racine	21	Pruna onychina	72, & 74
Presse	64	Pruna pertigona	74
Pressoirier	92	Pruna purpurea	74
Presum	63	Prunelles	71
Priuatarum, fructifera-		Prunellier	71
rumque arborū, in pa-		Prunes blanches	74
stino positarum cultu-		Prunes dattes	74
ra: post insitionem ta-		Prunes de damas	72
mæ, ac translationē	173	Prunes de lozas	72
Prodromi	98	Prunier	71
Propagatio arborū in pa-		Pruni syluestres	71
stino positarū: vel etiā		Pruni dactyla	74
pullorum ex maioribus		Prunorū seminariū	127
arboribus enatorū	128	Prunus	71
Propagatio duplex	128	Prun ⁹ quomodo feri de-	
Prouectiores ac proceras		beat	126
arbores in fissura, ligno		¶ Pseudodecumiana py-	
& cortice quomodo in-		ra	67
feras	150	ῥίνοδαί	183
Prouigner	128	¶ Pullus	23
Prunus	71	Pullulus	23
Pruna armeniaca	71	Pullulare	23
Pruna asinina	71, & 74	Pullulascere	23

O.i.

Pulpa arboris	24	Pyra diuæ Mariæ	68
Puluinat ⁹ calyx nucis	106	Pyra falerna	66
Pumila palma	110	Pyra finora	69
Punica	160	Pyra Martiniana	69
Punica mala quomodo		Pyra muschata	68
seruantur	192	Pyra præcocia	69
Purgandarum arborum		Pyra quomodo seruan-	
ratio	167	tur	191
Purgari quæ defyderant		Pyra rosata	68
arbores, & quomodo		Pyra serotina	67
debeant	174	Pyrafter	65
Pufillæ arbores	167	Pyra strangulæa	70
Pufillas arbores aut ma-		Pyra superba	66
iorum arborum supe-		Pyra Syria	66
riores ramos in ligno		Pyra tofacea	70
vel trunco quomodo		Pyra volema	67
inferas	149	Pyrea	66
Putamen	28	Pyri satio	160
Putare arbusculas	41	Pyrorum genera	66
Putatio, aut recisio, aut		Pyrorum differentia	66
purgatio	179	Pyrorum differentia &	
¶ Pyra angustiana siue		fructus	63
angustia	70	Pyrus arbor	65
Pyra Bergamota	69		
Pyra bicipitia	69		
Pyra bonchrestiana	68		
Pyra calculosa	53		
Pyra calliota	68		
Pyra certoliana	69		
Pyra chia	68		
Pyra crustumina	66		
Pyra decumiana	67		

Q

¶ Quæ arbores quos sur-
culos patiantur, & ad-
mittant 159
Queue 28
Quibus instrumentis in-
sitorem munitum esse

oporteat	135	cinq a cinq par bonne	
Quincuncialis ordo	35	mesure ou en eschi-	
Quincunx	35	quier	34
Quod solum seminariis		Reiectons	23
eligendum, & quomo-		Reonneurs	34
do id excolendum	114	Reons	34
Quod solum singulis ar-		Refes	34
boribus sit amicū	168	CRhamnus, & huiusmo	
		di frutices quomodo	
R		feri debeant	126
CRadicare arbores quan		CRigatio arboribus quā-	
do dicantur	21	do faciēda, & quo pa-	
Radicatio	182	cto	174
Radices	167	CRoratio	183
Radius, oliua	90	CRuncare & fodere fe-	
Radix	19	minarium	14
Radix bulbosa	20		
Radix capillaris	20	S	
Radix geniculata	20	CSalictum	13
Radix limosa	20	Sarboufles	17
Ramus arboris	26	Satio nucleorum in fe-	
Rayons	121	minario	119
CREchauffer	38	Satiua plantæ	34
Recisio in arborib ⁹ quā-		Saulfaye	13
do & quomodo fieri de		Sauuageaulx	10, & 34
beat	176	CScabies	182
Recisio propter maiorū		Scrobes	121, & 167
arborum incremētum		Scrobiculi	39
179		CSebesten	73
Regia nux	104	CSecon, olea fructifera	
Reonner les arbres sau-		87	
uageaulx en ordre de			

O.ii.

Semina	31	Sorbi fructus	83
Seminaria ex baccis & pilulis	117	Sorborum & mespilorū ordo	83
Seminaria ex vinaceis & acinis quomodo fieri debeant	116	Sorbus arbor	83
Seminarii defossi præpa- ratio ad sementem	115	Souche	21
Seminarium 10, & 114		☞ Spadix	26
Seminarium Catilinariū 13		σπέρματα	11
Seminarium pomorū 11		Sphacelismus	182
Seminarium farriri, & ra- stris excoli quando di- cantur	14	Spinus agrestis & sylue- stris	71
Seminarium vlmorū 11		Splanchnos	25
Serendarum arborum & plantarum ratio	115	Spoliare arborem fructu 29	
Serere arbores	33	☞ Squallor arborum	184
Serere taleis 31, & 44		☞ Stercoratio quando, & quibus arboribus con- ueniat	176
Serica	72	Stirpare & extirpare ar- bores	32
Serica siue Syriaca po- ma	50	Stirpes arborum	32
Seue	25	Stolo	22
Seta	103	Strangulanea pyra	70
☞ Sidion	57	Stringere oliuas	89
Sigillum Salomonis	20	☞ Sublucare arbores	42
Siliqua dulcis	79	Suffrutices	18
Siliqua Græca	79	Surculare plantas vel ar- bores	40
Sions 32, & 124		Surculi aut calami quan- do, & vnde legendi	136
☞ Solum fingulis arbori- bus amicum	168	Surculi vti excidendi	138
Sorba	192	Surculorum incisio	138
		Surculos præcisos adser-	

uato, & ad infitionem		rum	24
preparato, atque ex-		Termes	26, & 86
cuito	140	Terminare	26
Surculosi rami	26	Tessera siue tessella	31
Surculus	26, & 130	¶ Thasiæ nuces	105
¶ Syderatio	182	Thelycrania, foeminicor	
Sycaminea & sycea & sy		nus	82
cen	102	Thymelæa	88
Sycaminos	102	¶ Tradux	30
Sycomorus	95	Transferre arbores	42
Sycos & sycix	94	Translatio arborum iam	
Sylua Alcinoi	47	insitarum	166
Syluatica pyrus	65	Transplantare	42
Syluestres plantæ	34	Trecacina persica	62
		Tria mespilorum genera	
		84	
		Tronc	22
		Troncon	31
¶ Tabes arborum	183	Trudere gemmas arbor	
Tabula lignea	22	quando dicitur	27
Tabulata	26	Truncus	22
Tailler avec la farpe	40	Truncus quomodo com	
Tailler des cions, ou des		muniri debeat	147
troncons pour planter,		Turiones	32
ou afficher ailleurs	40		
Taillis	12		
Talea	31		
Taleis serere	44		
Talpæ quomodo fugan-			
tur	186		
Tamarindus	102		
Tarentinæ nuces	107		
¶ Tenuis tunica arbo-			

V

¶ Varia infitionum ge-	
nera	130
¶ Vergers	12
Vermes	181
Vermiculatio arboris	180

O.iii.

Veternum	104	¶ Vocabula ad arborum	
¶ Vinitor	17	culturam & insitionē	
Vinum de pyris	70	pertinentia	32
Virgæ	31	Volema pyra	67
Virga malleolaris	27, &	Voluox, aut conuoluulus	
32		quomodo fugatur	186
Virgultum	31	¶ Vredo	183
Vitex	88		
Viua radix	19		Z
Viuiradix	30		
¶ Vlmorū seminaria	117	Zizipha	50
¶ Vnedo	18		

ERRATA QVAEDAM INTER EXCVDEN
DVM commissa, sic emendabis.

Fo	Ver.	
7	21	Is enim vel antiquis
70	24	appellabāt, & 1 extremo lineæ dele ap
101	2	Elaten autem
114	15	Egidio Varleio
120	30	priori exempto similis
131	24	enter en escussion
132	1	alia est insitio noua

Quæ præterea occurrent, aut ingenium tuum offen-
dent, Lector: ea tu pro singulari quam bonis lite-
ris debes, humanitate, modeste & æquo animo fer-
to: labi, atque errare humanum esse iudicans.

EXCVDEBAT ROB. STEPHANVS, HE-
BRAICARVM ET LATINARVM LITE-
RARVM TYPOGRAPHVS REGIVS, PA-
RISIIS, ANN. M. D. XL. III. NON. MAIL.

